

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ULUSLARARASI SAĞLIK TURİZMİ ARACI KURULUŞUNUN SAĞLIK
HİZMETİNDEN KAYNAKLANAN HUKUKİ SORUMLULUĞU

Özge GENÇ UYAR

Danışman

Prof. Dr. Serkan AYAN

İZMİR – 2024

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Uluslararası Sağlık Turizmi Aracı Kuruluşunun Sağlık Hizmetinden Kaynaklanan Hukuki Sorumluluğu” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../...

Özge GENÇ UYAR

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Uluslararası Sağlık Turizmi Aracı Kuruluşunun
Sağlık Hizmetinden Kaynaklanan Hukuki Sorumluluğu
Özge GENÇ UYAR

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Özel Hukuk Anabilim Dalı
Özel Hukuk Programı

Küreselleşmenin ve gelişen teknolojinin etkisiyle, bireyler sağlık hizmetlerini kendi ülkelerinin imkanlarına bağlı kalmaksızın başka ülkelerde de alabilir hale gelmiştir.

Sağlık turizmi, özellikle gelişmekte olan ülkeler için doğrudan döviz girişi sağlamakta olduğundan birçok devlet tarafından teşviklerle desteklenmektedir.

Sağlık turizminde en önemli faktörlerden biri, Aracı Kuruluşlardır. Bu kuruluşlar, ülkede sunulan sağlık hizmetlerinin ve turistik imkanların tanıtılmasında olduğu kadar, yabancı bir ülkede sağlık hizmeti alan bireylerin yaşadıkları süreçlerin kolaylaştırılmasında da önemli rol oynarlar.

Sağlık turizmi çerçevesinde verilen hizmet, konusu ulusal ve uluslararası düzenlemelerle teminat altına alınmış olan sağlık kavramıdır. Bu nedenle, sağlık turizmi kapsamında hizmet verenler, en üst düzeyde özen göstermekle yükümlüdür.

Aracı kuruluşların devreye girmesi ile sağlık turizmi, üç taraflı bir hukuki ilişki haline gelmektedir. Bu üçlü yapıda tarafların birbirlerine karşı ileri sürebilecekleri hak ve yükümlülüklerin neler olduğu belirlenmelidir.

Sağlık turizmi kapsamında hizmet veren sağlık hizmeti sunucuları, yasal olarak mesleğini icra etmeye yetkili doktorlar ve usulüne uygun olarak kurulmuş her türlü kamu ve özel sağlık kurum ve kuruluşlarıdır. Sağlık hizmeti sunucularının bu hizmetlerden kaynaklanan sorumlulukları, her ne kadar özel

olarak düzenlenmemişse de bu husus, öğreti ve uygulama ile çözümlenmiş ve yerleşik hale gelmiştir.

Aracı Kuruluşlar için ise aynısını söylemek mümkün değildir. Uluslararası Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Hakkında Yönetmelik, Aracı Kuruluşların görev ve sorumlulukları konusunda açık bir düzenleme yapmamıştır. Aracı Kuruluşların yükümlülüklerinin ve dolayısıyla hukuki sorumluluklarının kapsamı ve dayanağının tespit edilmesi, sağlık turistinin hukuki güvenliğinin sağlanması açısından büyük öneme sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Turizmi, Medikal Turizm, Aracı Kuruluş, Hukuki Sorumluluk, Uluslararası Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Hakkında Yönetmelik.

ABSTRACT

Master's Thesis

Özge GENÇ UYAR

**Legal Liability of the International Health Tourism Intermediary Organization
Arising from Health Services.**

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Private Law

Private Law Programme

Globalization and technological advances have rendered individuals to take health services abroad, not being confined to their countries' facilities.

Since health tourism provides foreign exchange inflows directly, specifically for developing nations, governments support it with economic incentives.

One of the most significant factors of health tourism is the Intermediary Organization. These organizations have a curial role not only in promoting healthcare services and touristic opportunities in the country but also in facilitating the processes for individuals receiving healthcare services in a foreign country.

The subject of services provided in the context of health tourism is the concept of health, which has been guaranteed under national and international regulations. Service providers, thus obliged to use all due care at the highest possible level.

With the involvement of Intermediary Organizations, health tourism becomes a trilateral relationship. In this trilateral structure, the rights, and liabilities that the parties can assert each other should be defined.

Healthcare service providers, within the scope of health tourism are legally authorized doctors and duly established public and private healthcare institutions of any kind. Although, liabilities of healthcare providers arising from

health services have not been regulated specifically, the issue has been analyzed and established through doctrine and practice.

On the contrary, it is not possible to state the same for Intermediary Organizations. Namely, the Regulation Concerning International Health Tourism and Tourist Health has not made a clear regulation regarding Intermediary Organizations' responsibilities and liabilities. Nonetheless, the determination of responsibilities, and liabilities of Intermediary Organizations, is of great significance for ensuring the legal security of health tourists.

Keywords: Health Tourism, Medical Tourism, Intermediary Institution, Legal Responsibility, Regulation Concerning International Health Tourism and Tourist Health.

**ULUSLARARASI SAĞLIK TURİZMİ ARACI KURULUŞUNUN
SAĞLIK HİZMETİNDEN KAYNAKLANAN HUKUKİ SORUMLULUĞU**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTARCT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1

**BİRİNCİ BÖLÜM
SAĞLIK TURİZMİ, İLGİLİ KAVRAMLAR VE YASAL
DÜZENLEMELER**

I. SAĞLIK TURİZMİ VE İLGİLİ KAVRAMLAR	3
A. Genel Olarak	3
B. İlgili Kavramlar	4
1. Sağlık ve Sağlık Hakkı	4
2. Sağlık Turizmi	7
3. Sağlık Turisti ve Turist Sağlığı	10
II. SAĞLIK TURİZMİNE YÖNELİK GELİŞME VE HUKUKİ DÜZENLEMELER	11
A. Genel Olarak	11
B. Sağlık Turizmine Yönelik Gelişmeler	12
1. Sağlıkta Dönüşüm Programı ve Sağlık Turizmi	12
2. Hukuki Alt Yapı Çalışmaları	13
3. Uluslararası Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Hakkında Yönetmelik	16

a. Genel Olarak	16
b. Yapısal İnceleme	17
c. Kavram ve Tanımlar	18
(1) Uluslararası Sağlık Turizmi ve Turist Sağlığı	18
(2) Yetki Belgesi	19
(3) Uluslararası Sağlık Turizmi Sağlık Tesisi	20
(4) Uluslararası Sağlık Turizmi Aracı Kuruluşu	22
(5) Uluslararası Sağlık Turizmi Birimi	23
d. Değerlendirmelerimiz	23
4. Sağlık Turizminde Teşvikler	25
a. Katma Değer Vergisi Muafiyeti	25
b. Gelir Vergisi / Kurumlar Vergisi İndirimi	26
c. 5448 sayılı karar	26

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI SAĞLIK TURİZMİ ARACI KURULUŞU VE SAĞLIK TURİZMİNDEKİ YERİ

I. ULUSLARARASI SAĞLIK TURİZMİ ARACI KURULUŞUNUN HUKUKİ YAPISI	28
A. Genel Olarak	28
B. Aracı Kuruluş Yapısının 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ve 1618 Sayılı Kanun Kapsamında İncelenmesi	29
1. Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Acente Kavramı ve Acentelik Sözleşmesi	29
a. Tanımı ve Unsurları	29
b. Acentelik Sözleşmesi	31
c. Acenteliğin Türleri	32
d. Acentelik Sözleşmesinin Hukuki Niteliği	33
e. Acentelikle İlgili Özel Düzenlemeler	34
2. Seyahat Acentası	35
a. Tanımı ve Unsurları	35
b. Seyahat Acentalarının Yasal Olarak Sınıflandırılması	36

c. Sektörel Bazda Yapılan Sınıflandırma	37
d. Seyahat Acentalarının Hukuki Niteliği ve Uygulanacak Hükümler	38
(1) Genel Olarak	38
(2) A Grubu Seyahat Acentalarının Hukuki Niteliği	39
(3) B ve C gurubu Seyahat Acentalarının Hukuki Niteliği	41
3. Aracı Kuruluş Yapısının USTY Kapsamında İncelenmesi	41
a. Tanımı ve Unsurları	41
b. Yetkinlik Kriterleri ve Başvuru Koşullarının Değerlendirilmesi	42
c. Yetkinlik Kriterleri ve Uluslararası Sağlık Turizmi Aracı Kuruluşunun Görevlerinin Değerlendirilmesi	44
II. SAĞLIK TURİZMİ SÜREÇLERİNDE ULUSLARARASI SAĞLIK TURİZMİ ARACI KURULUŞU	46
A. Genel Olarak	46
B. Aracı Kuruluş Tarafından Sağlık Hizmeti Sunucusuna Verilen Hizmetler	47
1. Tanıtım ve Bilgilendirme Hizmetleri	48
a. Tanıtım ve Bilgilendirme Kavramları	48
b. USTY Kapsamında Tanıtım ve Bilgilendirme	49
c. Aracı Kuruluş Tarafından Yapılacak Tanıtım ve Bilgilendirmenin Kapsamı	50
d. USTY’de Yer Alan Tanıtım ve Bilgilendirme Hükümlerinin Sağlık Alanındaki Diğer Düzenlemelerle Karşılaştırılması	51
2. Aracılık Hizmetleri	54
3. Operasyonel Hizmetler	56
C. Aracı Kuruluş Tarafından Sağlık Turistine Verilen Hizmetler	56
1. Sağlık Hizmeti Sunumu Dışında Kalan Hizmetleri	57
a. Paket Tur Sözleşmesinin Tanımı ve Unsurları	58
b. Paket Tur Sözleşmesinin Tarafları ve Bağımsız Hizmet Sağlayıcılar	60

c. Paket Tur Düzenleyen ve Aracısının Tüketiciyi	
Bilgilendirmeye Yönelik Yükümlülükleri	62
(1) Bilgilendirme Yükümlülüğü	62
(2) Sözleşme Yapma Yükümlülüğü	63
d. Paket Tur Sözleşmesi Gereğince Sorumluluk	64
e. Aracı Kuruluşun Paket Tur Sözleşmesi Kapsamında	
Sorumluluğu	65
2. Sağlık Hizmeti Sunumuna Yönelik Hizmetleri	66
a. Tıbbi Bilgilere Erişim ve Aktarma	67
b. Bilgilendirilmiş Onam Alma	68
(1) Bilgilendirilmiş Onam Kavramı	68
(2) Aracı Kuruluşun Bilgilendirilmiş Onam	
Alma Yükümlülüğünün Değerlendirilmesi	70
c. Sağlık Hizmeti Sonrasına İlişkin Hizmetler, Hastanın	
Takibi ve Tıbbi Kayıtların Organizasyonu	71
d. Değerlendirme	72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI SAĞLIK TURİZMİ ARACI KURULUŞUNUN SAĞLIK HİZMETİNDEN KAYNAKLANAN HUKUKİ SORUMLULUĞU

I. ULUSLARARASI SAĞLIK TURİZMİ ARACI KURULUŞUNUN HUKUKİ SORUMLULUĞUNA İLİŞKİN MEVZUATIN BELİRLENMESİ	73
A. Genel Olarak Hukuki Sorumluluk Kavramı	73
B. USTY, TBK ve TKHK Hükümleri Kapsamında Değerlendirme	75
1. Genel Olarak	75
2. USTY Kapsamında Sorumluluğa İlişkin Değerlendirme	75
3. TBK Kapsamında Sözleşmeden Kaynaklanan Sorumluluk	76
4. TKHK Kapsamında Değerlendirme	77

II.	ULUSLARARASI SAĞLIK TURİZMİ ARACI KURULUŞU İLE ULUSLARARASI SAĞLIK TURİZMİ SAĞLIK TESİSİ ARASINDAKİ HUKUKİ İLİŞKİ	79
	A. Genel Olarak	79
	B. Sağlık Hizmeti Sunucusunun Hizmet Satın Alması	79
	1. Taraflar Arasındaki Sözleşmenin Özellikleri	80
	2. Taraflar Arasındaki Sözleşmenin Hukuki Niteliği	81
	a. Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme Niteliğinde Olması	81
	b. Sağlık Hizmeti Sunucusunun Aracı Kuruludan Paket Tur Hizmeti Satın Alması	84
	c. Sağlık Hizmeti Sunucusu ile Aracı Kuruluş Arasındaki Sözleşmenin Değerlendirilmesi	85
	C. Aracı Kuruluşun Hizmet Satın Alması	86
	1. Taraflar Arasındaki Sözleşme İlişkisine Yönelik Genel Açıklamalar	86
	2. Taraflar Arasındaki Sözleşmenin Hukuki Niteliği	87
	a. Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme Olması	87
	b. Simsarlık Sözleşmesine İlişkin Unsurlar Taşınması	87
	c. Sağlık Alanında Simsarlığın Yasak Faaliyet Olması	91
	d. Aracı Kuruluşun Hizmet Alımına İlişkin Sözleşmenin Değerlendirilmesi	93
III.	ULUSLARARASI SAĞLIK TURİZMİ ARACI KURULUŞU İLE SAĞLIK TURİSTİ ARASINDAKİ HUKUKİ İLİŞKİ VE ULUSLARARASI SAĞLIK TURİZMİ ARACI KURULUŞUNUN SAĞLIK HİZMETİNDEN KAYNAKLANAN HUKUKİ SORUMLULUĞUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ	95
	A. Genel Olarak	95
	B. Aracı Kuruluş ile Sağlık Turisti Arasındaki Hukuki İlişki	96
	1. Sözleşme İlişkisinin Özellikleri	97
	2. Mesafeli Olarak Kurulması	97
	3. Paket Tur Sözleşmesine İlişkin Unsurlar Taşınması	99

4. Aracı Kuruluşun Sağlık Hizmeti ile Diğer Hizmetleri Bir Bütün Olarak Sunması	100
C. Aracı Kuruluşun Sağlık Hizmetinden Kaynaklanan Sorumluluğunun Değerlendirilmesi	101
1. Tarafların Asli Edim Yükümlülükleri	102
a. Asli Edim Yükümlülüğü Kavramı	102
b. Aracı Kuruluşun Asli Edim Yükümlülükleri	103
c. Sağlık Turistinin Asli Edim Yükümlülüğü	104
2. Aracı Kuruluşun Hizmet Satın Almasına İlişkin Sözleşmede Sağlık Hizmeti Sunucusunun Aracı Kuruluşun İfa Yardımcısı Olması	105
a. İfa Yardımcısı Kavramı	105
b. İfa Yardımcısının Fiilinden Sorumluluk ve Sorumluluğun Şartları	106
c. Sorumsuzluk Anlaşması	109
d. Aracı Kuruluş ile Sağlık Hizmeti Sunucusu Arasındaki İlişkinin İfa Yardımcısı Kavramı Yönünden Değerlendirilmesi	110
3. Tüketicinin Korunması ve Sağlık Hakkı Kapsamında Değerlendirme	111
SONUÇ	115
KAYNAKÇA	118

KISALTMALAR

bkz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
C.	Cilt
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
DTÖ	Dünya Turizm Örgütü
et.	Erişim Tarihi
HHY	Hasta Hakları Yönetmeliği
KSVHY	Kişisel Sağlık Verileri Hakkında Yönetmelik
KVKK	Kişisel Verilerin Korunması Kanunu
m.	Madde
MSY	Mesafeli Sözleşmeler Yönetmeliği
OECD	Organization of Economic Development
PTSY	Paket Tur Sözleşmeleri Yönetmeliği
S.	Sayı
s.	Sayfa
SASABK	Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu
SAY	Seyahat Acentaları Yönetmeliği
SDP	Sağlıkta Dönüşüm Programı
ss.	Sayfa Aralığı
TBK	Türk Borçlar Kanunu
TKHK	Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TTK	Türk Ticaret Kanunu
USTY	Uluslararası Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Hakkında Yönetmelik

GİRİŞ

Sağlık turizmi, son yıllarda ülkemizde ve dünyada adını sıkça duyduğumuz bir kavram haline gelmiştir.

Kavramsal yönü bir tarafa, ülkemizde saç bandı, yüz sargısı ile dolaşan insanlar alışıldık bir manzara haline gelmiş ve günlük hayatın bir parçası olmuştur. Öyle ki, bu durum, İspanyol sinemasında “Por Les Pelos”¹ adlı filmin afişlerinde ve sosyal medya tanıtımlarında “*Turkish Airlines*” esprisi ile kullanılmıştır.

Ancak sağlık turizmi kapsamında sunulan hizmetler her zaman bu şekilde espri konusu olabilecek nitelikte değildir. Ülkemize sağlık hizmeti almak amacıyla gelen birçok turist, önemli cerrahi operasyonlar geçirmektedir.

Sağlık turizminde yer alan en önemli aktörlerden biri seyahat acentalarıdır. Ülkemizde 2017 yılında yapılan düzenleme ile literatürümüze Uluslararası Sağlık Turizmi Aracı Kuruluşu olarak giren yapı, sektörün uluslararası marketlerde tanınırlığını arttırmış ve ülkemizde sağlık çalışanlarının sunduğu kaliteli hizmeti görünür hale getirmiştir.

Uluslararası Sağlık Turizmi Aracı Kuruluşunun kuruluş ve belgelendirme işlemleri düzenleme konusu edilmişse de yaptığı faaliyetin kapsamı ve sorumlulukları düzenleme konusu yapılmamıştır.

Nitelikli bir hizmet sunumu olan sağlık hizmetlerinin ihracatında rol alan bu yapının hukuki sorumluluğunun belirlenmesi sektörün devamlılığı için önem taşımaktadır.

Çalışmamız kapsamında Uluslararası Sağlık Turizmi Aracı Kuruluşunun sağlık hizmeti sunumunda rolünün ne olduğu ve hukuki sorumluluğu belirlenmeye çalışılacaktır. Bu inceleme yapılırken, sağlık turizminin taşıdığı yabancılık unsuruna ilişkin değerlendirme yapılmayacak, meselenin, Türk Hakimi önünde Türk Hukuku’nun uygulandığı varsayımı kullanılarak, genel hükümler çerçevesinde çözüm aranacaktır.

¹ Por Les Pelos filminin yapımcısı Warner Bros., yönetmeni, Nacho G. Velilla’dır. <https://www.turizmgunlugu.com/2022/08/12/por-los-pelos-fragman> (et. 28.12.2023).

Çalışmamızda ayrıca, sağlık turizmindeki çoklu yapı içerisinde, sağlık turistinin Uluslararası Sağlık Turizmi Aracı Kuruluşunun yönlendirmesi ile ülkemize sağlık hizmeti almak üzere geldiği durum değerlendirilecek, diğer durumların ayrıntısına girilmeyecek, ancak yeri geldikçe çalışma kapsamındaki gerekliliği ölçüsünde açıklanacaktır.

Uluslararası Sağlık Turizmi Aracı Kuruluşunun sağlık hizmetinden kaynaklanan sorumluluğunu genel hükümler çerçevesinde incelediğimiz çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, sağlık turizmi ve sağlık turizmi ile ilgili kavramlar açıklanacak ve ülkemizde bugüne kadar sağlık turizmi ile ilgili olarak yapılan hukuki düzenlemeler kısaca incelenecektir. Bu bölümde son olarak şu anda sağlık turizmi ile ilgili olarak yürürlükte bulunan mevzuat hükümleri ve teşvikler hakkında açıklamalar yapılacaktır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde Uluslararası Sağlık Turizmi Aracı Kuruluşunun hukuki yapısı, yapı içinde bulunan hukuki kavramlara ilişkin açıklamalar yapılarak ortaya konulmaya çalışılacaktır. Sonrasında ise bu yapının sağlık turizmindeki yerini tespit etmek amacıyla, sağlık turizminin diğer taraflarına verdiği hizmetler mevzuat hükümleri ve özellikle turizm literatürü kullanılarak tespit edilmeye çalışılacaktır.

Çalışmamızın adını taşıyan üçüncü bölümde ise sağlık turizminin tarafları olarak değerlendirdiğimiz sağlık turisti ve sağlık tesisleri ile Uluslararası Sağlık Turizmi Aracı Kuruluşunun hukuki ilişkileri incelenecek ve sağlık turizmi konusunda yürürlükte olan mevzuat, 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ve 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu çerçevesinde, Uluslararası Sağlık Turizmi Aracı Kuruluşunun sağlık hizmetinden kaynaklanan bir hukuki sorumluluğu olup olmadığı, varsa bu sorumluluğun sebepleri ve kapsamı tespit edilmeye çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SAĞLIK TURİZMİ, İLGİLİ KAVRAMLAR VE YASAL DÜZENLEMELER

I. SAĞLIK TURİZMİ VE İLGİLİ KAVRAMLAR

A. Genel Olarak

Sağlık, insan hayatındaki önemi dolayısıyla birçok çalışmaya konu olmuş ve kavramsal olarak uluslararası belgelere yansımıştır. Bu nedenle, Uluslararası Sağlık Turizmi Aracı Kuruluşu'nun sağlık hizmetinden kaynaklanan hukuki sorumluluğunu incelediğimiz çalışmamızda sağlık ve sağlık hakkı kavramlarının tanımlanmasını gerekli görmekteyiz.

Çalışmanın devamında bir hizmet ihracatı olduğunu açıklayacağımız sağlık turizmi, sıradan bir hizmet ihracatı olarak değerlendirilemez. Sağlık turizmi yolu ile ihraç edilen sağlık hizmeti, insan hayatının yaşamsal en önemli unsurudur. Sağlıklı olmayan bireyin yaşamını sürdürmesi, sosyal hayata katkı sağlaması ve/veya üretim süreçlerinin bir parçası olması beklenemez.

Sağlık, bireyler için olduğu kadar, toplumların refahı, mutluluğu ve sürdürülebilir dünya barışının sağlanması için de önemli bir role sahiptir². Bu yönüyle, tarihsel süreçte sağlık, hiçbir ayırım gözetmeksizin bütün insanların sahip olması gereken bir hakkın konusu olmuştur³. Aşağıda ayrıntılı olarak tanımlamasını yapacağımız sağlık hakkı, en temel insan hakkı olarak kabul edilmektedir.

Sağlık ve sağlık hakkı kavramlarının tanımlanmasından sonra, çalışma kapsamındaki kullanım alanını vurgulamak amacıyla, sağlık turizmi kavramı ele alınacaktır. Sağlık turizminin temel öznesi olan sağlık turisti ile kavram kargaşasının önlenmesi amacıyla turist sağlığı kavramları da bu başlık altında incelenecektir.

² New York'ta düzenlenen ve 19 Haziran 1946'dan 22 Temmuz 1946'ya kadar devam eden Uluslararası Sağlık Konferansı sonucunda, 22 Temmuz 1946'da 61 ülke temsilcisi tarafından imzalanarak 7 Nisan 1948'de yürürlüğe giren Dünya Sağlık Örgütü'nün Anayasası'nın Giriş Bölümü. <https://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/constitution-en.pdf?ua=1> (et. 04.10.2023).

³ Bkz. aşağıda, Birinci Bölüm, I, B, 1.

B. İlgili Kavramlar

1. Sağlık ve Sağlık Hakkı

Sağlık, yaşamı sürdürmenin en önemli unsuru olduğundan sosyal ve bilimsel çalışmaların odak noktasını oluşturur. İnsanlık tarihi boyunca yaşanan bütün gelişmelerin temelinde, hayatta kalma ve dolayısıyla sağlıklı olma güdüsü bulunmaktadır.

Toplumsal yaşamın düzen ve sürekliliği için bireylerin sağlığının yanında toplumların sağlığının da korunması ve geliştirilmesi gereklidir. Dünya üzerindeki toplumların ve bu toplumları oluşturan her bir bireyin sağlıklı olmasının dünya barışı için önemli olduğu ve bu nedenle sağlığın korunması ve geliştirilmesi amacıyla dünya ülkelerinin birlikte çalışmaları gerektiği uluslararası düzeyde kabul edilmektedir⁴.

Tarihi süreçte ülkeler arasında karşılıklı ticaretin yaygınlaşması, ticaretle uğraşan insanların bir ülkeden diğerine serbestçe dolaşımına ve dolayısıyla hastalıkların yayılmasına sebebiyet vermiştir. Birbirleriyle ticaret yapan devletler, salgın hastalıklarla mücadele etmek için karşılıklı karantina uygulamaları yaparak halklarının sağlığını korumaya çalışmışlardır. Teknolojik gelişmeler, sanayi devrimi ve nihayetinde küreselleşmeye bağlı olarak seyahatin kolaylaşması ve insanların hareketlilik imkanlarının artması, karşılıklı ve bölgesel uygulamaların yetersiz kalmasına sebep olmuş ve ülkeleri geniş çaplı iş birliklerine sevk etmiştir⁵.

İkinci dünya savaşı ve savaş sırasında yaşanan toplu felaketlerin etkisiyle bir araya gelen dünya devletleri, 1945'te Birleşmiş Milletleri (BM) kurmuşlardır. BM, ilk genel kurul toplantısında birey ve toplum sağlığı konularında birlikte hareket etme iradesini ortaya koyarak, Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) kurulmasına karar vermiştir. 1946'da 61 ülke temsilcisinin katılımıyla metinleştirilen ve DSÖ Anayasası olarak adlandırılan belge, 7 Nisan 1948'te yürürlüğe girmiş ve böylece DSÖ resmi olarak kurulmuştur⁶.

⁴ Dünya Sağlık Örgütü Anayasası Giriş Bölümü.

⁵ Gülnihal Cihanoğlu Gülen, **İşlevsel Bir Bütünleşme Alanı Olarak Küresel Sağlık Diplomasisi** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2018, s. 15-20.

⁶ <https://research.un.org/en/docs/ga/quick/regular/1> (et. 14.08.2023)

DSÖ Anayasası giriş bölümünde, sağlık, sağlık hakkı gibi önemli ilkeler yanında, dünya barış ve güvenliğinin herkesin sağlıklı olmasına bağlı olduğu gerçeği vurgulanmıştır.

DSÖ, sağlığı, yalnızca hasta ve/veya sakat olmama hali olarak değil, fiziksel, ruhsal ve sosyal anlamda tam bir iyilik hali olarak tanımlamaktadır⁷. Bu tanım, iyilik halinin subjektif bir kavram olduğu, bu kavramdan yola çıkıldığında dünya üzerinde sağlıklı birey bulmanın mümkün olmadığı gibi gerekçelerle eleştirilse de sağlığın bir kavram olarak ele alınmış olması önemli bir gelişmedir⁸.

Avrupa kıtasından başlayarak dünya ülkelerinin geneline yayılan savaşlar ve salgınlardan etkilenen ülkeler, sağlıklı bireylerin hızla sağlıklı topluma dönüşümüne tanık olmuş, bu nedenle sağlığı herhangi bir ayırım gözetmeksizin bütün insanların sahip olması gereken temel bir insan hakkı olarak tanımak gerekliliği duymuşlardır⁹.

Bu amaçla hazırlanarak yürürlüğe giren DSÖ Anayasasında hiçbir ayırım gözetmeksizin ulaşılabilecek en yüksek sağlık standardına ulaşmanın en temel insan haklarından biri olduğu belirtilmiş ve ilk kez uluslararası bir belgede sağlık hakkı tanınmış ve tanımlanmıştır.

Sağlık, BM bünyesinde birçok çalışmaya konu edilmiş ve Evrensel İnsan Hakları Bildirisi¹⁰ (EİHB) ile Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi¹¹,’nde de (UESKHK) bir hak olarak yer almıştır.

EİHB sağlık hakkını kısaca, kişinin kendisi ve ailesi için en uygun yaşam standardına ve kontrolü dışında gelişebilecek olaylara karşı güvenceye sahip olma hakkı şeklinde tanımlamıştır. EİHB metnindeki bu tanım, doğrudan sağlık kavramı

⁷ DSÖ Anayasası Giriş Bölümü.

⁸ Ahmet Ekizer, “Sağlık Sosyolojisi ve Tarihsel Gelişimi”, **Selçuk Sağlık Dergisi**, S. 1, C. 1, 2020, ss. 1- 12, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ssd/issue/54163/635122> (et. 24.07.2023), s. 3; Mustafa Tözün ve Melih Kaan Sözmen, “Halk Sağlığının Tarihsel Gelişimi ve Temel Kavramları”, **Smyrna Tıp Dergisi**, S. 3, 2015, ss. 58- 61, s. 58.

⁹ DSÖ Anayasası Giriş Bölümü.

¹⁰ Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi, 10.12.1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından duyurulmuştur.

¹¹ Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 16.12.1966’da imzaya açılmış ve 03.01.1976’da yürürlüğe girmiştir. https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-3&chapter=4&clang=en (et. 10.09.2023).

esas alınarak yapılmamış, belirli bir standartta, sürdürülebilir yaşama hakkı olarak formüle edilmiştir¹².

UESKHS, m. 12¹³'ye göre, sağlık hakkı, herkesin ulaşılabilir en yüksek fiziksel ve zihinsel sağlık standardına sahip olma hakkıdır. Sözleşmeye ilişkin 14 No'lu Genel Yorum¹⁴ (GY), m. 12'yi; "... Sonuç olarak sağlık hakkı, çeşitli tesislerden, ürünlerden, hizmetlerden ve ulaşılabilir en yüksek düzeyde sağlık standartlarının gerçekleştirilmesi için gerekli koşullardan yararlanma hakkı olarak anlaşılmalıdır"¹⁵ şeklinde açıklamaktadır. Gerek UESKHS m. 12 gerekse de bu maddeyi yorumlayan 14 nolu GY göz önünde bulundurulduğunda ilgili düzenlemenin sağlık hakkına ilişkin en kapsayıcı, açık ve anlaşılır yorum olduğu değerlendirilmesi yapılmaktadır¹⁶.

Sağlık turizminin de iyileştirme ve sağlığa kavuşturma amaçlı olan uygulamalarla sınırlı olmak üzere, insan haklarına uygun olarak tıbbi hizmetlere erişebilme amacına hizmet edecek şekilde sağlık hakkı kapsamında değerlendirilebileceği öğretide tartışılmıştır¹⁷.

¹² İzzet Mert Ertan, **Uluslararası Boyutlarıyla Sağlık Hakkı**, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 19. EİHB, m. 25, orijinal metni; "Everyone has the right to a standard of living adequate for the health and well-being of himself and of his family, including food, clothing, housing and medical care and necessary social services, and the right to security in the event of unemployment, sickness, disability, widowhood, old age or other lack of livelihood in circumstances beyond his control" şeklindedir.

¹³ UESKHS m. 12; "Bu sözleşmeye Taraf Devletler, herkesin, ulaşılabilir en yüksek fiziksel ve zihinsel sağlık standardına sahip olma hakkına kabul ederler" şeklindedir.

¹⁴ Genel Yorum No:14, Ulaşılabilir En Yüksek Sağlık Standardı Hakkı (Uluslararası Ekonomik, Sosyal, Kültürel Haklar Sözleşmesi, m. 12) Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 11 Ağustos 2000, E/C.12/2000/4, 9. paragraf. (General Comment No. 14, The right to the highest attainable standard of health (article 12 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights), Committee on Economic, Social and Cultural Rights, E/C.12/2000/4, 11 August 2000, para. 9).

¹⁵ 14 nolu GY, 9. paragraf, son cümle, (orijinal metin); "Consequently, the right to health must be understood as a right to the enjoyment of a variety of facilities, goods, services and conditions necessary for the realization of the highest attainable standard of health." şeklindedir.

¹⁶ Ertan, s. 3.

¹⁷ H. Burak Gemalmaz ve İzzet Mert Ertan, "‘Rabbim Cleveland Dedi’ Sağlık Turizmi-İnsan Hakları Üzerine Başlangıç Notları", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C. 70/4, 2015, ss. 1003-1039, s. 1018-1019.

2. Sağlık Turizmi

Küreselleşme ve gelişen teknoloji, bireylerin sınırlar arasında daha kolay seyahat etmelerini sağlamanın yanında, mal ve hizmetlerin serbest dolaşımının yolunu da açmıştır. Genellikle bir hizmet, iş görme olarak değerlendirilen sağlık hizmeti de diğer hizmetler gibi uluslararası marketlerde pazarlanabilir hale gelmiş ve hizmet ticaretine konu olmuştur¹⁸. İçinde barındırdığı yabancılık ve seyahat unsurları, sağlık ve turizm gibi birbirinden farklı iki sektörü bir araya getirerek hem sağlık sektörü hem de turizm sektörü açısından alternatif bir ürün oluşmasını sağlamıştır¹⁹.

Eski çağlardan beri yapılan sağlık amaçlı seyahatler, zaman içerisinde yaşanan gelişim ve değişimlere bağlı olarak büyük bir sektöre dönüşmüştür. Kısa bir süre öncesine kadar kaplıcalara, şifalı sulara ve kür merkezlerine yapılan ziyaretler sağlık için yapılan seyahat olarak nitelendirilmekteydi. Günümüzde ise bunlara ek olarak tıp bilimine dayalı uygulamalar da başka ülkelerde satın alınabilir hale gelmiştir²⁰.

Süreç içerisinde yaşanan bu değişim, seyahat eden insanların ve seyahat edilen yerlerin de farklılaşmasını beraberinde getirmiştir. 20. yüzyılın başlarına kadar, sağlık amaçlı hareket, az gelişmiş ve/veya gelişmekte olan ülkelere doğru iken günümüzde hareketin yönü gelişmiş ülkelere az gelişmiş ve/veya gelişmekte olan ülkelere doğru değişmiştir. Aynı şekilde sağlık hizmeti almak amacıyla seyahat eden zenginlerin yerini günümüzde seyahat eden orta sınıf almıştır²¹.

¹⁸ OECD, Improving Estimates Of Exports And Imports Of Health Services And Goods Under The Sha Framework, Final Report, June 2011, <https://www.oecd.org/health/health-systems/49011758.pdf> (et. 24.07.2023), s. 5; İlkay Taş, **Avrupa Birliği'nde Sağlık Turizmi Kapsamında Sınır Ötesi Hasta Hareketliliği**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2010, s. 1; Bayram Demir, "Medikal Turizmin Değerlendirilmesi: Sınırı Aşan Hastalar", **Sağlık Turizmi Uygulamaları**, (Ed. İlhan Sağ, İsmail Şimşir, Fatih Seyran), Nobel Yayıncılık, ss. 73-88, Ankara, 2022, s. 77.

¹⁹ İlhan Sağ, "Sağlık Turizmi Pazarlaması", **Sağlık Turizmi Uygulamaları**, (Ed. İlhan Sağ, İsmail Şimşir, Fatih Seyran) Nobel Yayıncılık, ss. 1-33, Ankara, 2022, s. 5; Taş, s. 1.

²⁰ Mustafa Gülmez, "Sağlık Turizminde Öncü Ülkeler, Turizm Politikaları ve Pazarlama Stratejileri", **Sağlık Turizmi**, (Ed. Dilaver Tengilimoğlu) Siyasal Kitabevi, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3. Baskı, 6. Bölüm, Ankara, 2020, s. 185; Sevim Koyunoğlu, **Turist Sağlığı Turist Sigortası ve Tüketicinin Korunması**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2003, s. 42-43.

²¹ Hanis Wahed, "Ethical and Legal Issues in Medical Tourism", **IIUM Law Journal**, S. 23/2, 2015, ss. 227-245, <https://journals.iium.edu.my/iiumlj/index.php/iiumlj/article/view/130/161> (et. 02.01.2023), s. 232; Neil Lunt, Richard Smith, Mark Exworthy, Stephen T Green, Daniel Horsfall ve Russell Mannion, **Medical Tourism: Treatments, Markets and Health System Implications: A scoping review**, OECD Publications, 2011, <https://www.oecd.org/els/health-systems/48723982.pdf> (et. 24.07.2023), s. 6; Sağ, s. 1.

Yaşanan bu değişimi, sağlık turizminin nedenleri ile açıklamak mümkündür. Sağlık hizmetini bir başka ülkede alma isteğinin farklı birçok nedeni olabilirse de çalışmalarda en çok sözü edilen sebepler, daha düşük maliyetlerle kaliteli hizmet alma isteği, özellikle gelişmiş ülkelerdeki sağlık sistemlerinde var olan uzun bekleme sürelerinden kaçınma, bireylerin yaşadıkları ülkede yasal olmayan tedaviyi, tedavinin yasal olduğu ülkelerde alabilme şansı ve içinde bulunduğumuz yüzyılda estetik operasyonlara karşı artan talep olarak sıralanabilir²².

BM Dünya Turizm Örgütü²³'ne (DTÖ) göre sağlık turizmi, fiziksel, zihinsel ve/veya ruhsal sağlığa yönelik tıbbi uygulamalar ile insanların kendilerini daha iyi hissetme kapasitelerine katkı sağlayan wellness²⁴ temelli aktiviteleri kapsar. Sağlık turizmi, DTÖ tarafından bir üst başlık olarak kullanılmakta ve medikal turizm ve wellness turizmi kavramları sağlık turizminin alt başlıkları olarak değerlendirilmektedir. Buna göre medikal turizm, teşhis, tedavi, şifa (reçete), önleme ve iyileştirmenin de dahil olduğu kanıta dayalı tıp kaynak ve hizmetlerinin kullanımını içeren turizm aktivitesi, wellness turizmi ise insan hayatının, fiziksel, zihinsel, duygusal, profesyonel, kültürel ve ruhsal bütün alanlarını geliştirmeye ve dengelemeye yönelik turizm aktivitesi olarak tanımlanmış, wellness turistinin öncelikli amacının, önleyici ve ileriye dönük olarak fitness, sağlıklı yeme, rahatlama, keyif alma ve şifa bulma gibi yaşam tarzını geliştiren aktivitelere dahil olmak olduğu belirtilmiştir²⁵.

Ülkemizde önceki dönemlerde konu ile ilgili çalışmaların daha çok termal turizme ve dolayısıyla wellness temelli turizme yoğunlaşmış olduğu ancak sektörel

²² Anu Rai, **Medical Tourism in Kolkata, Eastern India**, Springer International Publishing AG, 2019, <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-319-73272-5> (et. 06.08.2023), s. 32, Lydia L. Gan ve James R. Frederick, "Medical Tourism Facilitators: Patterns of Service Differentiation", **Journal of Vacation Marketing**, S. 17/3, 2011, ss. 165-183, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1356766711409181> (et. 30.09.2023), s. 168.

²³ 1946 yılında Uluslararası Resmi Seyahat Kuruluşları Birliği adı altında sivil toplum kuruluşu olarak kurulan yapı, 1970 yılında Dünya Turizm Örgütü olarak değiştirmiş ve 2003 yılında BM uzman kuruluşu statüsüne kavuşmuştur. <https://www.unwto.org/history> (et. 10.09.2023); <https://disiliskiler.ktb.gov.tr/TR-22149/birlesmis-milletler-dunya-turizm-orgutu-bmdto.html> (et. 10.09.2023).

²⁴ Wellness sözcüğünün Türkçe'de tam olarak sözcük karşılığı bulunmamaktadır. Merriem-Webster sözlüğünde; *"the quality or state of being in good health especially as an actively sought goal"* açıklaması yer almaktadır. Türkçe'ye iyi olma hali olarak çevrilmesi mümkündür. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/wellness> (Erişim tarihi: 02.10.2023)

²⁵ Exploring Health Tourism; <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284420308> (et. 18.03.2022); UNWTO Tourism Definitions; <https://www.eunwto.org/doi/book/10.18111/9789284420858>, (et. 18.03.2022).

gelişmeler karşısında medikal turizme de yer verildiği görülmektedir. Sağlık turizmi kapsamında çalışmalar yapan Kültür Bakanlığı, kavramı, termal turizm temelinde değerlendirmekte iken, son dönemlerde buna medikal faaliyetlere ilişkin unsurları da ekleyerek kavramı genişletmiştir²⁶.

Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı tarafından internet sitesinde paylaşılmış olan yayınlarda, sağlık turizmine ve ilgili tanımlara yer verilmiştir. Buna göre sağlık turizmi; kişilerin sağlıklarının korunması, geliştirilmesi, gerektiğinde tedavi ve rehabilite edilmesi amacıyla kendi ülkelerinden yabancı bir ülkeye yaptıkları ziyaretler olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlama, sağlık turizmi kapsamında medikal turizm veya wellness turizmi olarak bir ayrıma gitmemekte, temeli sağlığa dayanan her türlü seyahati sağlık turizmi kapsamında değerlendirmektedir²⁷.

Bu açıklamalardan hareketle asıl amacı koruyucu, önleyici ve/veya iyileştirici nitelikte sağlık hizmeti ve/veya tedavi almak olan bireylerin, yaşadığı yerden, bu hizmetin sunulduğu bir başka yere yaptığı seyahatin sağlık turizmi olarak tanımlanması mümkündür²⁸.

Ancak tezimizin konusu olan sorumluluk hukuku bağlamında yapılacak incelemeyi kolaylaştıracaklarını düşündüğümüzden, sağlık turizminin sağlık ve turizm

²⁶ Gizem Ayla İdiz, **Uluslararası Sağlık Turizmi Tarafları ve Yükümleri** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2018, s. 35; Saadet Pınar Temizkan ve Dönüş Çiçek, “Sağlık Turizmi Kavramı ve Özellikleri”, **Sağlık Turizmi** (Ed. Saadet Pınar Temizkan), 2. Bölüm, Detay Yayıncılık, Ankara, 2015, s. 17.

²⁷ H. Ömer Tontuş, **Sağlık Turizmi Nedir?**, SATURK Yayınları, <https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/TR-23587/saglik-turizmi-nedir.html> (et. 20.10.2023), (Sağlık Turizmi), s. 1.

²⁸ Gonca Güzel Şahin ve Şule Tuzlukaya, “Turizm Türleri ve Turizm Politikaları, Dünyada ve Türkiye’de Sağlık Turizmi”, **Sağlık Turizmi** (Ed. Dilaver Tengilimoğlu), Siyasal Kitabevi, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3. Baskı, 2. Bölüm, Ankara, 2020, s. 60; Aysun Şebnem Kiremit, **Turizmin Gelişiminde Bir Alternatif Olarak Medikal Turizm: Bir Sağlık Kuruluşunda Araştırma** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2008, s. 19; Onur İçöz, “Sağlık Turizmi Kapsamında Medikal (Tıbbi) Turizm ve Türkiye’nin Olanakları”, **Journal of Yaşar University**, C. 4, S. 14, 2009, ss. 2257-2279, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jyasar/issue/19126/202962> (et. 27.12.2023), s. 2260; Fulya İlçin Gönenc, “Hukuki ve Etik Boyutuyla Medikal Turizm”, **Prof. Dr. Cevdet Yavuz’a Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 22, S. 3, 2016, ss. 1173-1184, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruhad/issue/36500/334216> (et. 12.11. 2022), s. 1174; Ayşegül Karaca Dedeoğlu, “Uluslararası Sağlık Turizminde Hastanın Özel Hayatının Gizliliği ve Mahremiyetinin Korunması Hakkı”, **Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, C. 10, S. 17, 2019, ss. 1875-1910, s. 1877; Ercan Taşkın ve H. Yelda Şener, “Sağlık Turizmi Markası Kütahya”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 36, 2013, ss. 253-260, s. 254.

sektörlerinin bir araya gelerek oluşturduğu bir hizmet ve ilişkiler bütünü olduğu yolundaki tanımlamayı daha uygun buluyoruz²⁹.

3. Sağlık Turisti ve Turist Sağlığı

Sağlık turizminin en önemli öznesi sağlık turistidir. Sağlık ve turizm sektörlerinin bir araya gelerek oluşturduğu bu görece yeni sektöre işlerlik kazandıran ve sınır ötesi sağlık hizmeti ile buna bağlı olarak sunulan turizm hizmetlerini satın alan kişi sağlık turistidir.

Sağlık turisti, tek başına ya da beraberinde yakınları ve/veya refakatçileri ile sağlık hizmeti almayı ve bu esnada sağlık hizmeti alacağı ülkede kendisine sunulan turizm olanaklarından yararlanmayı planlayan ve seyahatini bu amaçlara özgüleyen kişi olarak tanımlanabilir³⁰.

Sağlık turizmi kapsamında en çok karmaşa yaratan kavramlardan biri turist sağlığı kavramıdır³¹. Turist sağlığı, geleneksel anlamda turizm amacıyla hareket eden turistin, seyahati sırasında gelişen durumlar nedeniyle sağlık hizmetine ihtiyaç duyması durumunu ifade eder³². Sağlık turisti sağlık hizmeti almak amacıyla seyahat ederken, turist sağlığı, seyahat ederken sağlık hizmetine ihtiyaç duyan kişiye verilen sağlık hizmetlerini ifade etmek için kullanılır.

Turist sağlığı kavramı, turizm sağlığı olgusu ile de ilişkilidir. Turizm sağlığı ise, turistik faaliyetler kapsamında gelen kişilere, seyahatlerinin her aşamasında gerekli hijyenik koşulların sağlanarak sağlıklı bir ortamın sunulmasını, gerekli tedbirlerin alınmasını, ihtiyaç duyulan sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaştırılmasını ve ulusal ve/veya uluslararası düzeyde yapılacak çalışmalarla, ülke sınırlarında yaşayan toplumla birlikte turistlerin de sağlığının korumasını sağlamaya yönelik

²⁹ Taş, s. 19, Mehmet Barca, Erdal Akdeve ve İklim Gedik Balay, “Türkiye Sağlık Turizm Sektörünün Analizi ve Strateji Önerileri”, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, C. 5, S. 53, 2013, ss. 64-92, s. 66.

³⁰ Gönenç İlçin, s. 1174-1175; Tontuş, Sağlık Turizmi, s. 1; İdiz, s. 35.

³¹ Zişan Korkmaz Özcan ve Vahdettin Aydın, *Sağlık Turizmi (Teori ve Politika)*, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2015, s. 45.

³² Karaca Dedeoğlu, s. 1878; İlçin Gönenç, s. 1176; İdiz, s. 42.

çalışmaları ifade eder³³. Bu ortamın sağlanması için turistin ülkeye varışından itibaren her adımda gerekli özenin gösterilmesi gerekmektedir.

Kişilerin daha kolay seyahat edebildiği günümüzde, turizm sağlığı daha da önemli hale gelmiştir. 2020 senesinde küresel çapta yaşamış olduğumuz Covid-19 vakası, bunun en yakın örneğidir.

Turizm sağlığı, DSÖ'nün üzerinde önemle durduğu bir kavram olup bireylerin seyahat ettikleri yere ve/veya seyahat ettikleri yerden hastalık taşımasının engellenmesi amacıyla çeşitli çalışmalar yapılmaktadır³⁴.

II. SAĞLIK TURİZMİNE YÖNELİK GELİŞME VE HUKUKİ DÜZENLEMELER

A. Genel Olarak

Sağlık turizmi, ekonomik getirisi yüksek bir hizmet ihracatıdır. Uluslararası hasta hareketliliği olarak değerlendirilen bu durum, hizmet veren ülke açısından doğrudan döviz girişi sağlamaktadır. Bu nedenle, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, sağlık turizmi, devlet tarafından desteklenen, teşvik ve politikalarla öne çıkarılan bir ekonomik faaliyettir³⁵.

Sağlık turizmi, ülkelerin özellikle kriz dönemlerinde, uluslararası turist ve dolayısıyla doğrudan döviz girişini sağlamak için kullandığı yollardan biri olmuştur³⁶. Bu ülkeler arasında en dikkat çekici örnek olan Küba, dönemin siyasi iklimi ve uygulanan ambargolarla birlikte yaşanan ekonomik krizle baş etmek üzere, turizm sektörüne yoğunlaşmıştır. Bu kapsamda sağlık ve turizmi birleştiren programlar oluşturarak sağlık turizmini önemli bir gelir kaynağı haline getirmiştir³⁷.

³³ Korkmaz Özcan ve Aydın, s. 45-46.

³⁴ Mustafa Necmi İlhan ve Sinem Somunoğlu İkinci, "Turist Sağlığı Hizmetleri", **Sağlık Turizmi**, (Ed. Dilaver Tengilimoğlu) Siyasal Kitabevi, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3. Baskı, 7. Bölüm, Ankara, 2020, s. 216; Ferhat Onur Ağaoğlu, Naim Karagöz ve Sezgin Zabun, "Sağlık Turizmi Uygulamaları ve Türkiye'ye Getirilerine İlişkin Bir Değerlendirme", **Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C. 20, S. 2, 2019, ss. 428-450, s. 430. Ayrıntılı bilgi için bkz. https://www.who.int/health-topics/travel-and-health#tab=tab_1 (et.11.10.2023)

³⁵ Karaca Dedeoğlu, s. 1879.

³⁶ Wahed, s. 233.

³⁷ Cihanoğlu Gülen, s. 113-114, Wahed, s. 233-234.

Sağlık turizmi, ülkemizde de devlet tarafından desteklenen bir sektördür³⁸. 2003 yılında hazırlanan Sağlıkta Dönüşüm Programı (SDP) kapsamında yer alan sağlık turizmine yönelik çalışmalar, 2014-2018 yıllarını kapsayan 10. Kalkınma Planında³⁹ da yerini almıştır.

Aşağıda, bu kapsamda hukuki alt yapıya ilişkin olarak yapılan çalışmalar kısaca açıklandıktan sonra şu anda yürürlükte olan yönetmelik incelenecektir.

B. Sağlık Turizmine Yönelik Gelişmeler

1. Sağlıkta Dönüşüm Programı ve Sağlık Turizmi

Sağlık Bakanlığı tarafından 2003 yılında hazırlanarak hayata geçirilen SDP, ülkemizde sağlık sistemine yönelik birtakım çalışmaları içermektedir.

Yapısal birçok değişikliği barındıran SDP, sağlık turizmine yönelik çalışmaların da önünü açmıştır.

2008 yılında Dünya genelinde yaşanan küresel finans krizi sonrasında sağlık turizmi, ülkemizde ekonomik bir değer olarak görülmüş ve bu kapsamda Sağlık Bakanlığı tarafından 2010-2014 Stratejik Planı⁴⁰'nda yerini almıştır. 2013-2017 Stratejik Planı⁴¹'nda ise sağlık turizmine yönelik stratejiler arasında, uluslararası düzeyde tanıtım faaliyetleri kapsamında Kültür Bakanlığı ile iş birliği yapılmasına yer verilmiştir⁴².

³⁸ Neil Lunt, Richard Smith, Mark Exworthy, Stephen T. Green, Daniel Horsfall and Russell Mannion, **Medical Tourism: Treatments, Markets and Health System Implications: A scoping review**, OECD Publications, 2011, <https://www.oecd.org/els/health-systems/48723982.pdf> (et. 24.07.2023), s. 23; Rukiye Çelik, "Sağlık Turizmi Sunumunda Ana-Aracı Kuruluşlar ve Akreditasyon Standartları", **Sağlık Turizmi** (Ed. Hüseyin Eriş), 12. Bölüm, Iksad Yayınevi, Ankara, 2020, <https://iksadyayinevi.com/wp-content/uploads/2020/06/SAGLIK-TURIZMI.pdf> (et. 16.10.2023), s. 412.

³⁹ T.C. Kalkınma Bakanlığı, Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Onuncu_Kalkinma_Plani-2014-2018.pdf (et. 15.10.2023)

⁴⁰ T.C. Sağlık Bakanlığı 2010-2014 Stratejik Planı, <https://sgb.saglik.gov.tr/TR,60674/stratejik-yonetim.html> (et. 15.10.2023).

⁴¹ T.C. Sağlık Bakanlığı 2013-2017 Stratejik Planı, <https://sgb.saglik.gov.tr/TR,60674/stratejik-yonetim.html> (et. 15.10.2023).

⁴² Ali Somel, "Ekonomik Kriz ve Sağlık Turizmi", **ODTÜ Gelişme Dergisi**, S. 47, 2020, ss. 205-255, s. 216.

2014 – 2018 yılları arasını kapsayan Onuncu Kalkınma Planında ve 2019 – 2023 yılları arasını kapsayan Onbirinci Kalkınma Planında⁴³ da sağlık turizmine yer verilmiştir⁴⁴. Onuncu Kalkınma Planında sağlık turizmi ile ilgili hukuki altyapının oluşturulması kapsamında politikalar benimsenmiş, Onbirinci Kalkınma Planında ise hukuki alt yapı çalışmalarının tamamlanacağı, kalite, akreditasyon ve denetim altyapısının güçlendirileceği belirtilmiştir⁴⁵.

2. Hukuki Alt Yapı Çalışmaları

Sağlık turizmine yönelik hukuki alt yapı çalışmaları kapsamında Sağlık Bakanlığı bünyesinde birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Yürürlükte bulunan mevzuatta sağlık turizmine yönelik eklemeler yapıldığı gibi, sağlık turizmi ve turistin sağlığı kapsamında verilecek sağlık hizmetlerinin usul ve esasların belirlenmesi ile ilgili kurum ve kuruluşlardaki organizasyonun yapısının belirlenmesi amacıyla birtakım düzenleyici işlemler de yapılmıştır. Aşağıda, sağlık turizmi ve turistin sağlığı kapsamında yapılan bu çalışmalar kısaca açıklanacaktır.

Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 13.06.2011 tarih, 26160 sayılı Bakanlık Oluru ile işleme konan 2011/41 sayılı Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Kapsamında Sunulacak Sağlık Hizmetleri Genelgesi yayımlanmıştır. Genelge kapsamında sunulacak hizmetler, sağlık turizmi ve turist sağlığı kavramları üzerinden iki ana başlığa ayrılarak, il müdürlüklerinin ve sağlık kurumlarının bu alanda yapılması, koordinasyonu gibi organizasyonlar yanında, verilen sağlık turizmi hizmetlerin ücretlendirilmesi ve yurt dışına yönelik tanıtım faaliyetlerine ilişkin hususlarda düzenleme yapılmıştır. 2011/41 sayılı genelge, yalnızca Sağlık

⁴³ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023), https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Plani-2019-2023.pdf (et. 15.10.2023)

⁴⁴ H. Ömer Tontuş, Sağlık Turizminde Türkiye Vizyonu, SATURK Yayınları, <https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/TR-23590/saglik-turizminde-turkiye-vizyonu.html>, (et. 20.10.2023), (Türkiye Vizyonu), s. 1, 2.

⁴⁵ Kalkınma Planlarının tamamı için bkz. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari> (et.15.10.2023).

Bakanlığı'na bağlı hastanelere ilişkin düzenlemeler içermekte olup özel sağlık kurum ve kuruluşları açısından geçerli değildir⁴⁶.

02.11.2011 tarihinde yürürlüğe giren 663 sayılı Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname⁴⁷ ile Sağlık Bakanlığı Hizmet Birimlerinden Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasına sağlık turizmi uygulamalarının gelişim ve koordinasyonu eklenmiştir.

23.07.2013 tarihinde Sağlık Turizmi ve Turist Sağlığı Kapsamında Sunulacak Sağlık Hizmetleri Hakkında Yönerge⁴⁸ yürürlüğe girmiş ve m. 14 ile 2011/41 sayılı Genelgeyi yürürlükten kaldırmıştır. Yönergenin Amaç, Kapsam ve Dayanak başlıklı ilk 3 maddesinden, sağlık turizmi ve turist sağlığı kapsamında sunulacak sağlık hizmetlerine ilişkin usul ve esasların belirlenmesi yanında, bu hizmetlerin sunumu amacıyla kamu ve özel sağlık kuruluşlarının teşkilat ve görev yapısında yapılacak düzenlemelere ilişkin olduğu anlaşılmaktadır. Yönergede, ücretlendirme, tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerine yönelik düzenlemeler de bulunmaktadır.

2011/41 sayılı Genelgede ve Yönergede, sağlık turizmi kapsamında faaliyet gösteren bir aracı kuruluş yapısından bahsedilmese de sağlık turizmi kapsamında hizmet vermek isteyen sağlık kurum ve kuruluşlarının, seyahat acenteleri, asistan kuruluşlar, danışman ve aracı kurumlar gibi özel hukuk tüzel kişiliği bulunan şirketlerle protokol imzalayabileceği ancak bu protokollerin ilgili düzenlemelerde belirtilen örnek protokollere uygun olarak yapılması gerektiği belirtilmiştir.

01.08.2013 tarihinde 2013/11 sayılı Sağlık Turizmi Hakkında Genelge yayınlanarak yürürlüğe girmiş ve bu genelgenin, Yönergenin yayınlanmasından sonra uygulamada görülen bazı aksaklıkların giderilmesi amacıyla hazırlandığı belirtilmiştir. 15.08.2013 tarihinde yürürlüğe giren 2013/15 sayılı Özel Sağlık Kuruluşlarının Bilgilendirme ve Tanıtım Faaliyetleri Hakkında Genelgede ise sağlık turizmi kapsamında hizmet veren özel sağlık kuruluşlarının ve bunlar adına tanıtım yapan aracı kuruluşların bu faaliyetlerine düzenleme getirilmek istenmiştir.

⁴⁶ Dursun Aydın, Süreyya Şeker ve Sultan Şahan, **Kamu Hastanelerinde Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Uygulama Rehberi**, Ankara, 2011, s. 2.

⁴⁷ RG. 02.11.2011 tarih, 28103 (Mükerrer) sayı.

⁴⁸ 23.07.2013 tarih, 25541 sayılı Bakanlık Onayı ile yürürlüğe girmiştir.

07.02.2015 tarihinde, 2015/3 sayılı Başbakanlık Genelgesi⁴⁹ ile sağlık turizmine yönelik kurumsal ve hukuki altyapının geliştirilmesi amacı ile Sağlık Turizmi Koordinasyon Kurulu (SATURK) kurulmuştur. SATURK, şu anda yürürlükte olan yönetmelik kapsamında, varlığını sürdürmektedir.

2017 Anayasa⁵⁰ değişikliği sonrasında 663 sayılı KHK'nın ilgili maddeleri, 02.07.2018 tarih, 703 sayılı KHK⁵¹ ile yürürlükten kaldırılmıştır. Bu aşamadan sonra sağlık turizmine ilişkin düzenleme ve koordinasyona ilişkin yetkiler, 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi⁵² m. 355 ile Sağlık Bakanlığı'na bağlı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir.

Halen yürürlükte olan Uluslararası Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Hakkında Yönetmelik, 13.07.2017 tarih, 30123 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır.

03.08.2018 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan 7146 Sayılı Kanun⁵³ m. 19 ile, 663 sayılı KHK'ya Ek-2 maddesini eklemiş ve Uluslararası Sağlık Hizmetleri Anonim Şirketi (USHAŞ) kurulmuştur.

Kurulan bu anonim şirketin paylarının tamamı, Hazine ve Maliye Bakanlığı'na ait olup pay sahipliğinden kaynaklı oy, yönetim, temsil, denetim gibi hak ve yetkilerin tamamı Sağlık Bakanlığı'na aittir.

USHAŞ faaliyet konuları, kuruluş kanununda, Türkiye'de sunulan hizmetlerin tanıtımını yapmak, kamu ve özel sektörün sağlık turizmine yönelik faaliyetlerini desteklemek ve koordine etmek, uluslararası sağlık hizmetlerine ilişkin politika ve stratejiler ile hizmet sunum standartları ve akreditasyon kriterleri konusunda Bakanlığa önerilerde bulunmak olarak belirlenmiştir⁵⁴.

⁴⁹ RG. 07.02.2015 tarih, 29260 sayı.

⁵⁰ RG. 09.11.1982 tarih, 17863 sayı.

⁵¹ RG. 09.07.2018 tarih, 30473 (3. Mükerrer) sayı.

⁵² 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 10.07.2018 tarih, 30474 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁵³ RG. 03.08.2018 tarih, 30498 sayı.

⁵⁴ <https://www.ushas.com.tr/hakkimizda> (et. 10.09.2023).

3. Uluslararası Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Hakkında Yönetmelik

a. Genel Olarak

Sağlıkta Dönüşüm Programı kapsamında, sağlık turizmine yönelik yukarıda özetlediğimiz düzenlemeler yapılmışsa da bunlar genellikle kamu hastanelerinin teşkilat yapılanması, hizmet usulü ve fiyatlandırmaya ilişkin maddeler içeren düzenlemeler niteliğinde olduklarından uygulamada birtakım aksaklıklar meydana gelmiştir⁵⁵.

Sağlık turizmi kapsamında hizmet veren kamu hastaneleri dışında özel sağlık kuruluşlarına yönelik de düzenleme yapılması gereği, hasta yönlendiren özel kuruluşlara ilişkin bir düzenlemenin bulunmaması vb. hususlar, sektöre yönelik birtakım düzensizliklere yol açmıştır. Bu gerekçelerle Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanmış olan Uluslararası Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Hakkında Yönetmelik (USTY) hazırlanmış ve yürürlüğe girmiştir.

USTY'nin amacı, uluslararası sağlık turizmi ve turistin sağlığı kapsamında sunulacak sağlık hizmetlerine ilişkin asgari standartların belirlenmesi ile bu sektörde faaliyet gösterecek olan sağlık kuruluşları ve aracı kuruluşlara ilişkin hususların düzenlenmesi, faaliyette bulunacakların yetkilendirilmesi ve denetlenmesine ilişkin usul ve esasların düzenlenmesi olarak belirlenmiştir.

USTY, dayanağını 3359 sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu⁵⁶ m. 9/c ve m. Ek 11 ile 663 sayılı KHK m. 8/1-a, b ve m. 40⁵⁷'tan almaktadır. Dayanak maddeler incelendiğinde, yönetmeliğin, Sağlık Bakanlığı'nın ve Sağlık Bakanlığı'na bağlı hizmet birimleri ile özel ve kamu sağlık kurum ve kuruluşlarının teşkilat ve görevlerine ilişkin düzenlemeler yapılmasına yönelik olduğu görülmektedir.

USTY ile esasen, uygulamada meydana gelen sorunlar karşısında, önceki metinler farklılaştırılarak tek bir metin haline getirilmiş ve yapılan faaliyetlerin

⁵⁵ 01.08.2013 tarihinde yürürlüğe giren 2013/11 sayılı Genelgede bu hususa ilişkin açıklamalar yer almaktadır.

⁵⁶ RG. 15.05.1987 tarih, 19461 sayı.

⁵⁷ 663 sayılı KHK'nın ilgili maddeleri 703 sayılı KHK m. 25 ile yürürlükten kaldırılmıştır.

denetimin sağlanabilmesi amacıyla kamu hastaneleri, özel hastaneler, muayenehaneler vb. sağlık kuruluşları ile aracı kuruluşlar, sağlık turizmi faaliyetleri ile ilgili olarak Sağlık Bakanlığı'na bağlanmıştır.

USTY ile uluslararası sağlık turizmi sağlık tesisi, uluslararası sağlık turizmi aracı kuruluşu ve yetki belgesi kavramları getirilerek, sağlık turizmi kapsamında faaliyet gösterecek olan bütün kurum ve kuruluşlar aynı esaslara tabi kılınmıştır.

b. Yapısal İnceleme

USTY, 17 ana madde ve yönetmeliğin yürürlük tarihinden önce sağlık turizmi alanında faaliyette bulunan sağlık tesisleri ve aracı kuruluşların uyum sürecini düzenleyen 1 geçici maddeden oluşmaktadır.

Yönetmeliğin, 6 adet eki bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla, EK-1, sağlık tesisleri için yetkinlik kriterleri, EK-2, aracı kuruluşlar için yetkinlik kriterleri (EK-2 YK)⁵⁸, EK-3, yetki belgesi başvuru formu (EK-3/A) ve başvuru evrakları (EK-3/B), EK-4, yetki belgesi örneği, EK-5, sağlık tesisleri için ihlal sayılan durumlar ve müeyyideleri ve EK-6, aracı kuruluşlar için ihlal sayılan durumlar ve müeyyideleri şeklindedir.

Amaç başlıklı m. 5/1'de sağlık turizmi alanında faaliyette bulunmak isteyenlerin bu yönetmelik uyarınca yetki belgesi almak zorunda olduğu, yetki belgesi almaksızın çalışanların faaliyetlerinin Bakanlık tarafından durdurulacağı belirtilmiştir. Bu husus hem sağlık tesisleri hem de aracı kuruluşlar için geçerlidir.

EK-5'te ayrıca yetki belgesi almaksızın faaliyetinde bulunanların bu faaliyetlerinin Valilikçe durdurulacağı ve haklarında Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunulacağı düzenlemesi yer almaktadır. Bu düzenleme ile ilgili dikkat çekici olan husus, faaliyetlerin Valilikçe durdurulacağına ve faaliyette bulunanlar hakkında Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunulacağına ilişkin hususun EK-5'te yer almasına ve sağlık tesisleri açısından geçerli olmasına rağmen, EK-6'da bulunmaması ve aracı kuruluşlar açısından geçerli olmamasıdır.

⁵⁸ Aracı kuruluşlar için düzenlenmiş olan EK-2 Yetkinlik Kriterleri, çalışmamız kapsamında sıkça başvurulacak belgelerden olduğundan (EK-2 YK) kısaltması ile kullanılacaktır.

Denetim başlıklı m. 14'te ise, denetim usulü düzenlenmiş olup, EK-5 ve EK-6 müeyyide formlarına atıf yapılmıştır.

USTY yayınlandıktan sonra bazı hükümleri hakkında yürütmenin durdurulması talepli olarak Danıştay nezdinde iptal dava açılmıştır. Danıştay 15. Dairesinin 17/01/2018 tarihli ve 2017/2259 Esas sayılı kararı ile Yönetmeliğin m. 5/6⁵⁹ ile m. 6/2'nin birinci cümlesi⁶⁰ hakkında yürütmesinin durdurulmasına karar verilmiştir⁶¹.

EK-1, EK-2 ve EK-3 başlıklı ek içerikleri, aşağıda konu akışı içerisinde incelenecektir.

c. Kavram ve Tanımlar

(1) Uluslararası Sağlık Turizmi ve Turist Sağlığı

USTY m. 4'te uluslararası sağlık turizmi, sağlık amacıyla ülkemize geçici bir süreyle gelen, Türkiye Cumhuriyet vatandaşı olmayan ve vatandaşlığı olsa da yurtdışında yaşayan bireylerin aldıkları her türlü sağlık ve destek hizmetleri olarak tanımlanmıştır. Yapılan bu tanım, kavramın kendisinden çok, düzenlemenin yapılış amacına hizmet eder şekilde hizmetin verileceği bireylerin kim olduğu üzerinden yapılmıştır. Dolayısıyla, uluslararası sağlık turizminin, USTY kapsamında uluslararası sağlık turistine verilen hizmetler olarak tanımlandığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu noktada m. 4'te uluslararası sağlık turisti tanımlanmışsa da sağlık turistinin kim olduğu esasen Kapsam başlıklı m. 2'nin incelenmesi ile anlaşılmaktadır. Bu maddede⁶² sağlık turisti sayılmayacak olan kişiler (9) bent halinde sayılmış, ancak bu

⁵⁹ USTY m. 5/6; “Uluslararası sağlık turizmi sağlık tesisi tarafından kayıt altına alınan kişisel sağlık verileri, 24/3/2016 tarihli ve 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununa uygun bir şekilde işlenir ve Bakanlıkça belirlenen usul ve esaslara uygun bir şekilde merkezi sağlık veri sistemine aktarılır.”

⁶⁰ USTY, m. 6/2, birinci cümle; “Uluslararası sağlık turizmi biriminde bir tabip/uzman tabip uluslararası sağlık turizmi birimi sorumlusu olarak görevlendirilir ve Müdürlüğe bildirilir.”

⁶¹ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=23751&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> (et.12.10.2023).

⁶² USTY, m. 2/2; “Aşağıdaki durumlar bu yönetmelik kapsamında yer almaz:

a) Savaş, afet, açlık ve benzeri olağanüstü durumlarda, Bakanlar Kurulunca, Başbakanlık veya ilgili Bakanlığın talimatıyla belirlenen ülkelerden, Türkiye’de bulundukları sürede sağlık hizmeti alan

kişilerin dahi, kendi istekleri ile yönetmelik kapsamında hizmet alabilecekleri belirtilmiştir.

(2) Yetki Belgesi

Uluslararası sağlık turizmi yetki belgesi, daha önce uygulaması olmayan, USTY ile düzenlemesi yapılmış bir belgedir. USTY kapsamında uluslararası sağlık turizmi alanında faaliyette bulunmak isteyen sağlık tesisleri EK-1’de, aracı kuruluşlar ise EK-2’de belirtilen kriterleri taşıdıklarını belgeleyerek başvuruda bulunurlar. EK-1 ve (EK-2 YK), yönetmelikle belirlenen standartları içermektedir.

Uluslararası sağlık turizmi alanında faaliyet göstermek isteyen ve yetkinlik kriterlerini taşıdığını belgeleyen sağlık tesisleri ve aracı kuruluşlar, yönetmelikte belirtilen usule uygun olarak başvuruda bulunduklarında, kendilerine bu alanda faaliyet gösterebileceklerini gösteren ve örneği EK-4’te bulunan uluslararası sağlık turizmi yetki belgesi düzenlenir.

veya bu ülkelerden sivil toplum kuruluşları tarafından tedavi amacıyla getirilerek tedavi bedeli ödenen yabancı hasta ve yaralıları.

b) Bakanlığımız veya Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) veya Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından uygun görülen sivil toplum kuruluşları tarafından Balkanlardan ve Türk Cumhuriyetlerinden ülkemize tedavi amaçlı getirilen hastalar.

c) Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) tarafından getirilen hastalar.

ç) Türkiye Cumhuriyeti’nin imzalamış olduğu uluslararası anlaşma uyarınca Sosyal Güvenlik Sözleşmeleri kapsamında sağlık yardımı alma hakkı olan ülke vatandaşları ile Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını ve ülkemize sağlık alanında milletlerarası ikili işbirliği anlaşması kapsamında tedavi için gelenler.

d) Ülkemize eğitim, öğretim, kurs için gelen kişiler ve bunların eğitimleri süresince bakmakla yükümlü oldukları yakınları.

e) Geçici korunanlar, mülteciler, sığınma başvurusu sahibi ve iltica başvurusu sahibi statüsünde olanlar, sığınmacılar, vatansızlar, insan ticareti mağdurları.

f) 29/5/2009 tarihli ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 28 inci ve 44 üncü maddesi kapsamında bulunanlar.

g) Türk soylu olduğuna dair belge ibraz eden Türk soylu yabancılar.

ğ) Adli vaka kapsamında kolluk kuvvetlerince getirilerek acil sağlık hizmeti alan yabancılar.”

(3) Uluslararası Sağlık Turizmi Sağlık Tesisi

USTY’de yapılan tanımlamaya göre Uluslararası Sağlık Turizmi Sağlık Tesisi (Sağlık Hizmeti Sunucusu)⁶³, Sağlık Bakanlığı tarafından verilen sağlık tesisi ruhsatına sahip olup ayrıca yine Sağlık Bakanlığı tarafından EK-1’de yer alan kriterleri taşıdığını belgeleyen başvurusuna istinaden uluslararası sağlık turizmi yetkisi verilen her türlü kamu, üniversite ve özel sağlık kurum ve kuruluşlarıdır.

Yukarıda⁶⁴ kısaca açıklamış olduğumuz şekilde, 2011/41 sayılı Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Kapsamında Sunulacak Sağlık Hizmetleri Genelgesi ile yapılan düzenlemeler yalnızca Sağlık Bakanlığı’na bağlı sağlık kuruluşları ile üniversite hastanelerinde geçerliydi ve 23.07.2013 tarihinde Sağlık Turizmi ve Turist Sağlığı Kapsamında Sunulacak Sağlık Hizmetleri Hakkında Yönerge ise, kamu ve özel sağlık kuruluşlarının teşkilat ve görev yapısında yapılacak düzenlemelere ilişkin olmakla birlikte, özel hastanelere ilişkin yapısal bir değişiklik içermemekteydi.

USTY ile yapılan düzenlemenin, bundan önceki düzenlemelerden en büyük farkı, Sağlık Bakanlığı’na bağlı olarak sağlık hizmeti veren kamu kurum, kuruluşları ve üniversite hastaneleri ile yine Sağlık Bakanlığı tarafından ruhsatlandırılmış her türlü özel sağlık kurum ve kuruluşları⁶⁵ arasında bir ayırım yapmaksızın hepsini aynı kriterlere tabi tutmuş olmasıdır.

Sağlık Bakanlığı’na bağlı olan kamu hastaneleri ve üniversite hastaneleri ile Sağlık Bakanlığı tarafından Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu çerçevesinde çıkarılan yönetmelikler⁶⁶ uyarınca faaliyet izni bulunan her türlü özel hastaneler⁶⁷, tanı ve tedavi merkezleri, tanı merkezleri, tedavi merkezleri ve muayenehaneler⁶⁸, ağız ve diş sağlığı

⁶³ Aşağıda ayrıntılı olarak açıklayacağımız şekilde, Uluslararası Sağlık Turizmi Sağlık Tesisi kavramı, özel hastanelerden, serbest muayene işleten hekime kadar her türlü yapıyı kapsamaktadır. Bu anlamda, sağlık tesisi teriminin, tüzel kişiliğe sahip sağlık kurum ve kuruluşları ifade ettiği şeklinde bir yanılsama oluşmaması açısından Sağlık Hizmeti Sunucusu kısaltmasını kullanmayı uygun gördük.

⁶⁴ Bkz. ss. 13- 15.

⁶⁵ Düzenleme kapsamında özel sağlık kurum ve kuruluşları kavramına, özel hastane, tıp merkezi, dal merkezi, poliklinik, muayenehane gibi her türlü sağlık kuruluşu dahildir.

⁶⁶ Özel Hastaneler Yönetmeliği, Ayakta Teşhis Tedavi Yapılan Özel Sağlık Kuruluşları Hakkında Yönetmelik, Ağız ve Diş Sağlığı Hizmeti Sunulan Özel Sağlık Kuruluşları Hakkında Yönetmelik.

⁶⁷ Özel Hastaneler Yönetmeliği.

⁶⁸ Ayakta Teşhis Tedavi Yapılan Özel Sağlık Kuruluşları Hakkında Yönetmelik.

merkezleri, poliklinik ve muayenehaneler⁶⁹, sağlık turizmi kapsamında faaliyette bulunmak üzere Sağlık Bakanlığı'na başvuruda bulunabilirler.

USTY'de Sağlık Hizmet Sunucusu olarak dzenlenen kavram, özel sağlık kuruluşları olarak tzel kişileri kapsadığı gibi, serbest olarak çalışan hekimleri de kapsamaktadır.

Bu kapsamda, USTY gereğince Sağlık Hizmeti Sunucusu tanımı, uluslararası sağlık turizmi kapsamında sağlık hizmeti sunan her turlu sağlık kurum ve kuruluşlarını ifade eder.

Sağlık Hizmeti Sunucusu olarak faaliyette bulunmak isteyenlerin, EK-1'de bulunan yetkinlik kriterlerini taşımaları gerekmektedir. Yetkinlik kriterleri, Sağlık Hizmet Sunucusu olarak başvuruda bulunabilecek her turlu kuruluş, tzel kişi ve/veya gerçek kişiler için tek bir liste halinde belirlenmiştir.

EK-1'e göre sağlık turizmi kapsamında faaliyette bulunmak isteyenlerin, Sağlıkta Kalitenin Geliştirilmesi ve Değerlendirilmesine Dair Ynetmelik⁷⁰ gereğince kalite standart ve gstergeleri⁷¹ yayınlanmış olan sağlık kuruluřlarının⁷² en az 85 puan almış olması, sağlık turizmi birimi oluşturulması, sağlık hizmetini sunacak olan doktorun ve/veya doktorların özgeçmişlerinin bulunduğu bir internet sitesi kurulması, sağlık turistinin sağlık hizmetini sunacak olan doktor ve/veya doktorlarla iletişim kurabileceği bir iletişim sisteminin kurulması, sağlık turistinin yapacağı ödemeleri önceden depo edebileceği bir döviz hesabı bulunması, Sağlık Bakanlığı tarafından oluşturulan yabancı hasta modülünün kullanılması için gerekli alt yapının sağlanması ve EK-1 m.7'de bulunan taahhütlerin yazılı olarak Sağlık Bakanlığı'na sunulması gerekmektedir.

⁶⁹ Ağız ve Diş Sağlığı Hizmeti Sunulan zel Sağlık Kuruluşları Hakkında Yönetmelik.

⁷⁰ RG. 27.06.2015 tarih, 29399 sayı.

⁷¹ Sağlıkta Kalite Standartları (SKS), ilgili yönetmelikte "Bakanlıkça, sağlık kurum ve kuruluşlarında hasta ve çalışan güvenliği başta olmak üzere verimlilik, etkililik, etkinlik, srekliyet ve zamanlılık gibi hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik geliştirilen standartların tamamını" şeklinde tanımlanmaktadır.

⁷² EK-1'de yer alan yetkinlik kriterleri, m. 1'de, "Sağlıkta kalite standartları ve kalite göstergeleri yayımlanmamış olan sağlık kuruluşları bu kriterden muaftır. Bu sağlık kuruluşları, ilgili standart seti ve rehberlerin yayımlandığı tarihten itibaren altı (6) ay içerisinde bu kriteri sağlamak zorundadır" denilmektedir.

EK-1’de yer alan yetkinlik kriterlerini sağlayarak başvuruda bulunan sağlık kuruluşlarına, Sağlık Bakanlığı tarafından sağlık turizmi kapsamında faaliyette bulunabilmeleri için Sağlık Turizmi Yetki Belgesi verilir.

(4) Uluslararası Sağlık Turizmi Aracı Kuruluşu

USTY’nin yürürlüğe girmesinden önceki hukuki düzenlemeler, Sağlık Bakanlığı teşkilatlanması ve sağlık tesislerinin sağlık turizmi kapsamındaki çalışmalarının usul ve esaslarına ilişkin düzenlemeler içermekte, özel sağlık kuruluşlarını kapsamadığı gibi, sağlık turizmi sektöründe hizmet veren özel şirketlerin yapılanması ve/veya faaliyetlerine ilişkin herhangi bir düzenleme içermemekte idi. USTY ile, sağlık turizmi sektöründe sağlık hizmeti dışındaki alanlarda faaliyet gösteren her türlü özel şirketleri de içine alacak şekilde Uluslararası Sağlık Turizmi Aracı Kuruluşu (Aracı Kuruluş) düzenlemesi yapılmıştır.

USTY’de yapılan tanımlamaya göre Aracı Kuruluş, sağlık hizmeti almak üzere Türkiye’ye sağlık turisti olarak gelen hasta ile yanında bulunan refakatçisi ve/veya yakınlarına konaklama, ulaşım gibi hizmetleri sunmak üzere Sağlık Bakanlığı tarafından yetkilendirilmiş A grubu seyahat acentalarını ifade eder.

1618 sayılı Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu⁷³ (SASABK) ve Seyahat Acentaları Yönetmeliği⁷⁴ (SAY) kapsamında A grubu seyahat acentası işletme belgesine sahip olan ve sağlık turizmi alanında faaliyet göstermek isteyen seyahat acentalarının, (EK-2 YK)’deki kriterlere sahip olduğunu ispatlayan belgeleri ve EK-3/B ’de listelenmiş olan başvuru evrakını, Şirket yetkilisi tarafından doldurulan EK-3/A yetki belgesi başvuru formuna ekleyerek bulunduğu yerdeki il/ilçe Sağlık Müdürlüğü’nün ilgili birimine teslim etmelidir.

Başvurunun uygun bulunması durumunda Sağlık Bakanlığı tarafından “Uluslararası Sağlık Turizmi Aracı Kuruluşu Yetki Belgesi” düzenlenir.

⁷³ RG. 28.09.1972 tarih, 14320 sayı.

⁷⁴ RG. 05.10.2007 tarih, 26664 sayı.

Aracı Kuruluş konusunda ayrıntılı açıklama, USTY ekleri (EK-2, EK-3) ve bunların Aracı Kuruluşun yapısına yansımaları gibi hususlar, II. Bölümde ele alınacaktır.

(5) Uluslararası Sağlık Turizmi Birimi

USTY, m. 6'da uluslararası sağlık turizmi birimi kavramı düzenlenmiştir. Uluslararası sağlık turizmi faaliyetinde bulunmak isteyen her türlü sağlık kurum ve kuruluşunun, uluslararası sağlık turizmi birimi oluşturması gerekmektedir. Sağlık Hizmet Sunucuları açısından yetkinlik kriterlerinin düzenlendiği EK-1'de, bu birimin oluşturulması, yetki belgesi verilmesi için bir koşul olarak düzenlenmiştir.

Uluslararası sağlık turizmi biriminin görevleri m. 6/1'de; sağlık turistinin kabul edilmesi, kayıt işlemlerinin yapılması, teşhis ve tedavi hizmetlerinin sunulması, faturalandırma, taburcu edilme gibi işlemler ile tercümanlık ve Aracı Kuruluş ile ilgili her türlü iş ve işlemlerin koordine edilmesi olarak belirlenmiştir.

Uluslararası sağlık turizmi birimi, sağlık turistinin hastaneye yatışından itibaren sürece dahil olan ve bu aşamadan sonra her aşamada görev yapan ve Aracı Kuruluş ile koordineli olarak çalışan bir birim olarak tasarlanmıştır.

d. Değerlendirmelerimiz

USTY, sağlık turizmi kapsamında şu ana kadar yapılan en kapsamlı hukuki çalışmadır. Daha önce çıkarılmış düzenleyici işlem niteliğindeki düzenlemelerin aksine, USTY, kamuya bağlı sağlık kurum ve kuruluşları yanında özel sağlık kurumları açısından da düzenlemeler içermektedir. Sağlık kurum ve kuruluşları yanında sağlık turizminde görev alan aracı kuruluşlar da USTY kapsamına alınmıştır.

Daha önceki metinlerde yer almayan Aracı Kuruluş kavramının, USTY ile düzenlenmesi sağlık turizmi açısından önemli bir gelişmedir. Ancak, Aracı Kuruluşun tanımı, kim olduğu üzerinden yapılmış, görev ve sorumlulukları düzenlenmemiştir. Aracı Kuruluş açısından önemli teşviklerin bulunduğu bir alanda, bu yapının görevlerinin neler olduğunun, hangi faaliyetlerde bulunup bulunamayacağının ve

sorumluluklarının neler olduğunun düzenlenmemiş olması, sektörün bu alanda denetimsiz bırakılması anlamına gelecektir.

Sağlık turizmine ilişkin tanımların tek bir düzenleme içinde yer alması, kamu ve üniversite hastaneleri ile özel sağlık kurum ve kuruluşlarına yönelik yeknesak düzenleme yapılmış olması ve sağlık turizminde sağlık hizmeti sunan kurum ve kuruluşlar dışında hizmet sağlayıcılarına yönelik düzenleme yapılmış olması, sektördeki denetlenebilirliğin sağlanması açısından önemlidir. Ancak, yapılan düzenlemelerin yetersiz olması ve teknik olarak yapılan birtakım hatalar, eleştirilmesi gereken konular arasındadır⁷⁵.

USTY maddeleri bir bütün olarak incelendiğinde, yapılan düzenlemelerin, amaç ve dayanak maddelerini aşan nitelikte olduğunu ve bu durumun, mevzuat anlamında birtakım sorunlara yol açabileceği düşünmekteyiz.

Örnek vermemiz gerekirse, USTY'nin dayanak maddeleri, Sağlık Bakanlığı'nın ve Sağlık Bakanlığı'na bağlı hizmet birimleri ile özel ve kamu sağlık kurum ve kuruluşlarının teşkilat ve görevlerine ilişkin düzenlemeler yapılmasına izin veren niteliktedir. Ancak yönetmelikte düzenlemesi yapılan aracı kuruluş, SASABK'ye olup işletme belgesi ve dolayısıyla denetimi Kültür Bakanlığı'na bağlıdır. USTY, (EK-2 YK) ile Aracı Kuruluşlara, SASABAK ve SAY'da bulunmayan yükümlülükler yüklemektedir. Seyahat acentalarına, kendi kanun ve yönetmeliğinde bulunmayan yükümlülüklerin Sağlık Bakanlığı tarafından çıkarılan bir yönetmelikle yüklenmesi mümkün değildir.

Bu anlamda yönetmelik yapma tekniği bakımından, her iki bakanlığın görev alanları kapsamında düzenleme yapabileceği kapsamlı bir yönetmelik düzenlemesi ile sorunun çözümlenmesi mümkündür.

⁷⁵ Ayfer Uyanık, <https://www.klinikiletisim.com/hukuki-acidan-saglik-turizmi/> (et.14.02.2023), Mehmet Sürücü, **Sağlık Turizminde Ticari İş Niteliğindeki Sözleşmelerden Çıkan Uyuşmazlıkların Milli Mahkemelerce Çözülmesi** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur, 2022, s. 12-13.

4. Sağlık Turizminde Teşvikler

Sağlık turizmi, ülkemizde devlet tarafından desteklenmekte, teşvikler ve kolaylıklar sağlanmaktadır. Bu teşvik ve kolaylıklarla, en basit şekliyle yatırım yapacakların maliyetinin ve risklerinin azaltılması, karlılığının arttırılması sağlanarak, sağlık turizmine yatırım yapılması özendirilmek istenmektedir⁷⁶.

Ülkemizde, sağlık turizmine yönelik çalışmalar kapsamında farklı zamanlarda teşvik paketleri çıkarılmış olup çalışmamız kapsamında, yürürlükte bulunan teşviklere ilişkin düzenlemeler incelenecektir.

a. Katma Değer Vergisi Muafiyeti

3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu⁷⁷ m. 13'e 7104⁷⁸ sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu ve Bazı Kanunlar ile 178 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile eklenen (I) fıkrası⁷⁹ ile sağlık turizmi kapsamında hizmet verenler yönünden bir istisna getirilmiştir.

Buna göre, Sağlık Bakanlığı tarafından yetkilendirilmiş ve Sağlık Hizmet Sunucusu sıfatına sahip her türlü tesis tarafından sağlık turistine verilen koruyucu hekimlik, teşhis, tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri için kesilen faturalar, katma değer vergisinden muaftır⁸⁰.

⁷⁶ Mehmet Dağ ve Muhammet Çelik, "Yatırım Teşvikleri Nelerdir? Kavram ve Kapsamı Üzerine Bir Değerlendirme", **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 7, S. 2, 2018, ss. 863-875, s. 871; Esra Ekinci, **Sağlık Turizmine İlişkin Düzenleme ve Teşviklerin Sağlık Turizmi Gelirlerine Etkisi: Müdahale Analizi** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2019, s. 62.

⁷⁷ RG. 02.11.1984 tarih, 18563 sayı.

⁷⁸ RG. 06.04. 2018 tarih, 30383 sayı.

⁷⁹ 3065 sayılı Kanun, m. 13/I, "Sağlık Bakanlığınca izin verilen gerçek veya tüzel kişiler tarafından, Türkiye'de yerleşmiş olmayan yabancı uyruklu gerçek kişilere, münhasıran sağlık kurum ve kuruluşlarının bünyesinde verilen koruyucu hekimlik, teşhis, tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri (Türkiye'de yerleşmiş olmayan yabancı uyruklu gerçek kişilere söz konusu hizmetlerle birlikte sağlanan diğer teslim ve hizmetler istisnanın kapsamına dahil değildir.)" şeklindedir.

⁸⁰ <https://www.saglikturizmtesvik.com/saglik-turizminde-vergi-avantajlari> (30.08.2023).

b. Gelir Vergisi / Kurumlar Vergisi İndirimi

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu⁸¹ m. 10'a 6322 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun⁸² ile eklenen (ğ) fıkrası⁸³ ile 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu⁸⁴ m. 89'a yine aynı kanun ile eklenen 13. fıkrası⁸⁵, sağlık turistlerine verilen sağlık hizmetleri ile ilgili olarak kurumlar vergisi ve gelir vergisinde indirim yapılmasına ilişkin düzenlemeleri içermektedir.

İlgili kanunlarda yapılan bu düzenlemeler de Katma Değer Vergisi Kanunu'nun uygulamasında olduğu gibi yalnızca Sağlık Hizmet Sunucusunun yararlanabileceği indirimlerdir⁸⁶.

c. 5448 sayılı karar

5448 sayılı Hizmet İhracatının Tanımlanması, Sınıflandırılması ve Desteklenmesi Hakkında Karar, 20 Nisan 2022 tarih, 31815 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu karar, m. 1'de, kararın amacı “(...) döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetler ile hizmet ihracatının hukuki çerçevesinin oluşturulmasını, hizmet ihracatımızda sürdürülebilir artışın sağlanması amacıyla ihracata yönelik kurumsal kapasite oluşturulmasına ve kapasitenin güçlendirilmesine, yurt dışı pazarlara erişime, pazarda tutundurmaya ve pazar payını arttırmaya yönelik faaliyetlere ilişkin giderlerin Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu (DFİF)'ndan karşılanmasını düzenlemektir” şeklinde belirtilmiştir.

⁸¹ RG. 21.06.2006 tarih, 26205 sayı.

⁸² RG. 15.06.2012 tarih, 28324 sayı.

⁸³ 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu m. 10/ğ, “(...) ilgili bakanlığın izni ve denetimine tabi olarak eğitim ve sağlık alanında faaliyet gösteren ve Türkiye’de yerleşmiş olmayan kişilere hizmet veren işletmelerin münhasıran bu faaliyetlerinden elde ettikleri kazancın %50’si” şeklindedir.

⁸⁴ RG. 06.01.1961 tarih, 10700 sayı.

⁸⁵ 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu m. 89/13 “(...) bakanlığın izni ve denetimine tabi olarak eğitim ve sağlık alanında faaliyet gösteren ve Türkiye’de yerleşmiş olmayan kişilere hizmet veren işletmelerin münhasıran bu faaliyetlerinden elde ettikleri kazancın %50’si” şeklindedir.

⁸⁶ H. Ömer Tontuş, Sağlık Turizminde Mevzuat ve Teşvikler, SATURK Yayınları, <https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/TR-23596/saglik-turizminde-mevzuat-ve-tesvikler.html> (et. 20.10.2023), (Mevzuat ve Teşvikler), s. 4.

5448 sayılı kararın altıncı bölümü, sağlık ve spor turizmi hizmetlerine yönelik tanımlar ve destek unsurları başlığını taşımakta olup, bu bölümde Sağlık Hizmeti Sunucuları ile Aracı Kuruluşlara verilecek destekler düzenlenmektedir.

Ticaret Bakanlığı tarafından yürütülen 5448 sayılı karar kapsamında verilebilecek olan destekler, Tescil ve Koruma Desteği, Pazara Giriş Belgeleri Desteği, Acente Komisyon Desteği, Komplikasyon ve Seyahat Sağlık Sigortası Desteği, İstihdam Desteği, Yabancı Dil ve Sağlık Turizmi Eğitimi Desteği, Hasta Yol Desteği, Reklam Tanıtım ve Pazarlama Desteği, Birim Desteği, Yurt Dışı Etkinlik Katılım Desteği, Milli Katılım Organizasyonunu Tanıtım Desteği, Yurt İçi, Etkinlik Katılım Desteği, Yurt İçi Tanıtım ve Eğitim Desteği, Ürün Yerleştirme Desteği, Sektörel Alım Heyeti ve Sektörel Ticaret Heyeti Desteği, Sanal Fuar Organizasyon Desteği, Sağlık ve Spor Turizmi Sektörlerinin Geliştirilmesi ve Tanıtılması Desteği, Yarışma ve Etkinlik Desteği olarak gruplandırılmıştır. Bunlara ek olarak, Hizmet Sektörü Rekabet Gücünün Artırılması Projesi Desteği (Hiser) adı altında gruplanan 7 başlık bulunmaktadır⁸⁷.

⁸⁷ <https://ticaret.gov.tr/destekler/hizmet-sektoru-destekleri/hizmet-ihracatinin-tanimlanmasi-siniflandirilmesi-ve-desteklenmesi-hakkinda-karar/saglik-ve-spor-turizmi-hizmetleri-sektoru> (et.30.08.2023).

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI SAĞLIK TURİZMİ ARACI KURULUŞU VE SAĞLIK TURİZMİNDEKİ YERİ

I. ULUSLARARASI SAĞLIK TURİZMİ ARACI KURULUŞUNUN HUKUKİ YAPISI

A. Genel Olarak

Aracı Kuruluşun, SASABK'ye tabi seyahat acentalarından A Grubu işletme belgesine sahip olması ve sağlık turizmi faaliyetinde bulunabilmek için Sağlık Bakanlığı'ndan ayrıca sağlık turizmi yetki belgesi alması gereklidir.

Aracı Kuruluşun hukuki sorumluluğunun ortaya konabilmesi için öncelikle bu yapının, yapıyı oluşturan unsurlara ayrılarak incelenmesi gerekmektedir. Bu anlamda acente, seyahat acentası, A grubu seyahat acentası kavramları ile USTY kapsamında yapılan düzenlemelerin bu hukuki yapıya etkisi irdelenecektir.

Aracı Kuruluşun sorumluluğunun incelenmesi, aynı zamanda uluslararası sağlık turizminin diğer taraflarıyla ilişkilerinin de incelenmesini gerektirmektedir. Sağlık turizmi, uluslararası sağlık turisti, Sağlık Hizmeti Sunucusu ve Aracı Kuruluş olarak adlandırılan taraflar arasındaki ilişkiler bütünüdür. Bu ilişki, kimi zaman ikili kimi zaman üçlü bir yapıdadır. Uluslararası sağlık turisti ile Sağlık Hizmeti Sunucusu arasındaki ilişki, diğer unsurların dışında, temelde hasta hekim ilişkisi kapsamında incelenmesi gereken bir ilişkidir. Çalışmamız, Aracı Kuruluşun sorumluluğuna ilişkin olduğundan, tezimiz kapsamında sağlık turizminde Aracı Kuruluşun dahil olduğu süreçlere ilişkin inceleme yapılacak ve bu kapsamda sağlık turizmindeki üçlü ilişki yapısı incelenecek, sağlık turisti ile Sağlık Hizmet Sunucusu arasındaki ilişki ise incelemeyecektir.

B. Aracı Kuruluş Yapısının 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ve SASABK Kapsamında İncelenmesi

1. Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Acente Kavramı ve Acentelik Sözleşmesi

a. Tanımı ve Unsurları

Acente⁸⁸, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu⁸⁹ (TTK) m. 102 ile 123 arasında düzenlenmiştir. TTK m. 102/1⁹⁰'e uygun olarak, acentenin, taraflar arasında düzenlenmiş bir acentelik sözleşmesine bağlı olarak ve içeriği bu sözleşme ile belirlenen bir yer ve/veya bölgede, devamlı olarak, acentesi olunan tarafın ticari işletmesiyle ilgili olarak yapacağı sözleşmelerin kurulmasına aracılık eden veya bu sözleşmeleri onun adına yapan ve bu işi yapmayı meslek haline getirmiş olan kimse olarak tanımlanması mümkündür.

Acentelik ilişkisinin en önemli unsurlarından biri, acentenin bağımsız tacir yardımcısı olmasıdır⁹¹. Bağımsız tacir yardımcısı, kendi işleri ve işletmesi ile ilgili

⁸⁸ Acente terimi, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda ve 1618 sayılı Seyahat Acentaları Kanunu'nda birbirinden farklı olarak kullanılmış olup mevzuatımızda bu terimle ilgili bir birlik olmadığı görülmektedir. Bazı yazarlar sözcüklerin farklı kullanılmasının sebebinin, her iki kavramın farklı teknik terimleri ifade etmesi olduğunu düşünmektedir. Bkz. Bülent Tezcan, **Turizm Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003, s. 73; Halil Can ve Semih Güner, **Turizm Hukuku**, 2. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2000, s. 65. Çalışmamız kapsamında, ilgili kanunlara uygun olması için, 6102 sayılı TTK'ya tabi yapılardan bahsedilirken acente, SASABK'ye tabi yapılardan bahsedilirken ise seyahat acentası kavramı kullanılacaktır.

⁸⁹ RG. 14.02.2011 tarih, 27846 sayı.

⁹⁰ TTK, m. 102/1; “Ticari mümessil, ticari vekil, satış memuru veya işletmenin çalışanı gibi işletmeye bağlı bir hukuki konuma sahip olmaksızın, bir sözleşmeye dayanarak, belirli bir yer veya bölge içinde sürekli olarak ticari bir işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi veya bunları o tacir adına yapmayı meslek edinen kimseye acente denir.”

⁹¹ Hayri Domaniç, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, Cilt:1, Temel Yayınları, İstanbul, 1988, s. 308-309; Oğuz İmregün, **Kara Ticaret Hukuku Dersleri (Genel Hükümler-Ortaklıklar-Kıymetli Evrak)**, Yeniden Gözden Geçirilmiş İlaveli Onbirinci Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1996, (Kara Ticaret Hukuku), s. 127; Özge Ayan, **Acentenin Denkleştirme Talep Hakkı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 19-20; Oruç Hami Şener, **Ticari İşletme Hukuku Ders Kitabı**, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 341-342, Şaban Kayıhan, **Türk Ticaret Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu Işığında Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi**, Umuttepe Yayınları, Güncellenmiş 5. Baskı, Kocaeli, 2018, s. 32-33-34; Arslan Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi Birinci Kitap Ticari İşletme, Yedinci Kısım Acentelik (TTK m. 102-123)**, Genişletilmiş 2. Baskı, Beta Basım, İstanbul, 2016, s. 5; Hande Tarman, **Acentelik Sözleşmesinden Doğan Haklar ve Borçlar** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar

konularda tacire bağılı olmayan, çalışma şekli ve süresini kendisi belirleyebilen, bu konularda tacirden emir ve talimat almayan tacir yardımcısını ifade etmek için kullanılmaktadır. Bağımsız tacir yardımcısı, kendi organizasyon yapısı içerisinde bağımsız olsa da sözleşme ilişkisi içerisinde bulunduğu tacirin iş ve işletmesi ile ilgili işlerde tacirin talimatlarına bağılıdır⁹².

Bağımsız tacir yardımcısı olarak acente, acentelik ilişkisi içinde bulunduğu, kanunda müvekkil olarak anılan ticari işletmeyi ilgilendiren işlerde aracılık ve/veya sözleşme yapma işini, müvekkili adına yapar ve sözleşmeden kaynaklanan hak ve yükümlülükler müvekkil ticari işletme nezdinde doğar. Aracılık ve/veya sözleşme yapma işini kendi adına yapan kişi, acente olarak değerlendirilemez⁹³.

Acenteliğin kanunda düzenlenmiş bir diğer unsuru da acente olarak atanan kişinin bu işi meslek edinmiş olmasıdır ki öğretide meslek edinme unsurunun bir diğer unsur olan süreklilik unsurunun doğal bir sonucu olduğu görüşü hakimdir. TTK, m. 102’de kullanılan “sürekli olarak” ifadesi, acentelik ilişkisinin mutlaka belirsiz ve uzun bir süre devam etmesi gerekliliğini değil, acentelik ilişkisinin kurulması aşamasında tarafların iradelerinin ileriye dönük ve devamlı olarak birlikte çalışmak üzerinde birleşmiş olmasını ifade eder⁹⁴. Süreklilik unsuru, acenteyi, diğer bir bağımsız tacir yardımcısı olan simsardan⁹⁵ ayıran en önemli özelliklerdendir⁹⁶.

Enstitüsü, İstanbul, 2021, s. 11-13; Özge Karaege, **Acentenin Ücret Hakkı**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s. 14.

⁹² Şener, s. 253; Kaya, s. 6; Sabih Arkan, **Ticari İşletme Hukuku**, Son Değişikliklere Göre Hazırlanmış Yirmi Yedinci Bası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2021, s. 183; İsmail Kaya, **6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’na Göre Ticaret Hukuku**, Güncellenmiş 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 286, Ayan, s. 20-21, Reha Poroy ve Hamdi Yasaman, **Ticari İşletme Hukuku**, Güncellenmiş 19. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 289; Tamer Bozkurt, **Ticari İşletme Hukuku**, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 5. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2023, s. 449-450, Fatih Bilgili ve Ertan Demirkapı, **Ticaret Hukuku Bilgisi**, 19. Basım, Dora Yayınevi, Bursa, 2021, s. 71, Mustafa İsmail Kaya, **Acentelik Hukuku**, Adalet Yayınevi, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 2. Baskı, Ankara, 2022, s. 3-4, Kayıhan, s. 34-35

⁹³ Domaniç, s. 310, Hayri Domaniç ve Erol Ulusoy, **Ticaret Hukukunun Genel Esasları TTK Tasarısı ve Gerekçeleri ile Birlikte**, Gözden Geçirilmiş Yenilenmiş 5. Bası, Arıkan Basım Yayım, İstanbul, 2007, s. 391; Karaege, s. 19

⁹⁴ Domaniç, s. 309; Domaniç ve Ulusoy, s. 390; Oğuz İmregün, **Ticaret Hukukunun Genel İlkeleri**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995, (Genel İlkeler), s. 159; Poroy ve Yasaman, s. 289-290; Arkan, s. 221; M. Kaya, s. 16-18; Didem Kaya Cankat, **Acentelik Sözleşmesinin Sona Ermesi**, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 6-7; Kayıhan, s. 39; Tarman, s. 16; Karaege, s. 17;

⁹⁵ Simsarlık ilişkisi, aşağıda Üçüncü Bölümde ayrıntılı olarak incelenecektir.

⁹⁶ Ali Bozer ve Celal Göle, **Ticari İşletme Hukuku**, Güncellenmiş ve Genişletilmiş Yedinci Bası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2021, s. 162; Domaniç, s. 310; Domaniç ve Ulusoy, s. 391; Kaya, s. 10-11; M. Kaya, s. 17; Ayan, s. 21; İmregün, Kara Ticaret Hukuku, s. 128.

Acente, müvekkil ticari işletmeyi ilgilendiren faaliyetlerini, taraflarca belirlenmiş bir yer veya bölgede yerine getirir. Kanun metninde geçen “belirli bir bölge veya yer” ifadesi, harita sınırlarını değil, tarafların belirlediği alanı ifade etmek için kullanılır⁹⁷. Kanunda belirtilmiş olmasına karşın, belirli bir bölge veya yer ifadesinin acentelik ilişkisinin bir unsuru olarak kabul edilip edilmeyeceği, TTK m. 104’te yapılan tekel hakkına ilişkin düzenleme dolayısıyla öğretide tartışmalıdır⁹⁸.

Acente tarafından yerine getirilen faaliyetlerin, TTK anlamında ticari işletme sayılan işletmelere ilişkin olması gerekir. Ticari işletme seviyesinde sayılmayan esnaf işletmeleri adına faaliyet göstermek acentelik faaliyeti olarak değerlendirilemez⁹⁹.

Acenteliğe ilişkin olarak kanunda herhangi bir kısıtlama bulunmadığından hem gerçek kişiler hem de tüzel kişiler acente olabilir¹⁰⁰.

b. Acentelik Sözleşmesi

TTK m. 102’de yapılan tanımda acentelik ilişkisinin sözleşmeye dayalı olduğundan bahsedilmiş, m. 102-123 arası diğer maddelerde ise acentenin kim olduğu, görev ve yetkileri gibi hususlarda düzenleme yapılmıştır. Ancak, kanun kapsamında acentelik ilişkisinin dayanağını oluşturan acentelik sözleşmesine ilişkin açık bir düzenleme bulunmamaktadır¹⁰¹. Acentelik tanımında bulunan unsurların aynı zamanda acentelik sözleşmesinin geçerlilik unsuru olduğunu söylememiz mümkündür. Zira, kanundaki unsurları taşımayan bir acentelik sözleşmesinin taraflarca acentelik sözleşmesi olarak nitelendirilmesi mümkün olmadığı gibi, kanundaki düzenlemeler doğrultusunda acentelik sözleşmesine ilişkin unsurları taşımasına rağmen, sözleşmenin taraflarca farklı bir şekilde isimlendirilmesi de mümkün değildir¹⁰².

⁹⁷ Kaya, s. 10, Kayar, s. 269, Bozer ve Göle, s. 162, Poroy ve Yasaman, s. 298.

⁹⁸ Bu hususta bkz. Arkan, s. 219; Kayıhan, s. 37-38; Kaya Cankat, s. 8-9; M. Kaya, s. 8-9.

⁹⁹ Şener, s. 343; Kayıhan, s. 41; Kaya, s. 13.

¹⁰⁰ Kayıhan, s. 33; M. Kaya, s. 2; Ayan, s. 20; Kaya, s. 5; Kaya Cankat, s. 11; Şener, s. 346; Arkan, s. 218; Bozer ve Göle, s.162; Bilgili ve Demirkapı, s. 86; Bozkurt, Ticari İşletme, s. 494; Arif Koray Mutlu, *Acentelik Sözleşmesinde Tarafların Hakları ve Borçları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya 2012, s. 6; Karaege, s.16.

¹⁰¹ M. Kaya, s. 1; Kaya Cankat, s. 4.

¹⁰² M. Kaya, s. 2; Ayan, s. 22; Kayıhan, s. 36; Kaya Cankat, s. 3.

Kanunda acentelik sözleşmesinin şekline ilişkin bir düzenleme yapılmadığından, bu sözleşme herhangi bir şekil şartına bağlı değildir. Bu anlamda kural olarak acentelik sözleşmesi yazılı ve/veya sözlü olarak yapılabilir¹⁰³.

TTK m. 107’de¹⁰⁴ yapılan düzenleme ile acentenin sözleşme yapmak üzere yetkilendirildiği hallerde, tarafları ve üçüncü kişileri korumak adına resmi şekil şartı getirilmiştir¹⁰⁵.

c. Acenteliğin Türleri

TTK m. 102’de yapılan tanımda, acentenin ticari işletmeyle ilgili sözleşmelerin yapılmasına aracılık etmesinden veya bu sözleşmeleri onun adına yapmasından söz edilmektedir. Sözleşmelerin yapılmasına aracılık işini yapan acenteye aracı acente, bu sözleşmeleri ticari işletme adına imzalama yetkisine sahip acenteye ise sözleşmeci acente denir¹⁰⁶.

Aracı acente, temsil ettiği ticari işletmenin yaptığı işle ilgilenen kişileri yani müşterileri bularak ticari işletmenin onlarla sözleşme yapmasını sağlar. Aracı acentenin görevi, müvekkili ile müşterileri bir araya getirmekten ibarettir¹⁰⁷.

Acenteye yazılı ve kanunda belirtilen usule uygun olarak sözleşme yapma yetkisi verilmesi halinde, acente, müvekkilinin işleri ile ilgili olarak bulduğu müşterilerle, müvekkili adına sözleşme yapma yetkisine de sahip olacaktır¹⁰⁸.

TTK sistematığı içerisinde esas olan aracı acentelik olduğundan acentenin sözleşme yapma yetkisi özel olarak düzenlenmiştir¹⁰⁹. TTK m. 107’de yapılan özel düzenleme gereğince sözleşme yapma yetkisi yazılı ve özel olarak yetki verilmesi

¹⁰³ Poroy ve Yasaman, s. 290; Kaya, s. 8; Bozer ve Göle, s. 163; Şener, s. 344; Ayan, s. 25.

¹⁰⁴ TTK md. 107, “(1) Özel ve yazılı bir yetki almadan acente, müvekkili adına sözleşme yapmaya yetkili değildir. (2) Acentelere müvekkilleri adına sözleşme yapma yetkisi veren belgelerin, acente tarafından tescil ve ilan ettirilmesi zorunludur” şeklindedir. Tescil ve ilan usulü hakkında bkz. RG. 27.01.2013 tarih, 28541 sayı, Ticaret Sicili Yönetmeliği, m. 48.

¹⁰⁵ Kayıhan, s. 47; Kaya Cankat, s. 13-14; Kaya, s. 99-100; Poroy ve Yasaman, s. 291; Karaege, s. 14.

¹⁰⁶ Domaniç, s. 311; Domaniç ve Ulusoy, s. 392; Bozkurt, Ticari İşletme, s. 498; Bozer ve Göle, s. 162; Poroy ve Yasaman, s. 291.

¹⁰⁷ Domaniç, s. 311; Domaniç ve Ulusoy, s. 392; Arkan, s. 219; Kayıhan, s. 44; Ayan, s. 29, Kaya, s. 14; M. Kaya, s. 12; Poroy ve Yasaman, s. 219; Bozkurt, Ticari İşletme, s. 498; Elif Oğuz, **Türk ve Avrupa Birliği Hukukuna Göre Acenteliğin Uygulama Alanı Kapsamındaki Çevrimiçi Aracılar**, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2022, s. 122.

¹⁰⁸ M. Kaya, s. 12; Kaya, s. 14; İmregün, Kara Ticaret Hukuku, s. 131; Ayan, 29; Arkan, 220.

¹⁰⁹ İmregün, Kara Ticaret Hukuku, s. 129; Mutlu, s. 11; Oğuz, s. 128; Bozkurt, Ticari İşletme, s. 498.

durumunda mümkün olup verilen bu yazılı yetkinin bizzat acente tarafından tescil ve ilan ettirilmesi gerekir¹¹⁰.

Bu anlamda, aracı acentenin hukuki bir temsil yetkisi bulunmazken, sözleşmecinin acentenin sözleşme ilişkisi içerisinde olduğu ticari işletmeyi doğrudan temsil yetkisi vardır¹¹¹.

Acenteye, TTK m. 107’de belirtilen usule uygun olarak sözleşme yapma yetkisi verilmediği hallerde acentenin temsil yetkisi varmışçasına sözleşme yapması ve/veya kendisine verilen yetkinin sınırlarını aşması durumunda, yetkisiz şekilde temsil edilmiş olan ticari işletme, bu durumdan haberdar olur olmaz sözleşmeye onay verdiğini karşı taraftaki üçüncü kişiye bildirebilir. Bildirimin yapılmadığı hallerde, acente yetkisiz şekilde imzalamış olduğu sözleşmeden, TTK m. 108 uyarınca bizzat sorumlu olur¹¹². Belirtmemiz gerekir ki yetkisiz temsil olunan müvekkilin, onay verip vermediğini üçüncü kişiye bildirme zorunluluğu olmayıp sözleşmeye onay vermesi durumunda bildirimde bulunması yeterlidir. Bildirimde bulunmadığı hallerde, kendiliğinden sözleşmeyi onaylamamış sayılır¹¹³.

d. Acentelik Sözleşmesinin Hukuki Niteliği

Acentelik sözleşmesi, acente ile müvekkili olan ticari işletme arasında karşılıklı hakları ve yükümlülükleri içerecek şekilde kurulan, tam iki tarafa borç yükleyen ve taraflar arasında sürekli borç ilişkisi kuran bir sözleşmedir¹¹⁴.

TTK m. 102/2, acentelik sözleşmesine uygulanacak hükümleri kademeli olarak; öncelikle TTK hükümlerinin, TTK’da hüküm bulunmayan hallerde aracı acenteler için 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu¹¹⁵ (TBK) m. 520-525 arasında düzenlenen simsarlık hükümlerinin ve sözleşme yapma yetkisine sahip acenteler için yine TBK m. 532-546 arasında düzenlenen komisyon hükümlerinin ve her iki acente

¹¹⁰ Arkan, s. 220; Kayıhan, s. 45-47; Bozer ve Göle, s. 163; İmregün, Kara Ticaret Hukuku, s. 131.

¹¹¹ Bozer ve Göle, s. 162; Kaya, 14; Bozkurt, Ticari İşletme, s. 499.

¹¹² Arkan, s. 220; Poroy ve Yasaman, s. 297; Bozkurt, Ticari İşletme, s. 501; Oğuz, s. 128.

¹¹³ Bozer ve Göle, s. 163; Poroy/Yasaman, s. 297; Oğuz, s. 128; Arkan, s. 220; Mutlu, s. 58-60; Bozkurt, Ticari İşletme, s. 500.

¹¹⁴ Ayan, s. 25; M. Kaya, s. 40; Kaya Cankat, s. 14.

¹¹⁵ RG. 04.02.2011 tarih, 27836 sayı.

türü için de bu düzenlemelerde de hüküm bulunmayan hallerde simsarlık ve komisyon sözleşmeleri için bir üst başlık olan TBK m. 502-514 arasında düzenlenen vekalet sözleşmesi hükümlerinin uygulanacağını düzenlemiştir¹¹⁶.

Esasen bir iş görme sözleşmesi olarak tanımlanabilmesi mümkün olan acentelik sözleşmesinin, bir bütün olarak ele alındığında simsarlık, komisyon ve vekalet hükümlerine ilişkin unsurlar taşıyan ve ilgili hükümlerin bu unsurlara doğrudan doğruya değil, yapısına uygun düştüğü derecede kıyasen uygulama alanı bulduğu kendine özgü yapısı olan (sui generis) bir sözleşme olduğu görüşü hakimdir¹¹⁷.

e. Acentelikle İlgili Özel Düzenlemeler

TTK'da acenteliğe ilişkin olarak yapılan düzenlemeler, genel hüküm niteliğinde olup kanun koyucu tarafından bazı özel acentelik türleri öngörülmüştür. TTK m. 102/3'te taşıma, deniz ticareti, sigorta ve turizm başlıkları sayılmış ve bu acente türlerine uygulanacak hükümler konusunda düzenlemenin yapıldığı mevzuat saklı tutulmuştur. TTK dışında farklı bir mevzuatta düzenlemesi bulunan acenteler hakkında, özel kanun-genel kanun ayrımı gereği özel kanunlarda yapılan düzenlemelere öncelik verilmesi, özel kanunda düzenleme bulunmayan hallerde genel hükümlerden yararlanılması gerekmektedir¹¹⁸.

Acentelik konusunda özel düzenlemelere, yasada sayılanlar dışında; 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu¹¹⁹ gereğince faaliyette bulunan aracı kurumlar¹²⁰ da örnek gösterilebilir.

Çalışma konumuz kapsamında, TTK 102'de turizm başlığı altında yer alan seyahat acenteleri aşağıda kapsamlı olarak incelenecektir.

¹¹⁶ Kaya, s. 15; Ayan, s. 27; Arkan, s. 222.

¹¹⁷ Kaya, s. 8. Konu hakkında ayrıntılı değerlendirme için bkz. Ayan, s. 25-28; Kayıhan, s. 86-95; Kaya Cankat, s. 14-23.

¹¹⁸ Poroy ve Yasaman, s. 289; M. Kaya, s. 22-23; Kaya, s. 17.

¹¹⁹ RG 07.09.2016 tarih, 29824 sayı.

¹²⁰ Aracı kurumlara ilişkin düzenleme, Sermaye Piyasası Kurulu tarafından düzenlenerek 11.07.2013 tarih, 28704 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Yatırım Hizmetleri ve Faaliyetleri ile Yan Hizmetlere İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ ile yapılmıştır.

2. Seyahat Acentası

a. Tanımı ve Unsurları

TTK m. 102’de özel düzenleme alanı olarak sayılan seyahat acentaları, SASABK ve bu kanun uyarınca çıkarılmış olan SAY ile düzenlenmiştir.

Seyahat acentasının tanımı SASABK’de ve SAY’da; klasik anlamda turizm amacıyla hareket eden turistlere kar elde etme amacı güderek turizmle ilgili bilgi ve/veya turistik amaçla konaklama, ulaşım, gezi, spor ve eğlence gibi hizmetler veren, bu amaçla turlar, paket turlar oluşturma ve oluşturulan bu ürünleri kendisi ve/veya diğer seyahat acentaları aracılığıyla satma yetkisine sahip olan ticari kuruluş şeklinde yapılmıştır.

Seyahat acentasının tanımına bakıldığında, TTK m. 102’de yer alan ve acenteliğin hukuki niteliğinin belirlenmesinde kullanılan, bağımsız tacir yardımcısı olma, taraflar arasında geçerli olan bir sözleşmeye dayanarak ve taraflarca belirlenen yer ve/veya bölgede faaliyet gösterme, müvekkil ticari işletmenin yapacağı sözleşmelere aracılık etme veya bu sözleşmeleri onun adına yapma gibi unsurların bulunmadığı görülmektedir¹²¹.

SASABK m. 4’e göre, seyahat acentaları, seyahat acentalığı alanında faaliyet yapabilmek için Kültür ve Turizm Bakanlığı’ndan işletme belgesi almak zorundadır. Maddenin devamında işletme belgesinin tüzel kişilere verileceği düzenlemesi yapılmıştır. Bu hüküm karşısında, yalnızca tüzel kişilerin seyahat acentası faaliyetinde bulunabileceği ve bu haliyle seyahat acentalarının, TTK’ya tabi acentelerin gerçek ve tüzel kişi olabileceği kuralından ayrıldığı belirlenmesi yapılabilir.

TTK’ya tabi acentelerin görevinin, müvekkili işletme adına hareket ederek bu ticari işletmenin kuracağı sözleşmelere aracılık etme veya TTK m. 107’de belirtilen usule uygun olarak yetkilendirilmiş olması durumunda, bu sözleşmeleri ticari işletme adına imzalama olarak ikiye ayırdığını belirtmiştik. Acente, bu her iki faaliyetini de sözleşme ilişkisi içerisinde bulunduğu ticari işletme adına yapmaktadır¹²². Seyahat

¹²¹ M. Kaya, s. 27; Karaege, s. 56.

¹²² Domaniç, s. 311-312; Kayıhan, s. 33; M. Kaya, s. 10-11; Ayan, s. 20.

acentalarının tanımına bakıldığında ise tacir sıfatı ile tur ve paket tur oluşturma, oluşturulan bu ürünleri kendi adına (ve/veya diğer seyahat acentaları aracılığıyla) satma, konaklama, ulaştırma, gezi, spor ve eğlence gibi hizmetleri verme gibi faaliyetlerde bulunabildiği görülmektedir¹²³. Seyahat acentaları için ayırıcı olan unsur, bu faaliyetleri herhangi bir ticari işletmenin aracısı olarak değil, kendi adına yapabiliyor olmasıdır. Bu hali ile seyahat acentalarının TTK anlamında acente niteliğinde değerlendirilemeyeceğini söylememiz mümkündür¹²⁴.

b. Seyahat Acentalarının Yasal Olarak Sınıflandırılması

Seyahat acentalığına ilişkin unsurlar incelenirken, SASABK tarafından yapılan sınıflandırma önem taşımaktadır. SASABK uyarınca seyahat acentaları, verdikleri hizmetin türüne göre; A, B ve C olmak üzere 3 grupta¹²⁵ toplanmaktadır.

Yapılan bu sınıflandırmaya göre, A grubu seyahat acentaları SASABK tarafından yapılan tanımda belirtilen her türlü seyahat acentalığı faaliyetlerini yapmaya yetkilidir. Buna göre A grubu seyahat acentaları, kanunda tanımlanan türde organizasyonlar düzenleyebilir, kendi adına hizmet satışı yapabilir ve bu anlamda hem üretme hem de pazarlama yetkisine sahiptir¹²⁶.

B grubu seyahat acentaları, uluslararası olarak yapılan hava, kara ve deniz ulaştırma hizmetlerine ilişkin rezervasyon ve bilet satış işlemleri ile A grubu seyahat acentaları tarafından kendilerine verilen görevleri yerine getirir ve bunlar tarafından düzenlenen turların biletlerini satar¹²⁷.

¹²³ Altan Fahri Gülerci, “Seyahat Acentalarının Hukuki Niteliği”, **Terazi Hukuk Dergisi**, S. 193, 2022, ss. 84-97, s. 92-93; Kayıhan, 60.

¹²⁴ Poroy ve Yasaman, s. 289, 14 nolu dipnot; Kayıhan, s. 61; Aksoy, s. 117; Can ve Güner, s. 65; Gülerci, s. 92-93.

¹²⁵ A, B ve C grubu seyahat acentalarının yasal sınıflandırma ve sorumlulukları hakkında bkz. İrfan Mısırlı, **Seyahat Acentalığı ve Tur Operatörlüğü**, Altıncı Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 74-77; M. Demir, **Seyahat Acentacılığı ve Tur Operatörlüğü -İlkeler ve Yönetim-**, Güncellenmiş 2. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara, 2017, s. 84-86.

¹²⁶ Kayıhan, s. 59-60; Gülerci, s. 93-95; Mısırlı, s. 75; M. Demir, s. 84; Necdet Hacıoğlu, **Seyahat Acentalığı ve Tur Operatörlüğü**, 8. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 63; Necip Boz ve Ulvi Hocaoglu, **Turizm Hukuku**, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2008, s. 54; Ferhat Uslu, **Turizm Hukuku Dersleri**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s. 19; Faruk Andaç, **Turizm Hukuku**, Güncellenmiş 6. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 181.

¹²⁷ Kayıhan, s. 60; M. Kaya, s. 28; Gülerci, s. 95; Mısırlı, s. 76; M. Demir, s. 84; Boz ve Hocaoglu, s. 54; Uslu, s. 19; Andaç, s. 182.

C grubu seyahat acentaları ise, A grubu seyahat acentalarına benzer şekilde tur düzenleme ve satış yetkisine sahiptir. Ancak bu yetki turun düzenlenebileceği yerin Türkiye sınırları içerisinde olması ve bu turların satışının da yalnızca Türk vatandaşlarına yönelik olması koşuluyla sınırlandırılmıştır¹²⁸.

Seyahat acentaları, SASABK ve SAY gereğince işletme belgesi almak zorunda olup işletme belgesi olmaksızın seyahat acentaları tarafından yapılabilecek olan faaliyetlerde bulunmaları yasaktır¹²⁹. İşletme belgesi alınmasına ilişkin usul ve esaslar, başvuru süreci, gerekli belgeler ve A, B ve C grubu seyahat acenteleri için ayrı ayrı belirlenmiş teminat tutarları SAY ile belirlenmiştir¹³⁰.

c. Sektörel Bazda Yapılan Sınıflandırma

Turizm öğretisi ve uygulamasına göre seyahat işletmeleri, seyahat acentaları ve tur operatörleri olarak ikiye ayrılmaktadır¹³¹.

Buna göre, tur operatörleri, talep yaratması mümkün turistik ürünler ve turlara ilişkin planlama ve organizasyon işlemlerini yaparak bir ürün meydana getiren, tur ve paket tur ürünlerini oluşturan ve bunları bir ürün olarak meydana getiren işletmelerdir¹³².

Tur operatörleri, oluşturdukları ürünleri, tüketicilere değil, diğer işletmelere yani seyahat acentalarına sunar. Seyahat acentaları da tur operatörleri tarafından oluşturulan ürünleri müşterilere satar ve bu ürünün tüketiciye ulaşmasına aracılık eder¹³³.

Buna göre her iki işletme türü birbiri ile karşılaştırıldığında, tur operatörlerinin üretici ve toptancı, seyahat acentalarının ise aracı ve dolayısıyla perakendeci olarak sınıflandırıldığı görülmektedir¹³⁴.

¹²⁸ Kayıhan, s. 60; M. Kaya, s. 28; Gülerci, s. 95; Mısırlı, s. 77; M. Demir, s. 85; Boz ve Hocaoglu, s. 54; Uslu, s. 19; Andaç, s. 182.

¹²⁹ Andaç, s. 149; Uslu, s. 20.

¹³⁰ Kuruluş işlemleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Uslu, s. 20-28.

¹³¹ Hacıoğlu, s. 49; Gülerci, s. 91-92; Can ve Güner, s. 63; Boz ve Hocaoglu, s. 53.

¹³² Can ve Güner, s. 63; Hacıoğlu, s. 95- 97; Mısırlı, s. 201; **Turizme Giriş Seyahat Acentacılığı ve Tur Operatörlüğü**, TÜRSAB Akademi, 2019, <https://www.tursab.org.tr/assets/pdf/turizme-giris-seyahat-acentaligi-ve-tur-operatorlugu.pdf>, (et. 21.07.2023), (Turizme Giriş), s. 13,

¹³³ Can ve Güner, s. 64, 65

¹³⁴ Hacıoğlu, s. 97; Turizme Giriş, s. 13.

Seyahat acentalarını belirli bir bedel karşılığında tur operatörleri tarafından üretilen turların satışına aracılık eden işletmeler olarak değerlendiren sektörel sınıflandırmanın, TTK’da tanımlanan acente yapısına daha uygun olduğu görülmektedir¹³⁵.

Ancak, mevzuatımızda, tur operatörü yapısı ayrı olarak düzenlenmemiştir. SASABK kapsamında yapılan düzenlemede seyahat acentası ve tur operatörü ayrımı gözetilmeksizin tur operatörlüğü faaliyetleri, seyahat acentalarına özgülenmiştir¹³⁶. A, B ve C grubu olarak gruplanan seyahat acentelerinin hangilerinin tur operatörlüğü hizmeti yapabileceği, hangilerinin yalnızca aracılık yapabileceği hususları, SASABK ve SAY’da görev tanımları ile belirlenmiştir¹³⁷. Mevzuat kapsamında en geniş görev alanına sahip olan A grubu seyahat acentaları, aynı zamanda sektörel anlamda yapılan ayrıma göre tur operatörüdür¹³⁸.

d. Seyahat Acentalarının Hukuki Niteliği ve Uygulanacak Hükümler

(1) Genel Olarak

Seyahat acentalarının hukuki niteliğinin ne olduğunun saptanmasında göz önünde bulundurulacak olan ölçüt, SASABK kapsamında yapılan yasal sınıflandırma ve bu sınıflandırmalara özgülenen hizmetlerin niteliğidir. Bu anlamda, her bir grup bazında değerlendirme yapılarak seyahat acentalarının hukuki niteliği tespit edilmelidir.

¹³⁵ Hacıoğlu, s. 49, 50; Boz ve Hacıoğlu, s. 53; Can ve Güner, s. 64, 65; M. Demir, s. 76-77; Faruk Alaeddinoğlu ve Ali Selçuk Can, “Türk Turizm Sektöründe Tur Operatörleri ve Seyahat Acenteleri”, **Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi**, S. 2, 2007, ss. 50-66, s. 51; Beril Dönmez, “Tur Operatörlüğü ve Paket Tur”, **Seyahat Acentacılığı ve Tur Operatörlüğü**, (Ed. Yasin Keleş), Grafiker Yayınları, 6. Bölüm, Ankara, 2015, s. 185.

¹³⁶ Tezcan, s. 68, 64 nolu dipnot; Erdoğan, s. 3; Gülerci, 92.

¹³⁷ Gülerci, s. 92; Boz ve Hacıoğlu, s. 53.

¹³⁸ Hacıoğlu, s. 62, 63; Can ve Güner, s. 67; Boz ve Hacıoğlu, s. 54; Sema Abi, **Türk Tur Operatörlerinin Kültür Turizmi Pazarında Sundukları Ürünler Açısından Yabancı Turist Talebinin İncelenmesi Kuzey ABD ve Kanada Ülkelerine Yönelik İstanbul’da Bir Araştırma** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012, s. 54; Erdoğan, s. 3; Nazmi Kozak, “Türkiye’de Seyahat Acenteleri Yöneticilerinin İş Alanlarıyla İlgili Beklentileri: Arakesitsel Bir Çalışma”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 1, S. 2, 2004, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mkusbed/issue/19564/208568> (et. 10.10.2023), s. 1.

Çalışmamız kapsamında incelenen Uluslararası Sağlık Turizmi Aracı Kuruluşu, A grubu işletme belgesine sahip seyahat acentası olduğundan, aşağıda A grubu seyahat acentalarının hukuki niteliği incelenecek, B ve C grubu seyahat acentaları konusunda ise tek başlık altında genel açıklamalar yapılmakla yetinilecektir.

(2) A Grubu Seyahat Acentalarının Hukuki Niteliği

A grubu seyahat acentaları, SASABK ve SAY kapsamında seyahat acentalığı hizmetleri olarak adlandırılan her türlü hizmeti hem Türk vatandaşlarına hem de yabancılara vermeye yetkili olup her iki metinde de seyahat acentası başlığı altında yapılan tanım esasen A grubu seyahat acentasını anlatmaktadır¹³⁹.

SAY m. 5'te düzenlenen seyahat acentalığı hizmetleri incelendiğinde tanıtım, pazarlama, satış, rezervasyon, transfer hizmetlerinin yanı sıra, tur, paket tur düzenleme, organizasyon ve hizmet paketi oluşturma gibi, temelde tur operatörlerinin görevi olan hizmetlerin de sayıldığı görülmektedir¹⁴⁰.

SASABK ve SAY ile yapılan bu düzelemeden ötürü, A grubu seyahat acentalarının hukuki yapısı farklılaşmıştır. Bu anlamda A grubu seyahat acentalarını yalnızca bir satış veya hizmet aracısı olarak tanımlamak mümkün olmayıp aynı zamanda hizmeti düzenleyen ve sunan da olduğunu kabul etmek gerekir¹⁴¹.

Kanunda yapılan seyahat acentası tanımından yola çıkarak incelediğimiz A grubu seyahat acentalarının hukuki niteliğinin belirlenebilmesi için ayrıca bu yapının TTK 102 vd. düzenlenen anlamda acente olarak kabul edilip edilemeyeceği konusu da tartışılmalıdır.

TTK'ya tabi acente, müvekkili olan ticari işletme adına sözleşmelere aracılık eder ve/veya bu sözleşmeleri yine onun adına imzalar. SASABK ve SAY kapsamında

¹³⁹ Tezcan, s. 71; Gülerci, s. 92; Can ve Güner, s. 70.

¹⁴⁰ Boz ve Hocaoglu, s. 53; Can ve Güner, s. 63-64; Tezcan, s. 71; Nazım Aksoy, **TTK, TBK ve İlgili Mevzuat Kapsamında Seyahat Acentesi ve Seyahat Şirketinin (Müvekkilinin) Hukuki Sorumluluğu**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 116-117.

¹⁴¹ Bülent Yurt, **Seyahat Düzenleme Sözleşmesi**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2000, s. 36-37; Tezcan, s. 71; Aksoy, s. 116-117.

düzenlenen seyahat acentaları ise gerek tanımı ve unsurları gerekse de görevleri, hakları ve yükümlülükleri gibi konularda TTK'ya tabi acentelerden farklıdır¹⁴².

Seyahat acentalarının, rezervasyon, bilet satışı, tanıtım, pazarlama gibi faaliyetlerinin aracılık kapsamında değerlendirilmesi mümkündür. Ancak, seyahat acentalığı tanımı kapsamında sayılan konaklama, transfer, eğlence hizmetlerinin bizzat sunulabilmesi, tur ve paket tur oluşturup bunların satılabilmesi gibi faaliyetler, seyahat acentasının kendi adına gerçekleştirdiği faaliyetler olduğundan ve seyahat acentasının bu işlerle ilgili olarak müşterileri adına da sözleşme imzalayabilmesi mümkün olduğundan, TTK'ya tabi acentelik kavramı kapsamında değerlendirilmesi mümkün değildir¹⁴³.

A grubu seyahat acentalarının, aracılık olarak kabul edilebilecek faaliyetleri kapsamında TTK'ya tabi acenteye yaklaştığı değerlendirilebilirse de SASABK kapsamında düzenlemesi yapılan seyahat acentasının bağımsız bir ticari işletme niteliğinde olduğunun kabul edilmesi gerekir¹⁴⁴.

Bu anlamda seyahat acentalarının aracılık olarak kabul edilebilecek işleri ile ilgili uyuşmazlıklarda özel kanun niteliğindeki SASABK uygulanmalı, burada düzenleme olmayan hallerde ise yine SASABK'deki yollamaya¹⁴⁵ dayalı olarak, niteliklerine uygun düştüğü ölçüde, Türk Ticaret Kanunu hükümleri uygulanmalıdır¹⁴⁶. Seyahat acentalarının acentelik ile açıklanamayacak iş ve işlemleri için ise somut durumun özelliği göz önünde bulundurularak genel hükümlere başvurulmalıdır.

¹⁴² M. Kaya, s. 27-28; Tezcan, s. 73; Yurt, s. 36; Poroy ve Yasaman, s. 289, 14 nolu dipnot; Kayıhan, s. 61; Aksoy, s. 117; Can ve Güner, s. 65; Gülerci, s. 92-93; Muhammed Cihan Güvenç, **Acentenin Hakları** (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2017, s. 20; Karaege, s. 56.

¹⁴³ Tezcan, s. 73; Can ve Güner, s. 65; Aksoy, s. 117; Kayıhan, s. 59,60; Poroy ve Yasaman, s. 289, 14 nolu dipnot; Gülerci, s. 94; Yurt, s. 36; M. Kaya, s. 28; Güvenç, s. 20; Yusuf Korun, **Acentenin Hak ve Borçları** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013, s. 29; Selcan Ünal Göker, **Acentelik Sözleşmesi** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2015, s. 21.

¹⁴⁴ Yurt, s. 36; Kayıhan, s. 59; Gülerci, s. 96; Can ve Güner, s. 65; Tezcan, s. 71-73.

¹⁴⁵ SASABK, m. 4/5; “Seyahat acentaları, işletme belgesi almak sureti ile seyahat acentalığı faaliyeti yapabilirler. 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümleri saklıdır”.

¹⁴⁶ Kayıhan, s. 61; M. Kaya, s. 28; Gülerci, 95-96; Göker, s. 22; Karaege, s. 56.

(3) B ve C Grubu Seyahat Acentalarının Hukuki Niteliği

SASABK ve SAY, B grubu seyahat acentalarının görev alanını, her türlü ulaşım biletlerinin satılması ve A grubu seyahat acentaları tarafından organize edilen turların ve paket turların biletlerinin satılması olarak belirlemiştir.

B grubu seyahat acentaları, gerçek anlamda TTK'ya tabi acente niteliğindedir¹⁴⁷.

C grubu seyahat acentalarının görev tanımı ise yalnızca Türk vatandaşları için Türkiye sınırlarında turlar düzenlemek olarak belirlenmiştir.

Her iki grupta yer alan seyahat acentaları da A grubu tarafından kendilerine verilen diğer işleri görürler.

C grubu seyahat acentaları, tıpkı A grubu gibi aynı zamanda tur operatörü niteliğindedir¹⁴⁸. Bu anlamda, A grubu seyahat acentaları için anlattığımız hususlar, C grubu seyahat acentalarının acentelik faaliyetleri dışındaki tur, paket tur organize etme, pazarlama gibi faaliyetleri için de geçerlidir.

3. Aracı Kuruluş Yapısının USTY Kapsamında İncelenmesi

a. Tanımı ve Unsurları

Aracı Kuruluş yapılanmasına ilişkin hukuki düzenleme USTY ile yapılmıştır. USTY öncesinde sağlık turizmi alanında faaliyet gösteren gerçek ve/veya tüzel kişiler bulunmaktaysa da bunların faaliyetlerine ilişkin bir düzenleme bulunmadığından, bu yapıların denetiminde de zorluk yaşanmaktaydı.

USTY ile yapılan düzenlemeye göre Aracı Kuruluş; Türkiye'ye sağlık hizmeti satın almak amacıyla gelen sağlık turistine ve beraberinde seyahat eden yakınları ve/veya refakatçilerine transfer, ulaşım ve konaklama hizmetlerinin sunulması amacıyla yetkilendirilmiş olan ve A grubu seyahat acentası işletme belgesine sahip

¹⁴⁷ Gülerci, s. 95; Yurt, s. 36.

¹⁴⁸ Gülerci, s. 95; Yurt, s. 36;

olup “Uluslararası Sağlık Turizmi Aracı Kuruluşu Yetki Belgesi” almaya hak kazanan ticari işletmeleri ifade eder.

Bu tanıma göre Aracı Kuruluş olarak faaliyet göstermek için öncelikle A grubu seyahat acentası işletme belgesi sahibi olmak ve yapılan başvurunun uygun bulunması sonrasında “Uluslararası Sağlık Turizmi Aracı Kuruluşu Yetki Belgesi” ile yetkilendirilmiş olmak gerekmektedir.

Yetki belgesi alabilmenin, dolayısıyla Aracı Kuruluş olarak yetkilendirilebilmenin koşulları, (EK-2 YK)’de açıklanmaktadır.

USTY, Aracı Kuruluş ile ilgili olarak, tanımlama yapmakla yetinmiş, görev ve yetkilerine ilişkin herhangi bir düzenleme yapmamıştır. Aşağıda, USTY, (EK-2 YK) ve başvuru koşulları ile öğretide ve uygulamada yer alan açıklamalar birlikte değerlendirilerek Aracı Kuruluşun görevlerinin neler olduğu anlaşılmasına çalışılacaktır.

b. Yetkinlik Kriterleri ve Başvuru Koşullarının Değerlendirilmesi

A grubu seyahat acentası işletme belgesine sahip olan ve Aracı Kuruluş olarak faaliyet göstermek isteyen işletmeler, (EK-2 YK)’de belirtilen kriterleri taşıdığını belgelemeli ve EK-3/B¹⁴⁹’de listelenmiş olan başvuru evrakı ile şirket yetkilisi tarafından doldurularak imzalanan EK-3/A yetki belgesi başvuru formunu, bulunduğu yerdeki il/ilçe Sağlık Müdürlüğü’nün ilgili birimine teslim etmelidir.

(EK-2 YK) ile EK-3-B’de bulunan belgeler incelendiğinde, başvuranın, Aracı Kuruluş olarak yetki belgesi alabilmek için yapısal bazı değişiklikler yapması gerektiği görülmektedir.

¹⁴⁹ Aracı kuruluş tarafından sunulacak belgeler: 1) 1618 sayılı Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu uyarınca alınmış A Grubu seyahat acentası işletme belgesi örneği. 2) Uluslararası sağlık turizmi yetki belgesine sahip 3 sağlık tesisi ile imzalanan protokol örnekleri. 3) İstigal konusu olarak sağlık turizmi acentalığı faaliyetinin yer aldığı şirket ana sözleşmesinin bulunduğu Ticaret Sicil Gazetesi, 4) Temsile yetkili kişi ve kişilerin belirtildiği Ticaret Sicil Tasdiknamesi, 5) Ticaret sicil tasdiknamesi. 6) Temsile yetkili kişi ve kişilerin T.C. Kimlik Numarası ve adli sicil beyanı, 7) Vergi Levhası, 8) Mali Müşavir tarafından onaylı bir önceki yıla ait yılsonu bilançosu, 9) EK-2 de sayısı ve dil yeterliliği belirtilen personele ait dil yeterlilik belgeleri ile aylık prim ve hizmet belgeleri.

Başvuruda bulunan (EK-2 YK) uyarınca aşağıda yer alan kriterleri taşımali ve sayılan hususları yerine getirmelidir.

- A grubu seyahat acentası işletme belgesini sunmak,
- Başvuru işlemleri tamamlandıktan ve yetki belgesi verildikten sonra yürürlüğe girmek üzere, Sağlık Hizmeti Sunucusu olarak yetki belgesine sahip en az üç sağlık kurum ve/veya kuruluşu ile sözleşme imzalamak ve bu sözleşmeleri başvuruya eklemek,
- Biri İngilizce olmak üzere, en az iki ayrı dilde çağrı cevaplayabilecek ve 7 gün 24 saat ulaşılabilir olan çağrı merkezi alt yapısı oluşturmak,
- Yabancı dil yeterliliğine ilişkin belirtilen belge/belgeleri sunmak,
- Yabancı dil bilen ve çağrı sisteminde görev yapan bir çalışan ve bu çalışan dışında biri mutlaka İngilizce olmak üzere yabancı dil konuşabilen en az iki çalışan daha (toplam en az 3 kişi) istihdam etmek,
- (EK-2 YK) m. 6'da 11 bent olarak sayılan hususları¹⁵⁰ yazılı olarak taahhüt etmek.

¹⁵⁰ a) Türkçe ve İngilizce zorunlu olmak üzere en az 3 dili destekleyen bir web sitesine sahip olmak, bu web sitesinde uluslararası sağlık turistinin bilgi almak isteyebileceği konularla ilgili gerekli açıklamaları bulundurmak, anlaşılabilir olduğu sağlık tesislerini yayımlayarak bu sağlık tesisleri hakkında ayrıntılı bilgi sunmak.
b) Uluslararası sağlık turistine, tüm seyahatini kapsayacak şekilde seyahat sigortası yaptırmak.
c) Uluslararası sağlık turistinin almak istediği sağlık hizmetine uygun olan sağlık tesislerini, sağlık turistinin tıbbi bilgi ve / veya belgelerini önceden sağlık tesisine ileterek araştırmak,
d) Uluslararası sağlık turistine, almak istediği sağlık hizmetini sunabilecek sağlık tesisleri hakkında ayrıntılı bilgi vermek.
e) Uluslararası sağlık turistinin alacağı sağlık hizmeti ücreti ile ilgili sağlık tesisinden bilgi alarak uluslararası sağlık turistine yaklaşık hizmet bedeli ve ödeme şartları hakkında bilgi vermek.
f) Uluslararası sağlık turistine ülkemizdeki seyahat, pasaport, şehir içi ulaşım, iletişim, konsolosluk işlemleri gibi konularda bilgi vermek.
g) Uluslararası sağlık turisti ile beraberinde gelenlerin ülkemize gelişlerini, ülkemizde konaklamalarını ve ülkelerine dönüşlerini sağlamak.
h) Uluslararası sağlık turistini, hizmet alacağı uluslararası sağlık turizmi sağlık tesisine transfer etmek, tesisteki uluslararası sağlık turizmi birimi ile irtibata geçerek turisti bu birime teslim etmek, taburcu olduktan sonra tesisten almak.
i) Faaliyetleri sırasında uluslararası sağlık turistine ait elde ettiği her türlü bilgi hususunda, 24/3/2016 tarihli ve 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununa uygun bir şekilde hareket etmek.
j) Faaliyetlerine ilişkin tüm evrakları, ilgili mevzuatında belirlenen sürelerle saklamak.
k) Uluslararası sağlık turisti ve beraberinde gelenlere sunacağı hizmetler hakkında ayrıntılı bilgi vererek, bilgilendirilmiş onamını almak. (Bilgilendirme elektronik ortamda da yapılabilir.)

EK-3-B Başvuru Evrakları incelendiğinde, talep edilen belgelerin birçoğunun, şirket tüzel kişiliğinin denetlenmesine yönelik olduğu görülmektedir.

Ancak, EK-3/B m.3 incelendiğinde, başvuru evrakları arasında, “*iştiğal konusu olarak sağlık turizmi acentalığı faaliyetinin yer aldığı şirket ana sözleşmesinin bulunduğu Ticaret Sicil Gazetesi*”nin bulunduğu, bu anlamda sağlık turizmi alanında çalışmak isteyen A grubu seyahat acentasının, şirket ana sözleşmesinde, sağlık turizmi acentalığına dair ibare eklemesi yani şirket ana sözleşmesini bu yönde tadil etmesi gerektiği görülmektedir.

c. Yetkinlik Kriterleri ve Aracı Kuruluşun Görevlerinin Değerlendirilmesi

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, USTY, Aracı Kuruluş ile ilgili olarak herhangi bir görev, yetki ve sorumluluk düzenlemesi yapmamıştır. Aşağıda, Aracı Kuruluş ile ilgili düzenleme bulunan ve/veya ismen bahsedilen maddeler incelenecektir.

Tanımlar başlıklı, m. 4/g’de Aracı Kuruluşun tanımı yapılmış ve Aracı Kuruluşun sağlık turisti, refakatçisi ve diğer yakınlarının konaklama, ulaşım ve transfer hizmetlerinin yapılması için görevlendirildiği belirtilmiştir.

Genel esaslar başlıklı m. 5/4¹⁵¹’te, hastanın Sağlık Hizmeti Sunucusuna giriş yapmasından, taburcu edilinceye kadar geçen sürede, alacağı sağlık hizmeti dışında ihtiyacı olan diğer her türlü hizmetlerin de (yeme, içme, barınma, transfer gibi) kendi sorumluluğunda olduğu ancak Sağlık Hizmeti Sunucusunun dilerse Aracı Kuruluşla çalışabileceği düzenlemesi yer almaktadır.

Fatura düzenlenmesi ve verilecek belgeler başlıklı m.11/1-b’de, Aracı Kuruluş tarafından sağlık turisti ve onun beraberinde hizmet verilmiş olan refakatçi ve/veya yakınlarına verilen konaklama, ulaşım, transfer, tercümanlık ve danışmanlık gibi hizmetler için istenen bedelin hangi hususlara karşılık geldiğini gösterir ayrıntılı dökümün, ücretsiz olarak verilmesi gerektiği düzenlenmiştir.

¹⁵¹ USTY m. 5/4; “*Uluslararası sağlık turistinın yatışından taburcu edilinceye kadar sağlık tesisinde alacağı sağlık hizmetinin yanında ihtiyaç duyacağı diğer hizmetleri sunmak da uluslararası sağlık turizmi sağlık tesisinin sorumluluğundadır. Bu hizmetlerin sunumu için, uluslararası sağlık turizmi aracı kuruluşu ile sözleşme yapabileceği gibi diğer kurum ve kuruluşlarla da sözleşme yapabilir*”.

Bilgilendirme ve tanıtım başlıklı m. 12/2-b'de, Sağlık Hizmeti Sunucusunun ve Aracı Kuruluşların internet sitelerinde sağlık turizmi kapsamında sunulacak hizmetlerle ilgili bilgilerin ve detaylı ulaşım bilgilerinin güncelleme tarihleri de belirtilerek yayınlanacağı belirtilmektedir.

Bu maddeler birlikte değerlendirildiğinde, düzenlemelerin lafzından, Aracı Kuruluşların sağlık turizmi kapsamında aktif bir role sahip olmadığı, sağlık turistine ve onun beraberindeki kişi ve/veya kişilere verilecek olan her türlü hizmetten sorumluluğun esas olarak Sağlık Hizmeti Sunucusuna ait olduğu, Sağlık Hizmeti Sunucusunun ihtiyaç duyması veya gerekli görmesi halinde konaklama, ulaşım, transfer, tercümanlık ve danışmanlık gibi hizmetlerin görülmesini sağlamak amacıyla Aracı Kuruluşla sözleşme ilişkisi kurabileceği anlaşılmaktadır.

Ancak, (EK-2 YK) incelendiğinde; Aracı Kuruluş tarafından verilmesi planlanan hizmetlerin bunlarla sınırlı olmadığı, Aracı Kuruluşa sağlık turistini bilgilendirmek, sözleşmeli olduğu Sağlık Hizmeti Sunucusuna yönelik reklam ve tanıtım faaliyetlerinde bulunmak, sağlık turistinin alacağı sağlık hizmetine uygun Sağlık Hizmeti Sunucularını araştırmak, bunlar hakkında bilgi vermek, sağlık turistinin tıbbi bilgi ve belgelerini Sağlık Hizmeti Sunucusuna iletmek, sağlık hizmetine ilişkin yaklaşık bedel ve ödeme şartları hakkında bilgi vermek, sağlık turizmi birimi ile irtibata geçmek ve sağlık turistine verilecek hizmetler hakkında bilgi vererek bilgilendirilmiş onamını almak gibi görevler de yüklendiği görülmektedir.

(EK-2 YK) bir bütün olarak değerlendirildiğinde, bu kriterlerden anlaşılan hususların, USTY maddelerinde yer alan hususlarla benzerlik göstermediği, Aracı Kuruluşun yalnızca Sağlık Hizmeti Sunucusunun ihtiyaç duyması halinde ve süreç devam ederken değil, sağlık turistinin karar verme aşamasından başlayarak süreç dahil olmasının öngörüldüğü anlaşılmaktadır.

Aracı Kuruluşun görev, yetki ve sorumluluklarının USTY ile açıkça belirlenmemiş olması ve madde içerikleri ile yetkinlik kriterlerinde sağlanması istenen koşulların birbiriyle uyumuyor oluşu, uygulamada karmaşaya sebep olabileceği gibi hukuki sorumluluk açısından yapılacak incelemeyi zorlaştırmaktadır.

II. SAĞLIK TURİZMİ SÜREÇLERİNDE ULUSLARARASI SAĞLIK TURİZMİ ARACI KURULUŞU

A. Genel Olarak

Sağlık turizmi, sağlık turistinin Aracı Kuruluşa başvurması (veya Aracı Kuruluşun sağlık turistine ulaşması) ile başlayıp sağlık hizmetinin sona ermesi ve sağlık turistinin evine dönüşü ile sona eren bir süreçtir. Bu sürecin başlangıcından sona ermesine kadar her aşamada, Aracı Kuruluş aktif rol üstlenmektedir. Aracı Kuruluşun görevleri, turistin karar verme aşamasından, talep ettiği sağlık hizmeti ile diğer hizmetleri alıp, ülkesine döndüğü aşamaya kadar devam eder. Turistin ülkesine döndüğü süreçte yaşanabilecek olan komplikasyonlar ve diğer süreçlerin takibi de Aracı Kuruluşun görevlerine dahildir¹⁵².

Sağlık turizminde, sağlık turistinin doğrudan doğruya Sağlık Hizmeti Sunucusuna başvurduğu durumlar hariç, üçlü bir yapı söz konusudur ve her üç taraf da birbiriyle ayrı ayrı hukuki ilişkiler içerisindedir.

Aracı Kuruluş hem sağlık turisti ile hem de Sağlık Hizmeti Sunucusu ile hukuki ilişki kurmaktadır. Taraflarla ayrı ayrı kurmuş olduğu bu hukuki ilişkilerin niteliklerinin neler olduğu, tarafların hak ve borçlarının ve dolayısıyla görev ve sorumluluklarının neler olduğuna göre belirlenebilecektir.

Aracı Kuruluşun görevlerinin neler olduğu, verilen hizmetlerin hangi aşamalarında yer aldığı ve hangi hizmetleri sunması gerektiği, USTY'nin ve (EK-2 YK)'nin incelenmesinden açıkça anlaşılamamaktadır.

Sağlık turizmi faaliyetleri, USTY'nin yürürlüğe girmesinden önce de yapıyor olduğundan, uygulamada aracı kuruluşlar tarafından sağlık turistlerine verilen hizmetlerin neler olduğu ve var olan hizmet çeşitliliği çalışmalara konu edilmiştir. Turizm ve özellikle sağlık işletmeciliği öğretisinde bu konuda çalışmalar yapılmış,

¹⁵² İpek Şahinkara, "Uluslararası Sağlık Turizminde Aracı Kuruluşların Yabancı Hastaya Karşı Sorumluluğu", **Legal Hukuk Dergisi**, C. 19, S. 228, 2021, ss. 5543-5573, s. 5546; Çelik, s. 419; Ayfer Uyanık Çavuşoğlu, "Sağlık Turizmi Aracı Kuruluşu Hizmet Standartları Hakkında Düşünce ve Öneriler", **Sağlıkta Kalite ve Akreditasyon Dergisi**, C. 1, S. 2, 2018, ss. 1-5, s. 4; Levi Burkett, Medical Tourism Concerns, Benefits and The American Legal Perspective, **The Journal of Legal Medicine**, S. 28, 2007, ss. 223-245, s. 229.

Aracı Kuruluşun görevlerinin neler olduğu, hangi aşamada hangi hizmetleri sunması gerektiği gibi hususlar belirlenmeye çalışılmıştır.

B. Aracı Kuruluş Tarafından Sağlık Hizmeti Sunucusuna Verilen Hizmetler

USTY gereğince Aracı Kuruluşun henüz yetki belgesi başvurusu aşamasında, yetki belgesine ilişkin başvurunun uygun bulunması durumunda, bu tarihten sonra yürürlüğe girmek üzere, sağlık turizmi yetki belgesi bulunan en az üç Sağlık Hizmeti Sunucusu ile protokol imzalaması ve bu protokolleri Sağlık Bakanlığı'nın ilgili birimine sunması gerekmektedir¹⁵³. Yetki belgesinin alınmasından ve faaliyete başlanmasından sonra da herhangi bir Sağlık Hizmeti Sunucusu ile sözleşme ilişkisi kurmak isteyen Aracı Kuruluş, imzaladığı protokolleri Sağlık Bakanlığı'na sunmakla yükümlüdür.

Aracı Kuruluş ile Sağlık Hizmeti Sunucusu arasındaki sözleşme ilişkisi kapsamında Aracı Kuruluş temelde kendisine başvuran sağlık turistlerini, sözleşme ilişkisi içerisinde olduğu Sağlık Hizmeti Sunucuların yönlendirmeyi, sağlık turisti ile Sağlık Hizmeti Sunucusu arasında kurulacak sözleşme ilişkisi sürecinde organizasyon vb. faaliyetlerde bulunmayı, Sağlık Hizmeti Sunucusu da bunun karşılığında belirli bir ödeme yapmayı kabul eder¹⁵⁴.

İmzalamış olduğu sözleşme kapsamında Aracı Kuruluş tarafından Sağlık Hizmeti Sunucusuna birtakım başka hizmetler de verilmektedir.

Aşağıda, sağlık turistinin karar verme sürecinde etkili olan tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleri, aracılık faaliyetleri ve operasyonel hizmetler¹⁵⁵ sırasıyla incelenerek bu hizmetlere ilişkin açıklamalar yapılacaktır.

¹⁵³ Bkz. (EK-2 YK) m. 2.

¹⁵⁴ Bu aşamada, sağlık turisti tarafından yapılacak ödemenin, Sağlık Hizmeti Sunucusuna ve/veya Aracı Kuruluşa yapılması bir farklılık yaratmamaktadır.

¹⁵⁵ Verilen hizmetleri tek bir başlık altında inceleyebilmek amacıyla operasyonel hizmetler terimini kullanmayı uygun buluyoruz.

1. Tanıtım ve Bilgilendirme Hizmetleri

a. Tanıtım ve Bilgilendirme Kavramları

Sağlık turizmi hizmetlerinin uluslararası marketlerde pazarlanabilmesinin ve sağlık turizmini sürdürülebilir kılmanın yolu, etkili bir şekilde hedef kitlelere ulaşabilmekten geçmektedir¹⁵⁶.

Mevzuatımızda sağlık hizmetleri ile ilgili olarak yapılan faaliyetler, tanıtım ve bilgilendirme olarak adlandırılmakta, açıkça “reklam” sözcüğü kullanılmamaktadır.

Reklamın satışa sunulan mal veya hizmetin hedef kitle nezdinde bilinirliğini arttırmak, mal veya hizmete yönelik talep oluşturmak veya var olan talebi arttırmak amacıyla yapılan tanıtım faaliyetleri olarak tanımlanması mümkündür¹⁵⁷. Reklamın tanımı yapılırken kullanılan ortak kavram, tanıtım kavramıdır¹⁵⁸.

Bilgilendirme kavramı Türk Dil Kurumu tarafından, muhatabın bir konu hakkında bilgi sahibi olmasını sağlama olarak açıklanmıştır¹⁵⁹. Sağlık hizmetlerine yönelik bilgilendirme, kişilerin sağlıklı olma, hastalıkla mücadele gibi konularda farkındalık geliştirmesine yönelik olarak sağlık profesyonelleri tarafından yapılan açıklamalar olarak değerlendirilebilir¹⁶⁰.

Sağlık sektörü, bir hizmet sektörüdür ve sunulan sağlık hizmetinin satışı yapılmaktadır. Sağlık sektöründe yapılan tanıtım ve bilgilendirmenin konusunu, satışı yapılan sağlık hizmeti oluşturur.

¹⁵⁶ H. Ömer Tontuş, **Sağlık Turizminde Tanıtım ve Markalaşma**, SATURK Yayınları, <https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/TR-23595/saglik-turizminde-tanitim-ve-markalasma.html> (et.20.10.2023), (Tanıtım), s. 2.

¹⁵⁷ Celal Göle, **Ticaret Hukuku Açısından Aldatıcı Reklamlara Karşı Tüketicinin Korunması**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1983, s. 34,35; Bahadır Demir, **Reklam Sözleşmeleri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022, (Reklam), s. 50; Yakup Güzel, **Reklam Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 14.

¹⁵⁸ Göle, s. 35; B. Demir, Reklam, s. 51; Güzel, s. 14; Semih Sırrı Özdemir, “Sağlık Hizmetlerinde Reklama Yönelik Sınırlandırmalar ve Hukuki Sonuçları”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, S. 34, 2018, ss. 253-282, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/taad/issue/52648/693643> (et.19.10.2023), s. 256.

¹⁵⁹ <https://sozluk.gov.tr> (et. 19.10.2023).

¹⁶⁰ Özdemir, s. 262.

Sağlık turizmi kapsamında tanıtım ve bilgilendirme konusu olan unsur, bir bütün olarak sunulan ve belirli bir ürün haline getirilmiş olan sağlık turizmi hizmetleridir¹⁶¹.

Yapılan çalışmalarda, sağlık turizmi kapsamında yapılan bilgilendirme faaliyetlerinin, sağlık turistleri açısından karar vermede belirleyici olduğu ve reklam nitelikli faaliyetlerden daha etkili olduğu tespit edilmiştir¹⁶². Bu alandaki bilgilendirme faaliyetlerinin toplumsal yarar gözetilerek yapılması gerektiğinden, bilgilendirmenin tanıtım ve reklam amaçlı olarak kullanılmamasına, özendirme amacı taşınmamasına dikkat edilmesi gerekir¹⁶³.

Sağlık turizminde tanıtım ve bilgilendirmenin nasıl yapılması gerektiği, USTY ile düzenlenmiştir. Ancak hem ülkemizde hem de tanıtım ve bilgilendirmenin yapılacağı hedef ülkelerde, sağlık hizmetlerinin tanıtımına ilişkin farklı düzenlemeler ve kısıtlamalar mevcuttur¹⁶⁴. Sağlık turizmi alanında tanıtım ve bilgilendirme yapacak olan Aracı Kuruluşlar ile Sağlık Hizmeti Sunucularının bu hususları da göz önünde bulundurması gerekmektedir.

b. USTY Kapsamında Tanıtım ve Bilgilendirme

Sağlık turizmi kapsamında hizmet veren Aracı Kuruluş (EK-2 YK) m. 6 kapsamında belirtilen standartlara sahip internet sitesinde, sözleşme ilişkisi kurduğu Sağlık Hizmeti Sunucularına ilişkin kapsamlı bilgi sunacağını taahhüt etmektedir.

USTY, Bilgilendirme ve Tanıtım başlıklı m. 12/1’de, sağlık turizmine ilişkin yetkilendirilmemiş sağlık tesisi, kurum ve/veya kuruluşların bilgilendirme ve/veya tanıtım faaliyetinde bulunamayacağını ve m. 12/2’de ise Aracı Kuruluşlar ve Sağlık Hizmeti Sunucuları tarafından sağlık turizminde tanıtım faaliyetlerinin nasıl

¹⁶¹ Tontuş, Tanıtım, s. 2,3.

¹⁶² Gülay Öztürk, **Sağlık Turizminde Hasta Hakları ve Etik Sorunsalı Üzerine Bir Araştırma** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019, s. 60; Valorie A. Crooks ve Jeremy Snyder, “Medical Tourism What Canadian family physicians need to know”, **Canadian Family Physician**, S. 57, 2011, ss. 527-529, s. 527.

¹⁶³ Hekimlik Meslek Etiği Kuralları, m. 11, Türk Tabipleri Birliği Disiplin Yönetmeliği, m. 4.

¹⁶⁴ Bkz. ss. 51- 54.

yapılacağına ilişkin esasları düzenlenmiştir. 6 bent halinde yapılan düzenlemenin 4 bendi tanıtım, 2 bendi ise bilgilendirme faaliyetlerine ilişkindir.

Tanıtım faaliyetlerine ilişkin düzenlemeler, özet olarak;

- Tanıtım faaliyetlerinin ülke içerisinde Türk vatandaşları yönünden talep yaratacak nitelikte olmaması gerekliliği belirtildikten sonra bu nedenle tanıtımların Türkçe dilinde yapılamayacağı, İngilizce olarak ya da hedef ülkenin kendi dilinde yapılması gerektiği,
- Tanıtımlarda, Sağlık Hizmeti Sunucularının ruhsat ve faaliyet izin belgelerinde yer almayan sağlık hizmetleri ile mesleki ve etik kurallara aykırı ve/veya yanlış ve aldatıcı unsurlar barındıran ve/veya ulusal mevzuat gereği izin verilmeyen, yasaklanmış tıbbi işlem ve uygulamalara yer verilemeyeceği,
- Tanıtımlarda hasta hikayelerinin kullanılmasının ancak hasta mahremiyeti ve haklarına uygun olarak ve hastadan bu konuda onam alındığının belgelenmesi koşuluyla mümkün olduğu şeklindedir.

Bilgilendirme hususunda ise, Aracı Kuruluşlar ve Sağlık Hizmeti Sunucuları tarafından internet sitelerinde yayınlanacak olan sağlığa ilişkin bilgilendirmelerin, ancak bu bilgileri vermeye hukuken yetkili olan, bilgili ve tecrübeli sağlık çalışanları tarafından yapılabileceği ve yine internet sitesinde yer alan her türlü sağlık turizmi hizmet bilgilerinin ve ayrıntılı ulaşım bilgilerinin en son ne zaman güncellendiği belirtilerek yayınlanabileceği belirtilmiştir.

c. Aracı Kuruluş Tarafından Yapılacak Tanıtım ve Bilgilendirme Faaliyetlerinin Kapsamı

Aracı Kuruluşlar, sağlık turizmi sürecinin başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir¹⁶⁵. Sağlık hizmetini, sağlık turizmi aracılığıyla almak isteyen kişiler,

¹⁶⁵ H. Ömer Tontuş, Sağlık Turizminde Aracı Kurumlar, SATURK Yayınları, <https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/TR-23593/saglik-turizminde-araci-kurumlar.html> (et. 20.10.2023), (Aracı Kurumlar), s. 1.

öncelikle internet üzerinden araştırma yapmakta, bu noktada genellikle Aracı Kuruluşlara ulaşmaktadır¹⁶⁶.

Bu kapsamda Aracı Kuruluş öncelikli olarak, hizmet almak isteyenlere yani sağlık turisti olması muhtemel kişilere yönelik tanıtım faaliyetlerinde bulunarak potansiyel müşterilere ulaşmaya çalışmaktadır.

Sağlık Hizmeti Sunucusu ile sözleşme imzalayan Aracı Kuruluş, Türkçe, İngilizce ve en az başka bir yabancı dili daha destekleyen internet sitesinde, sağlık hizmeti satın almak isteyen kişinin, yolculuk, kalınacak yerler, almak istediği sağlık hizmeti, sağlık hizmet sağlayıcısı, sağlık hizmetinin kapsamı, transfer bilgileri, alabileceği turizm hizmet ve olanakları gibi öğrenmek isteyebileceği her türlü hususta ayrıntılı bilgilere yer vermelidir.

Aracı Kuruluş tarafından Sağlık Hizmeti Sunucusuna ilişkin ayrıntılı bilgi yayınlamalı, faaliyet izni ve sağlık tesisi ruhsatında kayıtlı olan hizmet alanlarına ve sahip olduğu teknik donanımına ilişkin bilgi vermelidir. Faaliyet izninde ve ruhsatında bulunmayan sağlık hizmetleri ile mevzuata göre uygulanması yasak tıbbi işlemlerin tanıtımlarda yer alması ise yasaktır¹⁶⁷.

USTY, Türkçe dilinde yapılan ve Türkiye sınırlarında talep oluşturabilecek nitelikte olan tanıtımlar dışında, yurt dışına yönelik olarak yapılan her türlü tanıtım faaliyetini serbest bırakmıştır.

d. USTY’de Yer Alan Tanıtım ve Bilgilendirme Hükümlerinin Sağlık Alanındaki Diğer Düzenlemelerle Karşılaştırılması

Mevzuatımızda, sağlık hizmetleri bakımından genel anlamda reklam olarak anılan tanıtım faaliyetlerine kısıtlamalar getiren birtakım düzenlemeler bulunmaktadır.

¹⁶⁶ Mustafa Solak, “Muzaffer Şener, Küresel Salgın Sonrası Sağlık Turizminin Geleceği ve Türkiye’nin Önündeki Fırsatlar”, **Küresel Salgının Anatomisi İnsan ve Toplumun Geleceği**, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara, 2020, ss. 605-630, <https://www.tuba.gov.tr/tr/yayinlar/suresiz-yayinlar/bilim-ve-dusunce/kuresel-salginin-anatomisi-insan-ve-toplumun-gelecegi-1/kuresel-salgın-sonrası-sağlık-turizminin-gelecegi-ve-türkiyenin-onundeki-fırsatlar> (et. 18.10.2023), s. 617, 618; Gencay Saatçi, Mustafa Kemal Gül ve Özcan Öztürk, “Sağlık Turizmi Yetki Belgesine Sahip Aracı Kuruluşların Sundukları Hizmetlerin İncelenmesi”, **Journal of Gastronomy Hopitality and Travel**, S. 5(1), 2022, ss. 55-65, <https://www.joghat.org/uploads/2022-vol-5-issue-1-full-text-114.pdf> (et. 23.10.2023), s. 56.

¹⁶⁷ Bkz. USTY, m. 12.

Sağlık kavramının niteliği, sağlık hizmetinin sunumunda yapılan faaliyetlerin ticari niteliğe bürünmesinin ve toplumsal fayda gözetilerek, talep yaratma amacıyla hareket edilmesinin önüne geçilmek istenmesi, bu alanda reklam ve tanıtım faaliyetlerine kısıtlama getirilmesini gerektirmiştir¹⁶⁸.

Bu husus esasen, 2013/15 sayılı Özel Sağlık Kuruluşlarının Bilgilendirme ve Tanıtım Faaliyetleri Hakkında Genelgede¹⁶⁹, “*Söz konusu hukuki düzenlemelerle; insan sağlığının, ticari unsur haline dönüştürülmesinin engellenmesi ve temel bir kamu hizmeti niteliği taşıyan sağlık hizmetinin görülmesi sırasında kamu yararının korunması amaçlanmaktadır. Bu nedenle, mevzuatta belirtilen temel esaslara aykırı bilgilendirme ve tanıtım faaliyetlerinde bulunulması halinde, özel sağlık kuruluşlarına kanun ve ilgili yönetmelikler uyarınca yaptırımlar uygulanmaktadır*” şeklinde ifade edilmiştir.

29 Temmuz 2023 tarihinde, sağlık alanında yapılan tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleri ile ilgili olarak, Sağlık Hizmetlerinde Tanıtım ve Bilgilendirme Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik¹⁷⁰ yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin kapsamı, m. 2’de, sağlık meslek mensupları ile sağlık hizmeti sunan gerçek kişiler ile özel hukuk tüzel kişilerine ait olan ve Sağlık Bakanlığı tarafından yetkilendirilen tüm sağlık kurum ve kuruluşları ile uluslararası sağlık turizmi aracı kuruluşları tarafından yapılan tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleri ile sağlık hizmeti sunumunda yetkisi olmayan kişiler tarafından yapılan faaliyetler olarak belirlenmiştir.

Yönetmelikte dikkat çeken husus, Aracı Kuruluşun da kapsam maddesine alınmış olmasına rağmen, sağlık alanında tanıtım ve bilgilendirmede temel ilkeler başlıklı m. 5/4’te uluslararası sağlık turizmi kapsamında yapılacak tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerinin USTY’ye tabi olduğu hükmünün yer almasıdır.

Aşağıda sıraladığımız mevzuat hükümleri, orta noktası, talep yaratmaya yönelik davranışların hangi dilde ve mecrada yapıldığına bakılmaksızın engellemesi amacına hizmet eden hükümlerdir.

¹⁶⁸ Özdemir, s. 254.

¹⁶⁹ Bkz. s. 14.

¹⁷⁰ RG. 29.07.2023 tarih, 32263 sayı.

- 1219 sayılı Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun¹⁷¹ m. 24,
- Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi¹⁷² m. 8 ve 9,
- Türk Tabipler Birliği Disiplin Yönetmeliği¹⁷³ m. 4,
- Türk Tabipler Birliği tarafından yayınlanmış olan Hekimlik Meslek Etiği Kuralları¹⁷⁴ m. 11,
- Özel Hastaneler Yönetmeliği¹⁷⁵ m. 60,
- Ayakta Teşhis ve Tedavi Yapılan Özel Sağlık Kuruluşları Hakkında Yönetmelik¹⁷⁶ m. 29,
- Ağız ve Diş Sağlığı Hizmeti Sunulan Özel Sağlık Kuruluşları Hakkında Yönetmelik¹⁷⁷ m. 24.

USTY m.12’de her ne kadar, ülke sınırlarında Türk vatandaşlarına yönelik talep oluşturmaya yönelik faaliyetlerin yasak olduğu ve bu amaçla, yapılan tanıtım faaliyetlerinin ancak İngilizce olarak veya hedef ülkenin kendi dilinde yapılabileceği düzenlenmişse de yukarıda saydığımız mevzuattaki sınırlamaların Türkçe dilinde yapılan reklamlar açısından geçerli olduğu gibi bir düzenleme bulunmamaktadır.

Dikkat çeken bir diğer husus ise tanıtımların Türkçe olarak ve Türkiye sınırları içerisinde talep oluşturacak şekilde yapılamayacağı hükmü karşısında, (EK-2 YK)’de, biri mutlaka Türkçe olmak üzere en az 3 dili destekleyen internet sitesinde sağlık turistinin bilgi almak isteyebileceği konularda gerekli bilgileri bulundurmak ve sözleşme ilişkisi içerisinde bulunan Sağlık Hizmeti Sunucularının tanıtımını yapmak düzenlemesinin bulunmasıdır.

USTY’de bulunan tanıtım ve bilgilendirmeye ilişkin düzenlemelerin mevzuattaki diğer hükümler yanında kendi içerisinde de çelişki oluşturacak nitelikte olduğu görülmektedir.

¹⁷¹ RG, 14.04.1928 tarih, 863 sayı.

¹⁷² RG, 19.02.1960 tarih, 10436 sayı.

¹⁷³ RG, 28.04.2004 tarih, 25446 sayı.

¹⁷⁴ 10-11 Ekim 1998 tarihleri arasında düzenlenen Türk Tabipler Birliği’nin 47. Büyük Kongresi’nde kabul edilmiştir.

¹⁷⁵ RG, 27.03.2002 tarih, 24708 sayı.

¹⁷⁶ RG, 15.02.2008 tarih, 26788 sayı.

¹⁷⁷ RG, 06.10.2022 tarih, 31975 sayı.

Sağlık turizmi alanında tanıtım ve bilgilendirme faaliyeti yapılmasının önemli bir yönlendirme aracı olduğu düşünüldüğünde¹⁷⁸, yasal olarak oluşan bu durumun, kısıtlamaların amacına zarar vermeden çözülmesinin mümkün olabileceğini düşünmekteyiz.

2. Aracılık Hizmeti

Çalışmalarda, aracı kuruluşların sektöre açılan ilk kapı oldukları, sağlık turizminin başlangıç noktası oldukları gibi yorumların temel sebebi, sağlık turizmine konu hizmetleri tanıtan, oluşturan ve pazarlayan unsurların, aracı kuruluşlar olmasıdır¹⁷⁹.

Aracı Kuruluş, hizmet alıcısı sağlık turisti ile hizmet sağlayıcısı Sağlık Hizmeti Sunucusunun bir araya gelmesini organize eder¹⁸⁰. Ancak Aracı Kuruluş tarafından yapılan bu faaliyet, basit bir aracılık faaliyeti olarak değerlendirilemez.

Sağlık Hizmeti Sunucusu ile sözleşme yapan Aracı Kuruluş ilk aşamada, hedef ülke ve/veya pazara yönelik tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleri yapar. Bu faaliyetleri sonucunda, potansiyel sağlık turisti ile iletişime geçen Aracı Kuruluş, turistin almak istediği sağlık hizmeti ile ilgili olarak kendisi ile görüşmeler yapar ve hastadan aldığı tıbbi kayıtlar çerçevesinde hastanın talep ettiği sağlık hizmetini belirlemede kendisine yardımcı olur¹⁸¹. USTY (EK-2 YK) ile hastanın tıbbi bilgi ve belgelerinin temin

¹⁷⁸ Güzel, s. 113

¹⁷⁹ Fatih Somuncu, “Sektörden Bir Bakış Açısı: Sağlık Turizminde Aracı Kuruluşlar”, Sağlık Turizmi (Ed. Dilaver Tengilimoğlu), Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3. Baskı, 14. Bölüm, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2020, s. 425; Tontuş, Aracı Kurumlar, s. 1, 2.

¹⁸⁰ Somuncu, s. 425; Sadık Burak Barutçu ve Onur İçöz, “Sağlık Turizminde Aracı Kurumlar”, **Turizmde Yeni Umut: Sağlık Turizmi** (Ed. Aziz Bostan, Erhan Coşkun, Ayşe Arslan), İkinci Cilt, 8. Bölüm, Detay Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 158; Alper Kemal Angın, **Sağlık Turizminde Aracı Kurumlar** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın, 2022, s. 32; Araz Hasanov, **Sağlık Turizmi Kapsamındaki Medikal Turizmin Mevcut Durumu, Potansiyeli ve Geleceği: Türkiye’nin Medikal Turizm Değerlendirmesi** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018, s. 101; Çelik, s. 417; Gan ve Frederick s. 170; Burkett, s. 229.

¹⁸¹ Çelik, s. 419; Gülnur Mert, “Sağlık Turizminde Aracı Kurumlar”, **Sağlık Turizmi Uygulamaları** (Ed. İlhan Sağ, İsmail Şimşir, Fatih Seyran), Nobel Yayıncılık, ss. 135- 150, Ankara, 2022, s. 146; Barutçu ve İçöz, s. 158; Tontuş, Aracı Kurumlar, s. 1; Uyanık Çavuşoğlu, s. 4; Sinan Emre, **Sağlık Turizminde Aracı Kurumların Rolü** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2016, s. 47; Gökhan Bakaner, **Yabancıların Türkiye’deki Sağlık Kurumlarındaki Tedavilerinde Kurum, Hekim ve Aracı Şirketler Sorumluluğu**

edilmesi ve bunların sağlık hizmetini sunacak olan Sağlık Hizmeti Sunucusuna iletilmesi görevi, Aracı Kuruluşa verilmiştir¹⁸².

Sağlık turistinin tıbbi bilgi ve belgelerini toplayan Aracı Kuruluşun bu aşamada sağlık turistine, talep ettiği sağlık hizmetini sunabilecek olan Sağlık Hizmeti Sunucularının, varsa tesisleri, hizmet alanları, tedaviyi yapacak hekim/hekimler hakkında ayrıntılı bilgi sunması beklenmektedir. Sağlık turistinin karar verme sürecinde etkili olan Aracı Kuruluş, hastanın tıbbi kayıtlarını Sağlık Hizmeti Sunucularına ileterek, hastanın alacağı sağlık hizmetinin planlamasını yapar¹⁸³.

Aracı Kuruluşun, sağlık turistinin Sağlık Hizmeti Sunucusundan alacağı sağlık hizmetinin, yaklaşık maliyeti konusunda kendisine bilgi vermesi gerekmektedir¹⁸⁴.

Potansiyel sağlık turisti ile iletişime geçen Aracı Kuruluş, turistin almak istediği sağlık hizmeti, talepleri ve tıbbi kayıtları çerçevesinde yaptığı inceleme sonucunda, talep edilen sağlık hizmetini sunan ve sözleşme ilişkisi içerisinde olduğu Sağlık Hizmeti Sunucusu tarafından sunulan sağlık hizmetini bir ürün haline getirmekte ve sağlık turistine pazarlamaktadır¹⁸⁵.

Öğretide, sağlık turizmi konusunda faaliyet gösteren aracı kurumlar, danışman firmalar, seyahat acentaları ve/veya hasta yönlendiriciler, yardımcı (asistan) firmalar, sağlık hizmeti sağlayıcıları olarak gruplandırılmaktadır¹⁸⁶. Ancak USTY, öğretide ifade edilen bu hizmetlerin tamamını, Aracı Kuruluşa vermiş, farklı yapılanmalar öngörmemiştir. Bu anlamda, öğretide sözü edilen faaliyetlerin tamamının Aracı Kuruluş tarafından yerine getirilmesi gerekmektedir.

Aracı Kuruluş tarafından yapılan aracılık faaliyetinin hukuki niteliği konusunda Üçüncü Bölümde ayrıntılı inceleme yapılacaktır.

(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2019, s. 18-19.

¹⁸² Bkz. (EK-2 YK) m. 6/c; İdiz, s. 146.

¹⁸³ Uyanık Çavuşoğlu, s. 4; Bakaner, s. 6; Çelik, s. 419-420.

¹⁸⁴ Bkz. (EK-2 YK) m. 6/e.

¹⁸⁵ Çelik, s. 417; Burkett, s. 229; Bakaner, s.19.

¹⁸⁶ Somuncu, s. 425-428; Mert, s. 142-145; İçöz ve Barutçu, s. 158,161; Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, **Sağlık Turizminde Süreçler ve Aracı Kuruluşlar Araştırma Raporu**, 2012, <http://dursunaydin.com/upload/tr-saglik-turizminde-surecler-ve-araci-kuruluslar-arastirma-raporu.pdf> (et. 22.09.2023), (Araştırma Raporu), s. 69-71; Çelik, s. 417; Bakaner, 13-15.

3. Operasyonel Hizmetler

Aracı Kuruluşlar tarafından Sağlık Hizmeti Sunucularına verilen birtakım hizmetler, aynı zamanda sağlık turistine de verilmekte olup bu hizmetler genel olarak sağlık hizmetinin işleyişine ilişkindir. Bu hizmetleri tek bir başlık altında toplayabilmek amacıyla, operasyonel hizmetler terimini kullanmayı uygun gördük.

Söz konusu hizmetler, aşağıda Aracı Kuruluş Tarafından Sağlık Turistine Verilen Hizmetler bölümünde ayrıntılı olarak inceleneceğinden burada ismen yazılmakla yetinilecektir.

- Tıbbi bilgi ve kayıtların temin edilerek Sağlık Hizmeti Sunucusuna aktarılması,
- Sunulacak hizmetlere ilişkin ayrıntılı bilgi verilmesi ve sağlık turistinin bilgilendirilmiş onamının alınması¹⁸⁷,
- Sağlık turistinin dosyasının organize edilmesi ve uygun şekilde tutulması,
- Sağlık turistinin sağlık tesisinden ayrıldıktan sonra ilaçların kullanımı, perhizi gibi dikkat etmesi gereken hususlar hakkında bilgilendirilmesi,
- Sağlık turistinin ülkesine döndükten sonra sağlık hizmetine ilişkin iyileşme süreci, sağlık durumu ve komplikasyonlar konusunda takip edilmesi¹⁸⁸.

C. Aracı Kuruluş Tarafından Sağlık Turistine Verilen Hizmetler

Aracı Kuruluş üzerinden ülkemizde sağlık hizmeti almaya karar veren sağlık turistinin, karar aşamasından, her türlü hizmetin tamamlanarak ülkesine dönene kadar geçen süreçte Aracı Kuruluştan alması gereken hizmetler bulunmakta olup bunların Aracı Kuruluşun görevleri olarak nitelendirilmesi mümkündür.

¹⁸⁷ (EK-2 YK) m. 6/k.

¹⁸⁸ Uyanık Çavuşoğlu, s. 4-5; Çelik, s. 419-420; Angın, s. 53-57; İdiz, s. 146-147.

Birçok kaynakta bu hizmetler, seyahat öncesi hizmetler, seyahat esnasında sunulan hizmetler (hastane yatışı, tedavi süreci, taburculuk aşaması) ve seyahat sonrası hizmetler şeklinde sınıflandırılmaktadır¹⁸⁹.

Sağlık turisti ile Aracı Kuruluş arasında yapılan görüşmeler sonrasında, sağlık turistinin ülkemizde sağlık hizmeti almaya karar vermesi ile taraflar arasında bir sözleşme ilişkisi kurulmuş olur. Bu sözleşme gereğince Aracı Kuruluş tarafından ifa edilmesi gereken birtakım edimler (hizmetler) bulunmaktadır. Yukarıda da değindiğimiz gibi, taraflar arasındaki sözleşmenin hukuki niteliğinin belirlenebilmesi için taraflarca yerine getirilmesi edimlerin neler olduğunun belirlenmesi gerekmektedir.

Çalışmamız kapsamında sorumluluğa ilişkin incelemenin yapılması açısından, Aracı Kuruluş tarafından sunulan hizmetleri, sağlık hizmeti sunumu dışında kalan hizmetler ve sağlık hizmeti sunumuna yönelik hizmetler olarak sınıflandırmayı uygun buluyoruz.

1. Sağlık Hizmet Sunumu Dışında Kalan Hizmetleri

Sağlık turisti, sağlık hizmeti almak amacıyla seyahat ettiğinde, sağlık hizmeti yanında, seyahat nedeniyle ihtiyacı olan asgari hizmetlerin tamamını satın almakta, bunun yanında durumuna uygun olan turistik hizmetleri de satın alabilmektedir.

Sağlık turisti, tek başına seyahat edebildiği gibi, yakınları ya da kendisine refakat etmek üzere bir veya birkaç kişi ile seyahat edebilmektedir.

Sağlık hizmeti almak amacıyla seyahat planlayan turistin, kalacak yer, ulaşım, transfer, yeme içme, tercümanlık gibi asgari düzeydeki ihtiyaçları ile seyahat ettiği yerin özelliklerine uygun olarak sunulması mümkün her türlü tarihi turistik yer ziyareti, doğal güzellikleri keşfetme, yerel mutfak deneyimi gibi talep edebileceği hizmetlerin tamamı Aracı Kuruluşun sorumluluğundadır.

Aracı Kuruluş tarafından sağlık turistine sunulan ve sağlık hizmet sunumu dışında kalan bu hizmet, paket tur hizmeti olup taraflar arasında bu unsurlara ilişkin

¹⁸⁹ Uyanık Çavuşoğlu, s. 4; Çelik, s. 419-420; Angın, s. 53-57; İdiz, s. 146-147.

olarak kurulmuş olan sözleşme ilişkisi de paket tur sözleşmesidir¹⁹⁰. Aşağıda, çalışmamız kapsamı ile sınırlı olarak, Aracı Kuruluş tarafından sağlık turistine sunulan hizmetler göz önünde bulundurularak paket tur sözleşmesi incelenecektir.

a. Paket Tur Sözleşmesinin Tanımı ve Unsurları

Hukukumuzda, paket turlara ilişkin düzenleme, 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun¹⁹¹ (TKHK) m. 51 ve Paket Tur Sözleşmeleri Yönetmeliği¹⁹² (PTSY) ile yapılmıştır.

TKHK m. 51 ile PTSY m. 4, paket tur sözleşmelerini, paket turun düzenleyeni veya aracısının ulaşım, konaklama ve bu ikisine bağlı olmayan farklı turizm hizmetlerinden en az iki tanesini bir arada, 24 saatten uzun bir süreyi kapsayacak ve en az bir gece konaklama gerektirecek şekilde ve verilen hizmetlerin tamamını içeren tek bir fiyatla sattığı veya satmayı vaat ettiği sözleşmeler olarak tanımlamaktadır¹⁹³.

Bu tanıma göre tüketici ile paket tur düzenleyicisi ve/veya aracısı arasında kurulan sözleşmenin paket tur niteliğinde olması için, düzenlenen hizmet paketinin en az 24 saat süreyi kapsamaması veya bir gecelik konaklamayı içermesi, ulaşım, konaklama ve bu iki hizmetten bağımsız turizm hizmetlerinden en az iki tanesini mutlaka içermesi ve verilen fiyatın her türlü hizmeti kapsayacak şekilde yani toplam paket fiyatı şeklinde belirlenmesi gerekmektedir¹⁹⁴.

¹⁹⁰ Şahinkara, s. 5550; Bakaner, s. 84; Canberk Şen, Feza Şen ve Ümit Erdem, “Sağlık Turizminde Malpraktisin Milletler Arası Hukuk Yönüyle İrdelenmesi”, **Sağlık Turizmi Uygulamaları** (Ed. İlhan Sağ, İsmail Şimşir, Fatih Seyran), Nobel Akademik Yayıncılık, ss. 151- 190, Ankara, 2022, s. 167.

¹⁹¹ RG. 28.11.2013 tarih, 28835 sayı.

¹⁹² RG. 14.01.2015 tarih, 29236 sayı.

¹⁹³ Ebru Ceylan, “Paket Tur Sözleşmesiyle İlgili 6502 Sayılı Yeni Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’a Göre Getirilen Düzenlemeler”, **İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 1, S. 1, 2015, ss. 82-109, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iauhfd/issue/40544/486525> (et. 31.10.2023), s. 74-75; Murat Aydoğdu ve Nalan Kahveci, **Tüketici Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 435; Aydın Zevkliler ve Çağlar Özel, **Tüketicinin Korunması Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 355-356; Veysel Başpınar ve Bahadır Demir, “Paket Tur Sözleşmelerinde Seyahat Edenin Hakları ve Borçları”, **Terazi Hukuk Dergisi**, C. 9, Özel Sayı, 2014, ss. 144-155, s. 145.

¹⁹⁴ Şebnem Akipek Öcal ve İlhan Kara, **Tüketici Hukuku Dersleri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 161; Sezer Çabri, **Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi**, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 960; Feyza Eren Sayın, **Paket Tur Sözleşmesi**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 43-44; Ece Baş Süzel, **Tatil Sözleşmeleri Devre Tatil, Uzun Süreli Tatil, Değişim, Yeniden Satış Sözleşmeleri ve Paket Tur Sözleşmesi**,

Taraflar arasındaki sözleşmenin, paket tur sözleşmesi olarak nitelendirilebilmesi için, hizmetlerin bir bütün olarak değerlendirilmesi, toplam fiyatın belirlenmesi ve bu şekilde sunulması ile asgari süre unsurlarının bir arada ve tam olması gereklidir¹⁹⁵.

Bir arada sunulan hizmetlerin paket tur sözleşmesine konu hizmetler olarak değerlendirilebilmesi için ise en az iki hizmeti bir arada içermesi ve bu hizmetlerden birinin mutlaka konaklama veya ulaşım olması gerekmektedir¹⁹⁶. TKHK'da “ulaştırma ve konaklama hizmetlerine bağlı olmayan diğer turizm hizmetleri”, PTSY'de ise “başka turizm hizmetleri” olarak isimlendirilen hizmetler, PTSY, m. 4'te, “araç kiralama, kültürel, tarihi veya turistik yerlerin gezdirilmesi, gösteri, konser veya spor faaliyetlerinin düzenlenmesi veya izlettirilmesi ya da rehberlik hizmetlerini” şeklinde sayılmıştır¹⁹⁷. Bu anlamda, verilen hizmetlerin paket tur kapsamında değerlendirilebilmesi konaklama ve ulaşım hizmetlerinin bir arada sunulması veya konaklama ve ulaşım hizmetlerinden biri ile PTSY m. 4'te sayılan başka turizm hizmetlerinden en az birinin bir araya getirilmiş olması anlamına gelmektedir¹⁹⁸.

Paket tur sözleşmelerinde yer alan hizmetler, genel olarak paket turu düzenleyen tarafından bir araya getirilmektedir. Ancak TKHK, m. 51/ 2'de yer alan düzenleme gereğince, paket tura konu hizmetler, aracı veya tüketicinin talepleri doğrultusunda bir araya getirilmiş de olsa, bu durum sözleşmenin paket tur sözleşmesi olarak nitelendirilmesini engellemez¹⁹⁹.

Paket tur sözleşmesinin süre unsuru, hizmet niteliğindeki edimlerin gerçekleştirileceği asgari süreyi ifade etmektedir. Bu anlamda, paket tura konu

On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 147-148; Bahadır Demir, **6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Kapsamında Paket Tur Sözleşmeleri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015, (Paket Tur), s. 36-37; İ. Yılmaz Aslan, **6502 Sayılı Kanuna Göre Tüketici Hukuku**, 5. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2015, s. 657.

¹⁹⁵ B. Demir, Paket Tur, s. 42-46; Aslan, s. 657-661; Çabri, s. 961-964; Selin Sert, “6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Hükümlerine Göre Paket Tur Sözleşmeleri”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, S. 22, 2015, ss. 217-240, s. 222.

¹⁹⁶ Zevkliler ve Özel, s. 356; Ceylan, s. 75; B. Demir, Paket Tur, s. 42,43; Aslan, s. 658.

¹⁹⁷ Baş Süzel, Tatil Sözleşmeleri, s. 160; Akipek Öcal ve Kara, s. 161; Sayın, s. 45; Ceylan, s. 75.

¹⁹⁸ B. Demir, Paket Tur, s. 89.

¹⁹⁹ Aydoğdu ve Kahveci, s. 438; Akipek Öcal ve Kara, s. 160, Zevkliler ve Özel, s. 355.

hizmetlerin en az 24 saat sürmesi veya tüketicinin en az bir gecelik konaklama hizmeti satın alması gerekmektedir²⁰⁰.

Sözleşmenin bir diğer önemli unsuru, ücret unsurudur. Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme²⁰¹ niteliğinde olan paket tur sözleşmesindeki bu unsur tüketici tarafından ödenecek olan bedelden ziyade, paket tur düzenleyicisi ve/veya aracısı tarafından talep edilecek olan bedelin ne şekilde talep edilebileceğini düzenlemektedir. Tüketicie paket tur sözleşmesi bedeli olarak sunulan bedelin, bu sözleşmeye konu edilmek üzere bir araya getirilen hizmetlerin toplam bedeli olması gerekir. Tüketicinin ücret ödeme borcu da kendisine bildirilen bu toplam ücretin ödenmesidir. Ücretin bu şekilde belirlenmesinin amacı, tüketicinin sonradan bir ödeme yapma zorunda bırakılmasının önlenmesidir. Paket tur düzenleyicisi ve/veya aracısı tarafından bu hizmetlere ilişkin bedellerin ayrı ayrı faturalandırılması veya tüketiciye ayrı ayrı ödettilmesi, sözleşmenin paket tur sözleşmesi olmasını etkilemez. Bu noktada TKHK m. 51/2 ile yapılan düzenleme, paket tur düzenleyici ve/veya aracısının sorumluluktan kurtulmaya yönelik davranışlarının önüne geçmeye yöneliktir²⁰².

b. Paket Tur Sözleşmesinin Tarafları ve Bağımsız Hizmet Sağlayıcılar

Paket tur sözleşmesi, TKHK ve PTSY’de yer alan tanımlardan da anlaşıldığı şekilde, tüketici ile paket turu düzenleyen ve/veya ona aracılık eden arasında kurulur. Aşağıda, sözleşmenin tarafları ile PTSY düzenlemesine uygun olarak bağımsız hizmet sağlayıcı kavramları açıklanacaktır.

Paket tur sözleşmesinin bir tarafında tüketici bulunmakta olup, PTSY’de katılımcı olarak isimlendirilen bu kavrama, paket tur sözleşmeleri bağlamında paket turu satın alan, tura katılan da denilmektedir²⁰³. PTSY’de yer alan katılımcı başlığı,

²⁰⁰ Aslan, s. 660-661; Zevkliler ve Özel, s. 356; Akipek Öcal ve Kara, s. 161; Çabri, s. 963-964; Baş Süzel, Tatil Sözleşmeleri, s. 167; Ceylan, s. 75; Başpınar ve Demir, s. 146; Sert, s. 226; Gülşah Vardar Hamamcıoğlu, “Paket Tur Sözleşmelerinde Tüketicinin Korunması”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. LXVIII, S. 1-2, 2010, ss. 275-304, s. 281.

²⁰¹ Tüketici sözleşmeleri, tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler niteliğindedir. Akipek Öcal ve Kara, s. 133; Çabri, s. 962; Başpınar ve Demir, s. 145; Sayın, s. 12.

²⁰² Aslan, s. 660; Çabri, s. 962; B. Demir, Paket Tur, s. 43-45; Zevkliler ve Özel, s. 356; Sayın, s. 59; Ceylan, s. 75; Sert, s. 224; Vardar Hamamcıoğlu, s. 280.

²⁰³ Sert, s. 227; Çabri, s. 964; B. Demir, Paket Tur, s. 65.

tüketiciyi de içine alan ancak paket tur sözleşmesi gereği üçüncü kişi²⁰⁴ konumunda bulunan kişileri de içine alan daha geniş bir kavramdır²⁰⁵.

TKHK m. 51/9'daki düzenleme gereğince, paket tur sözleşmesinde gerçek kişi tüketiciler yanında, ticari ve mesleki faaliyetleri çerçevesinde paket tur hizmetini kullanan tüzel kişiler de tüketici kabul edilmektedir²⁰⁶.

Paket tur sözleşmesinde, katılımcının karşısında paket turu düzenleyen veya paket tur düzenleyicisine aracılık eden bulunmaktadır. Paket turu düzenleyen, tüketici tarafından ödenen bedel karşılığında, TKHK ve PTSY'ye göre konaklama, ulaşım ve başka turizm hizmetlerini bir bütün haline getirerek sorumluluğu kendinde olmak üzere ifa edilmesini taahhüt edendir²⁰⁷. Paket tur düzenleyenin, ifayı bizzat gerçekleştirme zorunluluğu bulunmamaktadır²⁰⁸.

PTSY'ye göre paket tur aracısı, paket tur düzenleyicisi tarafından bir araya getirilen hizmetleri satışa sunan, pazarlayan kişidir.

Paket tur sözleşmesi kapsamında incelenmesi gereken bir diğer kavram bağımsız hizmet sağlayıcısıdır. PTSY m. 4'te bu kavram, paket turu düzenleyen veya ona aracılık edenle yaptığı sözleşme gereği, paket tura konu hizmetleri tüketiciye sunan olarak tanımlanmıştır. Bağımsız hizmet sağlayıcısı, paket tur kapsamında bir araya getirilmiş olan hizmetlerden kendi faaliyet alanında olan hizmeti, bireysel olarak yerine getirendir. Bu anlamda bağımsız hizmet sağlayıcısı sözleşmenin birebir tarafı olmasa da doğrudan hizmeti sunan kişidir²⁰⁹. Bağımsız hizmet sağlayıcılarının her biri, paket tur sözleşmesi kapsamında paket tur düzenleyenin ifa yardımcısı²¹⁰ konumundadır²¹¹.

²⁰⁴ PTSY m. 4/1-ç, sözünü ettiğimiz üçüncü kişileri, adına ya da lehine bir paket tur satın alınan veya satın alınması taahhüt edilen veya kendisine bir paket tur devredilen tüketici olarak tanımlamıştır.

²⁰⁵ Çabri, s. 964; B. Demir, Paket Tur, s. 65.

²⁰⁶ Çabri, s. 965; B. Demir, Paket Tur, s. 66.

²⁰⁷ Aslan, s. 663; Vardar Hamamcıoğlu, s. 284; B. Demir, Paket Tur, s. 60; Ceylan, 78.

²⁰⁸ Aslan, s. 663; B. Demir, Paket Tur, s. 60.

²⁰⁹ Çabri, s. 966.

²¹⁰ İfa yardımcısı kavramı aşağıda, III. Bölüm'de incelenecektir.

²¹¹ Vardar Hamamcıoğlu, s. 285; Aslan, s. 665; Sayın, s. 113-114.

c. Paket Tur Düzenleyenin ve Aracısının Tüketiciyi Bilgilendirmeye Yönelik Yükümlülükleri

(1) Bilgilendirme Yükümlülüğü

TKHK m. 51/4 ve PTSY m. 5/1, paket tur sözleşmesinin yapılmasından önce, tüketicinin bilgilendirilmesi amacıyla, broşür verilmesi gerekliliğinden bahsetmektedir. Broşürün içeriği ve dolayısıyla bilgilendirmenin kapsamı PTSY m. 5/2'de düzenlenmiştir. Buna göre, vergiler dahil toplam bedel, varsa yapılacak ön ödemenin miktarı ve bakiye bedelin ne zaman ödeneceği bilgileri bilgilendirme kapsamında mutlaka yer almalıdır. Bunun yanında broşür içeriğine ilişkin olarak hizmet kapsamında yer alması halinde, sözleşme içeriğinde bulunması gerekli olan unsurlar (9 bent halinde)²¹² sayılmıştır.

İçeriği yönetmelikte düzenlenmiş olan broşürde bulunan bilgiler, paket turu düzenleyen ve aracısı için bağlayıcıdır²¹³.

Broşürde yer alan bilgilerin değiştirilmesi ise, değişikliğin sözleşmenin kurulmasından önce veya sonra yapılmasına göre farklılık göstermektedir. Sözleşme kurulmadan önce broşürde değişiklik yapılabilmesi için, değişiklik yapılabileceği hususunun broşür metninde açıkça belirtilmesi ve bu değişikliğin tüketiciye bildirilmesi gerekmektedir²¹⁴. Sözleşme kurulduktan sonra yapılmak istenen her türlü değişiklik ise, tarafların bu hususta anlaşmasına yani tüketicinin onayına bağlıdır²¹⁵.

PTSY m. 7 ile, broşür verme zorunluluğu yanında ayrıca, yolculuk başlamadan yurt içi turlarda en az 24, yurt dışı turlarda ise en az 48 saat önce tüketicinin, ayrıntısı

²¹² PTSY m. 5/2; a) Yolculuğun başlangıç ve bitiş tarihi ile yeri. b) Kullanılan ulaşım araçlarının türü ile yolculuğun sınıfı, hareket ve dönüş tarihleri, saatleri ve yerleri. c) Konaklama tarihleri de belirtilerek konaklamanın türü, yeri, nitelikleri, sınıfı ve bu sınıflandırma Türkiye'de uygulanandan farklı ise bu farklılığa ilişkin uyarı. ç) Yemek planı. d) Yolculukta izlenecek güzergâh. e) Paket turun özelliklerine uygun olarak pasaport, vize, yaş ve sağlık şartlarına ilişkin bilgi. f) Paket turun düzenlenmesi için asgari bir katılımcı sayısı öngörülmüşse bu sayı ve bu sayıya ulaşamadığı takdirde katılımcıya paket turun iptalinin bildirileceği son tarih. g) 14/9/1972 tarihli ve 1618 sayılı Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanununa göre düzenlenmesi zorunlu sigorta ile varsa diğer sigortalara ilişkin bilgi. ğ) Turist rehberliği hizmetlerine ilişkin bilgi.

²¹³ Bu husus, PTSY m. 5/3'te düzenlenmiştir. Çabri, s. 969; Akipek Öcal ve Kara, s. 161; Sayın, s. 127.

²¹⁴ Sayın, s. 134.

²¹⁵ Akipek Öcal ve Kara, s. 162; Çabri, s. 971; Sayın, s. 134, 135.

(6 bent halinde)²¹⁶ sayılmış olan hususlarda bilgilendirilmesi zorunluluğu getirilmiştir²¹⁷. PTSY m. 7/2’de, tüketiciye verilmiş olan broşürün ve/veya tüketici ile imzalanan sözleşmenin, m. 7/1’de sayılan hususları içermesi ve bunların değişmemiş olması durumunda, yolculuk öncesinde yapılması gereken bilgilendirmenin yapılmasının zorunlu olmadığı düzenlemesi yer almaktadır²¹⁸.

(2) Sözleşme Yapma Yükümlülüğü

TKHK m. 51/5’te yazılı veya mesafeli olarak yapılan sözleşmelerin bir örneğinin tüketiciye verilmesi gerekliliği belirtilirken, PTSY m. 6/1’de sözleşme düzenleme gerekliliğinden bahsedilmektedir. Sözleşmenin geçerliliğinin yazılı olarak yapılmasına bağlı olduğuna ilişkin açık bir düzenleme bulunmamaktaysa da kanunda düzenlenme şekline göre paket tur sözleşmeleri, yazılı olarak kağıt üzerinde veya mesafeli olarak kalıcı veri saklayıcısı aracılığıyla kurulabilmektedir²¹⁹.

TKHK m. 51/5 uyarınca taraflar arasında yapılan sözleşmenin bir örneğinin, yazılı olması durumunda, kağıt halinde, mesafeli olması durumunda kalıcı veri saklayıcısı ile tüketiciye verilmesi gerekmektedir²²⁰.

Paket tur sözleşmesinin zorunlu içeriği, PTSY m. 6’da düzenlenmiştir. Buna göre, madde metninde (8 bent halinde)²²¹ sayılmış olan unsurlar yanında, hizmet

²¹⁶ PTSY, m. 7/1; a) Yolculuğun başlangıç ve bitiş tarihi ile yeri. b) Ara konaklamaların yapılacağı tarih ve yer ile aktarma bilgileri. c) Katılımcıya yolculukta belirli bir yer tahsis edildiği hallerde bu yer hakkında ayrıntılı bilgi. ç) Paket tur düzenleyicisi veya aracısının tur yerindeki temsilcisinin veya bir temsilcisi yoksa iletişime geçilebilecek yerel irtibat noktalarının adı, adresi ve iletişim bilgileri, yerel temsilcinin ve irtibat noktasının bulunmaması durumunda katılımcının paket tur düzenleyicisi veya aracısı ile en kısa sürede iletişim kurmasını sağlayacak bilgiler. d) Reşit olmayan kişilerin yabancı bir ülkeye seyahat etmesini veya orada kalmasını öngören bir sözleşme yapılmışsa, küçükle veya küçüğün kaldığı yerdeki sorumlu kişi ile doğrudan iletişim kurmayı sağlayacak bilgiler. e) İptal masraflarını ya da kaza veya hastalık halinde ülkesine geri gönderilme de dahil olmak üzere yardım masraflarını teminat altına alacak isteğe bağlı bir sigorta sözleşmesi yapılmışsa buna ilişkin bilgiler.

²¹⁷ Aslan, s. 680; Sayın, s. 141, 142.

²¹⁸ Çabri, s. 972.

²¹⁹ Çabri, s. 972, 973; Zevkliler ve Özel, s. 357, 358; B. Demir, Paket Tur, s. 54; Sayın, s. 152.

²²⁰ Aydoğdu ve Kahveci, s. 439; B. Demir, Paket Tur, s. 54.

²²¹ PTSY m. 6/1; “a) Paket tur düzenleyicisi veya aracısı ve varsa temsilcisi ile katılımcının adı veya unvanı, açık adresi, telefonu ve diğer iletişim bilgileri. b) Paket turun varış yerleri ile belirli bir süre kalınacak olması durumunda tarihleriyle birlikte kalış süreleri. c) Paket turun Türk Lirası olarak vergiler dahil toplam fiyatı. ç) 9 uncu maddeye göre fiyat değişikliğinin şartları ve paket tur fiyatına dahil olmayan vergi, resim, harç ve benzeri yasal yükümlülükler. d) Ödeme planı ve şekli. e) Katılımcı tarafından sözleşme kurulmadan önce paket tur düzenleyicisi veya aracısına bildirilen ve

kapsamına dahil olması halinde PTSY m. 5'te sayılmış olan bilgilerin de eklenmesi gerekmektedir²²².

d. Paket Tur Sözleşmesi Gereğince Sorumluluk

Paket tur sözleşmesinin ifa edilmemesi veya gerektiği gibi ifa edilmemesi hallerinde sorumluluk TKHK m. 51 ile PTSY m. 13'te düzenlenmiştir²²³.

TKHK m. 51/8'e göre, paket turu düzenleyen sözleşmenin hiç ifa edilmemesi veya uygun şekilde ifa edilmemesi durumlarında, katılımcının her türlü zararından sorumludur²²⁴. Paket turu düzenleyenin hangi hallerde sorumlu tutulamayacağı, m. 14'te ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Madde metninde sayılan durumlarda, paket turu düzenleyenin ve/veya ona aracılık edenin sorumluluktan kurtulması veya tazminattan indirim talep edebilme hakkı bulunmaktadır²²⁵.

Paket turu düzenleyenin ve/veya aracısının sorumluluğu, tüketicinin korunması ilkesine istinaden nisbi emredici²²⁶ nitelikte olduğundan, PTS, m. 18 karşısında sözleşmeye konulan sorumsuzluk kayıtları geçersiz olduğu gibi bu yönde yapılan anlaşmalar kesin hükümsüz sayılacaktır²²⁷.

Paket tur aracısının sorumluluğuna ilişkin olarak ise TKHK m. 51/3 ile PTSY m. 17'de, paket turu düzenleyenin Türkiye'de herhangi bir temsilcisinin bulunmaması durumunda paket tur aracısının paket tur düzenleyicisi gibi sorumlu olacağı

taraflarca kabul edilen özel talepler. f) Mücbir sebep halleri ve bu hallerde tarafların hak ve yükümlülükleri. g) Sözleşmeden dönme ve fesih şartları."

²²² Çabri, s. 972; Zevkliler ve Özel, s. 358.

²²³ TKHK m. 51/8'de yalnızca paket tur düzenleyicisinden bahsedilmekte iken, PTSY m. 13'te paket tur düzenleyicisi ve aracısından söz edilmiştir. Yönetmelikle yapılan düzenlemenin kanuna aykırı olması mümkün değildir. Konu ile ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bkz. Sayın, s. 103-105.

²²⁴ Zevkliler ve Özel, s. 359; Aydoğdu ve Kahveci, s. 441; Çabri, s. 980; Aslan, s. 676; Akipek Öcal ve Kara, s. 165.

²²⁵ Çabri 984.

²²⁶ Taraflardan biri aleyhine değiştirilmesi mümkün olmamakla birlikte, diğer taraf açısından herhangi bir sınırlama taşımayan emredici nitelikteki hükümlere nisbi emredici hüküm denir. Tüketici kanunundaki emredici hükümler, bu niteliktedir. Sinan Okur, **Türk Medeni ve Borçlar Hukukunda Metot**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 66,67.

²²⁷ Sayın, s. 274; Aslan, s. 677; B. Demir, Paket Tur, s. 130; Çabri, s. 984.

düzenlemesine yer vermiştir²²⁸. PTSY m. 18’de yer alan sorumsuzluk kaydına ilişkin düzenleme, araçlar hakkında da geçerlidir²²⁹.

PTSY’de sorumluluğa ilişkin düzenlemenin yapıldığı m. 13/2’de, sözleşmeye aykırılık oluşturan durumun, bağımsız hizmet sağlayıcısından kaynaklanması halinde de 1. fıkranın uygulanacağı, yani paket turu düzenleyen ve aracısının sorumluluğuna gidilebileceği hükmü yer almaktadır²³⁰.

Kısaca özetlememiz gerekirse, paket turu düzenleyen ile TKHK m. 51/3 ve PTSY m. 17’de yapılan düzenleme gereğince paket tur aracısı, sözleşmenin hiç ifa edilmemesi ve/veya gereği gibi ifa edilmemesi hallerinde, aykırılık bağımsız hizmet sağlayıcısından kaynaklanıyor da olsa, katılımcının her türlü zararını gidermekle yükümlüdür. Katılımcı, sözleşmeye aykırı durumun bağımsız hizmet sağlayıcısında kaynaklandığı hallerde, zararının giderilmesi için kendi sorumluluğu ile sınırlı olarak bağımsız hizmet sağlayıcısına başvurabileceği gibi herhangi bir sınırlama olmaksızın paket tur düzenleyene de başvurabilir²³¹.

TKHK kapsamında, sözleşmenin esaslı unsurlarında değişiklik ve paket turun iptal edilmesi gibi sözleşmenin hiç veya gereği gibi ifa edilmemesine ilişkin özel hallerde paket turu organize edene ve/veya aracısına karşı tüketiciye tanınmış seçimlik haklar da bulunmakta olup çalışmanın konusunu aşması nedeniyle bu konuya değinilmeyecektir²³².

e. Aracı Kuruluşun Paket Tur Sözleşmesi Kapsamında Sorumluluğu

USTY, Aracı Kuruluşa ilişkin tanımın yapıldığı m. 4/g’de konaklama, ulaşım ve transfer hizmetlerinden bahsetmiş ve diğer bazı hükümlerinde, Aracı Kuruluş personelinin yabancı dil yeterliliklerine ilişkin düzenlemeler yapmıştır²³³. Yönetmelik metninde belirtilen bu hizmetler, Aracı Kuruluş tarafından sağlık turistine sunulacak

²²⁸ Sayın, s. 103; Baş Süzel, Tatil Sözleşmeleri, s. 176-178.

²²⁹ Çabri, s. 984.

²³⁰ Çabri, s. 982.

²³¹ B. Demir, Paket Tur, s. 67.

²³² Ayrıntılı bilgi için bkz. Çabri, s. 974-978; Zevkliler ve Özel, s. 358-361; Akipek Öcal ve Kara, s. 163-166; Aydoğdu ve Kahveci, 439-442; Aslan, s. 682-689.

²³³ USTY m. 11/1-b, (EK-2 YK) m. 3, 4, 5, 6.

olan asgari hizmetler niteliğinde değerlendirilebilir. Bunun yanında taraflarca yapılan anlaşma uyarınca bu hizmetlerin arttırılması mümkündür.

Paket tura ilişkin açıklamalarımız değerlendirildiğinde, konaklama, ulaşım, transfer ve tercümanlık olarak USTY metninden anlaşılan hizmetler, sözleşmenin paket tur sözleşmesi olması için yeterlidir.

Bu anlamda Aracı Kuruluş tarafından sağlık turistine verilen ve sağlık hizmetine yönelik olanlar dışında kalan hizmetler, paket tur sorumluluğu kapsamındadır. Aracı Kuruluş, sözleşmenin hiç ifa edilmemesi veya gereği gibi ifa edilmemesi hallerinde sağlık turistinin her türlü zararını karşılamakla yükümlü olduğu gibi somut olayın özelliklerine göre, sağlık turistinin paket tur sözleşmesinden kaynaklanabilecek diğer haklarını kullanması da mümkündür.

Aracı Kuruluş tarafından sağlık turistine verilen sağlık hizmetine yönelik faaliyetleri yönünden sorumluluğunun ise paket tur sorumluluğu olarak değerlendirilmesinin mümkün olmadığını düşünmekteyiz. Bu kapsamdaki hizmetler, aşağıda açıklanacak, sorumluluğa ilişkin inceleme ise çalışmamızın Üçüncü Bölümünde yapılacaktır.

2. Sağlık Hizmeti Sunumuna Yönelik Hizmetleri

Aracı Kuruluş, sağlık turistine, almak istediği sağlık hizmetine yönelik bazı hizmetler sunmaktadır. USTY metninde, Aracı Kuruluş tarafından paket tur sözleşmesi kapsamında değerlendirilen hizmetlere yönelik bazı açıklamalar varsa da Aracı Kuruluşun sorumluluk alanına ilişkin açıklamalar bulunmamaktadır. Görev ve sorumluluk alanına ilişkin bu boşluk, akademik çalışmalar ve uygulama ile belirlenmeye çalışılmaktadır.

Aracı Kuruluşun sağlık hizmetinden kaynaklanan sorumluluğunu incelediğimiz çalışmamızda, Aracı Kuruluşun sağlık hizmetine yönelik faaliyetlerinin neler olduğunun tespiti önem taşımaktadır.

USTY’de bu konuda açık bir düzenleme bulunmadığından, Sağlık Bakanlığı, SATURK gibi ilgili kurumlar tarafından yapılan yayınlar ile bu alanda yapılmış

akademik çalışmalar değerlendirilerek, Aracı Kuruluşun sağlık hizmetine yönelik faaliyetlerinin neler olduğu tespit edilmeye çalışılacaktır.

a. Tıbbi Bilgilere Erişim ve Aktarma

Uluslararası sağlık turistinin Aracı Kuruluşa başvurması veya Aracı Kuruluşun hizmet almak isteyen sağlık turistine ulaşması hallerinde, sağlık turisti, almak istediği sağlık hizmetini Aracı Kuruluş ile paylaşmakta ve Aracı Kuruluştan bu konuda talepte bulunmaktadır.

Bu aşamada Aracı Kuruluş, USTY (EK-2 YK) m. 6/c²³⁴ kapsamında, sağlık turistinden tıbbi bilgilerini talep etmektedir. Bu tıbbi bilgiler, hastanın geçmiş hastalıkları, kullandığı ilaçlar, kan tahlilleri gibi sağlık durumuna ilişkin bilgilerdir²³⁵.

Tıbbi bilgiler, 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu²³⁶ (KVKK) m. 6 gereğince, kişisel sağlık verileri adıyla özel nitelikli kişisel veri olarak kabul edilmektedir²³⁷.

Özel nitelikli kişisel verilerin işlenmesine ilişkin usul ve esaslar, KVKK m. 4 hükmü esas olmak üzere, Kişisel Sağlık Verileri Hakkında Yönetmelik²³⁸ (KSVHY) tarafından düzenlenmiştir.

Kişisel sağlık verileri, KSVHY m. 4/s²³⁹'de tanımı yapılan sağlık hizmet sunucuları tarafından, KVKK m. 4 ve KSVHY m. 5'te düzenlenen ilke ve esaslara uygun olarak ve KSVHY m. 6 ile 11 arasında düzenlenmiş olan kademeli sisteme uygun olarak işlenebilmektedir²⁴⁰.

²³⁴ Uluslararası sağlık turistinin almak istediği sağlık hizmetine uygun olan sağlık tesislerini, sağlık turistini tıbbi bilgi ve/veya belgelerini önceden sağlık tesisine ileterek araştırmak.

²³⁵ Uyanık Çavuşoğlu, s. 4; Barutçu ve İçöz, s. 158; Somuncu, s. 429.

²³⁶ RG. 07.04.2016 tarih, 29677 sayı.

²³⁷ KVKK, m. 6/1; “Kişilerin ırkı, etnik kökeni, siyasi düşüncesi, felsefi inancı, dini, mezhebi veya diğer inançları, kılık ve kıyafeti, dernek, vakıf ya da sendika üyeliği, sağlığı, cinsel hayatı, ceza mahkûmiyeti ve güvenlik tedbirleriyle ilgili verileri ile biyometrik ve genetik verileri özel nitelikli kişisel veridir.”

²³⁸ RG. 21.06.2019 tarih, 30808 sayı.

²³⁹ KSVHY, m. 4/s'ye göre sağlık hizmet sunucusu, sağlık hizmetini sunan veya üreten gerçek kişiler ile kamu hukuku ve özel hukuk tüzel kişilerini ifade eder.

²⁴⁰ Çalışmamızda, sağlık hizmetlerinde kişisel verilerin korunmasına ilişkin hususlara, çalışma kapsamı ile sınırlı olarak değinilmiştir. Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Murat Volkan Dülger, **Sağlık Hukukunda Kişisel Verilerin Korunması ve Hasta Mahremiyeti**, 2021, <https://ssrn.com/abstract=3792208> (et. 07.11.2023).

USTY tarafından yapılan düzenleme ile Aracı Kuruluşa, sağlık turistinin tıbbi bilgilerine erişim ve bu bilgileri işleme yetkisi tanınmıştır²⁴¹.

Sağlık turisti tarafından Aracı Kuruluşa iletilen tıbbi veriler, Aracı Kuruluş tarafından sağlık hizmet seçenekleri, alternatif tedavilerin sunulması, sağlık hizmetini sunacak olan Sağlık Hizmeti Sunucusunun belirlenmesi, sunulacak sağlık hizmetinin fiyatının belirlenmesi gibi amaçlarla işlenmektedir²⁴². Aracı Kuruluş tarafından işlenen özel nitelikli veriler, sağlık hizmetini verebilecek olan Sağlık Hizmeti Sunucularına iletilmekte ve sağlık turistinin tedavi planı hazırlanmaktadır²⁴³.

b. Bilgilendirilmiş Onam Alma

USTY (EK-2 YK) m. 6'da yer alan ve Aracı Kuruluş tarafından verilmesi gereken taahhütlerden biri, sağlık turisti ve beraberindekilere, verilecek hizmetler hakkında detaylı bilgi vermek ve bilgilendirilmiş onam almaktır.

Aşağıda, bilgilendirilmiş onam kavramı kısaca açıklanacak ve Aracı Kuruluşun bu yükümlülüğü incelenecektir.

(1) Bilgilendirilmiş Onam Kavramı

Bilgilendirilmiş onam, tıp etiği ve tıp hukuku literatürüne ilişkin bir kavramdır²⁴⁴. Her ne kadar, birçok yazar tarafından anlamlarının farklı olduğu dile getirilse de literatürde çoğunlukla bilgilendirilmiş onam ve aydınlatılmış onam sözleri, aynı kavramı ifade etmek için kullanılmaktadır²⁴⁵.

²⁴¹ Karaca Dedeoğlu, s. 1896; Şahinkara, s. 5554; İdiz, s. 146. KVKK ve KSVHY düzenlemeleri karşısında USTY ile yapılan bu düzenlemenin geçerli olup olmadığı hususu çalışmamız kapsamında incelenmeyecektir.

²⁴² Karaca Dedeoğlu, s. 1896.

²⁴³ Somuncu, s. 430; Barutçu ve İçöz, s. 158; Uyanık Çavuşolu, s. 4; Tontuş, Aracı Kurumlar, s. 1, 2.

²⁴⁴ Zeynep Günler, **İnsan Hakları Açısından Aydınlatılmış Onam**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 67; Faik Çelik, "Hekimlik Uygulamalarında Aydınlatılmış Onam İhlalleri (TTB – Yüksek Onur Kurulu Kararları)", **Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 3, S. 2, İstanbul, 2006, ss. 71-81, <https://www.jurix.com.tr/article/12013> (et. 08.11.2023), s. 71.

²⁴⁵ Bilgilendirme ve aydınlatma kavramlarının birbirinden farklı olduğu konusunda, bkz. Günler, 67,68; F. Çelik, 71, 72; Mete Salih Aker, "Bilgilendirme – Açıklama – Aydınlanma – Algılama / Bilgilendirme ve Aydınlatma Kavramları", **Bilgilendirilmiş Rıza** (Ed. Neval Yılmaz, Dilek Özcengiz), Yetkin Yayınları, 1. Bölüm, Ankara, 2020, s. 24-37; Hayrunnisa Özdemir, **Sağlık Hukuku Alanında Teşhis ve Tedavi Sözleşmesi**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2017, s. 112.

Tıbbi müdahale, bireyin vücut bütünlüğüne ve dolayısıyla kendi vücudu üzerindeki haklarına yönelik bir işlem olduğundan, ancak kişinin rızası²⁴⁶ alınarak yapılabilir²⁴⁷.

Kişiden tıbbi müdahaleye yönelik rıza alınabilmesi için, Hasta Hakları Yönetmeliği²⁴⁸ (HHY) m. 15²⁴⁹ kapsamında ve m. 18²⁵⁰'de belirtilen usule uygun olarak bilgilendirilmesi ve bu bilgilendirme sonucunda yapılacak müdahalenin sebep ve sonuçları ile olası fayda ve risklerini anladığını onaylaması gerekir²⁵¹.

HHY m. 18'e göre bilgilendirmenin, hastanın kendi sosyal ve kültürel düzeyine uygun olacak şekilde ve olabildiğince sade bir anlatımla, müdahaleyi yapacak sağlık personeli tarafından bizzat yapılması gerekmektedir²⁵².

²⁴⁶ Tıp hukuku literatüründe, onam kavramı, rıza kavramı ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Bkz. Hakan Hakeri, Tıp Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 7243 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişiklikler Eklenmiş 20. Baskı, Ankara, 2020, s. 297; Günler, s. 67.

²⁴⁷ Hakeri, s. 296;

²⁴⁸ RG. 01.08.1998 tarih, 23420 sayı.

²⁴⁹ HHY, m. 15; “*Hastaya; a) Hastalığın muhtemel sebepleri ve nasıl seyredeceği, b) Tıbbi müdahalenin kim tarafından nerede, ne şekilde ve nasıl yapılacağı ile tahmini süresi, c) Diğer tanı ve tedavi seçenekleri ve bu seçeneklerin getireceği fayda ve riskler ile hastanın sağlığı üzerindeki muhtemel etkileri, ç) Muhtemel komplikasyonları, d) Reddetme durumunda ortaya çıkabilecek muhtemel fayda ve riskleri, e) Kullanılacak ilaçların önemli özellikleri, f) Sağlığı için kritik olan yaşam tarzı önerileri, g) Gerektiğinde aynı konuda tıbbi yardıma nasıl ulaşabileceği, hususlarında bilgi verilir.*”

²⁵⁰ HHY, m. 18; “*Bilgi, mümkün olduğunca sade şekilde, tereddüt ve şüpheye yer verilmeden, hastanın sosyal ve kültürel düzeyine uygun olarak anlayabileceği şekilde verilir.*

Hasta, tıbbi müdahaleyi gerçekleştirecek sağlık meslek mensubu tarafından tıbbi müdahale konusunda sözlü olarak bilgilendirilir. Bilgilendirme ve tıbbi müdahaleyi yapacak sağlık meslek mensubunun farklı olmasını zorunlu kılan durumlarda, bu duruma ilişkin hastaya açıklama yapılmak suretiyle bilgilendirme yeterliliğine sahip başka bir sağlık meslek mensubu tarafından bilgilendirme yapılabilir.

Hastanın kendisinin bilgilendirilmesi esastır. Hastanın kendisi yerine bir başkasının bilgilendirilmesini talep etmesi halinde, bu talep kişinin imzası ile yazılı olarak kayıt altına alınmak kaydıyla sadece bilgilendirilmesi istenilen kişilere bilgi verilir.

Hasta, aynı şikayeti ile ilgili olarak bir başka hekimden de sağlık durumu hakkında ikinci bir görüş almayı talep edebilir.

Acil durumlar dışında, bilgilendirme hastaya makul süre tanınarak yapılır.

Bilgilendirme uygun ortamda ve hastanın mahremiyeti korunarak yapılır.

Hastanın talebi halinde yapılacak işlemin bedeline ilişkin bilgiler sağlık hizmet sunucusunun ilgili birimleri tarafından verilir.”

²⁵¹ Ecem Kirkit, **Tıbbi Müdahalenin Hukuka Uygunluğu**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s. 67; Yakup Gökhan Doğramacı, **Tıbbi Uygulamadan Kaynaklanan Manevi Tazminat**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, (Tıbbi Uygulama), s. 85; Hakeri, s. 296; H. Özdemir, s. 112-113.

²⁵² Özge Yücel, “Medeni Hukuk Bakış Açısıyla Tıbbi Müdahalenin Hukuka Uygunluğunun Koşulları”, **Sağlık ve Tıp Hukukunda Sorumluluk ve İnsan Hakları** (Ed. Özge Yücel, Gürkan Sert), Seçkin Yayıncılık, Bölüm 2, ss. 193- 234, Ankara, 2018, s. 203; H. Özdemir, s. 110, 111; Günler, s. 76.

Hastaya usulüne uygun olarak yapılan bilgilendirme sonucunda alınan rıza yani bilgilendirilmiş onam, yapılacak olan tıbbi müdahalenin hukuka uygunluk sebeplerindendir²⁵³.

(2) Aracı Kuruluşun Bilgilendirilmiş Onam Alma Yükümlülüğünün Değerlendirilmesi

USTY ile Aracı Kuruluşa bilgilendirilmiş onam alma yükümlülüğü verilmişse de bu yükümlülüğün kapsamının ne olduğu konusunda herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Bilgilendirilmiş onam almak gibi, tıp hukuku ve tıp etiğinin önemli bir unsuru olan ve yalnızca tıbbi işlemi yapacak olan sağlık personeli tarafından yerine getirilmesi gereken bu yükümlülüğün Aracı Kuruluşa verilmiş olması ve yetkili sağlık personeli (tıbbi müdahaleyi yapacak hekim) dışında biri olan Aracı Kuruluş tarafından alınacak bilgilendirilmiş onamın gerekli unsurları taşıyıp taşımadığı hukuken tartışma konusudur²⁵⁴.

Bu konuda yapılan çalışmalarda, Aracı Kuruluş tarafından alınacak bilgilendirilmiş onamın vize, seyahat, konaklama, ulaştırma gibi paket tura konu hizmetleri ve sağlık turistine verilecek sağlık hizmetlerini kapsamaması gerektiği belirtilmektedir²⁵⁵.

USTY metninde herhangi bir açıklama yapılmamış olmasına istinaden, bilgilendirilmiş onam sözünün, kavramın kapsamı dışında kullanıldığı, anlatılmak istenenin, yalnızca Aracı Kuruluşun vereceği hizmetlere yönelik olduğu da düşünülebilir. Ancak A grubu seyahat acentası olan Aracı Kuruluşun, paket tur hizmetleri kapsamında, kanunla ve ilgili yönetmelikle (TKHK m. 51, gerekse de PTSY m. 5 ile 8) özel olarak düzenlenmiş sözleşme yapma ve bilgilendirme yükümlülükleri karşısında, USTY tarafından yapılan böyle bir düzenleme yapılmış olmasının gereksiz bir tekrar olacağını düşünmekteyiz.

²⁵³ Günler, s. 134-145; Kirkit, s. 115; H. Özdemir, s. 123, 124; Hakeri, s. 305; Doğramacı, Tıbbi Uygulama, s. 84.

²⁵⁴ Şahinkara; s. 5566-5569.

²⁵⁵ İdiz, s. 239; Angın, s. 90; Bakaner, s. 16.

c. Sağlık Hizmeti Sonrasına İlişkin Hizmetler, Hastanın Takibi ve Tıbbi Kayıtların Organizasyonu

Aracı Kuruluşun hizmetlerini değerlendiren çalışmalarda, sağlık turistine Sağlık Hizmeti Sunucusu tarafından verilen sağlık hizmeti sonrasında, hastanın taburcu edilmesi aşamasında ve ülkesine dönüşünden sonra iyileşme sürecinde, Aracı Kuruluşun birtakım görevlerinin bulunduğu belirtilmektedir²⁵⁶. Bu görevler genel olarak, hastanın taburcu edilmesi öncesinde gerekli tıbbi kayıtların alınması ve düzenlenmesi, tedavi sonrasında kullanılacak ilaç, uygulanacak perhiz, egzersiz gibi gerekliliklere yönelik raporların oluşturulması ve hastaya bu konuda bilgi verilmesi, tedavi sonrasında yaşanabilecek durumlara ve komplikasyonlara yönelik olarak hastanın ülkeden ayrılışı sonrasında da takip edilmesi şeklinde özetlenmektedir²⁵⁷.

Sağlık turistine verilen sağlık hizmeti, temelinde bir tedavi hizmetidir. Tedavi ise hekim- hasta ilişkisinde hekime ait sözleşmesel bir yükümlülük olarak karşımıza çıkmaktadır²⁵⁸. Tedavi, kavram olarak, geleneksel anlamda hekim tarafından yapılan ve kişinin vücudundaki hastalık durumunu, vücutta bulunan acı, ağrı gibi şikayetler ile zarara sebep olan her türlü durumu, ruhsal bozuklukları önlemeye, azaltmaya ve iyileştirmeye yönelik her türlü müdahaleyi ifade etmekle birlikte modern tıbbın geldiği nokta itibariyle, yalnızca fiziksel iyileştirmeye yönelik olmayan ve endikasyon²⁵⁹ halinin bulunmadığı estetik operasyonlar gibi müdahaleleri de ifade etmektedir²⁶⁰.

Basit olarak hasta ile hekim arasındaki sözleşme, hekimlik sözleşmesi²⁶¹ olarak adlandırılmaktadır. Bu sözleşme ilişkisi çerçevesinde hekimin yükümlülüklerinin

²⁵⁶ Uyanık Çavuşoğlu, s. 4; Angın, s. 56; Barutçu ve İçöz, s. 155; Filiz Berksoy, **Sağlık Turizminin Gelişmesinde Sağlık Turizmi Seyahat Acentelerinin Rolü ve Önemi** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın, 2022, s. 46.

²⁵⁷ Uyanık Çavuşoğlu, s. 4; Somuncu, s. 425; Barutçu ve İçöz, s. 158; Tontuş, Aracı Kurumlar, s. 2, 3.

²⁵⁸ Hakeri, s. 790; H. Özdemir, s. 38; Mehmet Demir, **Hekim ve Hastane Yönünden Tıbbi Sorumluluk Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018, s. 160; Ayşe Betül Özcanoglu Görkey, **Hekimlik Sözleşmesi ve Hekimin Tazminat Sorumluluğu**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 68.

²⁵⁹ Endikasyon, tıp bilimine göre tıbbi müdahaleyi gerekli kılan hal olarak tanımlanabilir. Endikasyon, hukukumuzda, tıbbi müdahalenin hukuka uygunluk sebeplerindendir. Bkz. Hakeri, s. 529- 531; Özcanoglu Görkey, s. 18, 19.

²⁶⁰ Özcanoglu Görkey, s. 68; H. Özdemir, s. 38; M. Demir, s. 160; Hakeri, s. 790; Ünal Er, **Sağlık Hukuku**, Savaş Yayınevi, Yenilenmiş 2. Baskı, Ankara, 2019, s. 84.

²⁶¹ Taraflar arasındaki sözleşme ilişkisi öğretilde, hekimlik sözleşmesi, teşhis ve tedavi sözleşmesi gibi farklı şekillerde adlandırılmaktadır.

kısaca, aydınlatma (aydınlatılmış/bilgilendirilmiş onam alma), teşhis ve tedavi, sadakat ve özen ile kayıt tutma yükümlülükleri olduğunu söyleyebiliriz²⁶².

Bu kapsamda hekim, hastasının sorununu doğru şekilde teşhis etmek ve bu doğrultuda tıp bilimi kurallarına uygun olarak en iyi tedavi yöntemini seçmek²⁶³, hastasını tedavi ederken özenle hareket etmek ve hastasının çıkarlarını gözetmek²⁶⁴ ve hastasına ilişkin teşhis ve tedavi işlemlerinin başladığı andan, tamamlandığı ana kadar her türlü bilgiyi ayrıntılı olarak kayıt altına almak, saklamak ve hastası ile paylaşmak²⁶⁵ borcu altındadır.

Yukarıda Aracı Kuruluşun görevleri olarak çalışmalara yansımış olan gerekli tıbbi kayıtların alınması ve düzenlenmesi, tedavi sonrasında kullanılacak ilaç, uygulanacak perhiz, egzersiz gibi gerekliliklere yönelik raporların oluşturulması ve hastaya bu konuda bilgi verilmesi, tedavi sonrasında yaşanabilecek durumlara ve komplikasyonlara yönelik olarak hastanın ülkeden ayrılışı sonrasında da takip edilmesi esasen hekimin, aydınlatma²⁶⁶, teşhis ve tedavi, sadakat ve özen ile kayıt tutma yükümlülüklerinin bir parçasıdır.

d. Değerlendirme

Yukarıda Aracı Kuruluş tarafından sağlık turistine verilmesi gerektiği belirtilen hizmetleri, konumuz bağlamında üç ana başlık halinde özetlemeyi uygun bulduk. Bu başlıklar altında incelediğimiz hizmetlerin ortak özellikleri, asıl olarak birebir sağlık hizmetini sunan hekime ve/veya sağlık tesisine ait hizmetlerin birer parçaları olmalarıdır.

Hasta ile hekim arasındaki ilişkinin bir parçası olan bilgilendirilmiş onam alma, tıbbi kayıtların organizasyonu, hastanın takibi gibi yükümlülüklerin Aracı Kuruluşta yüklenmesi, Aracı Kuruluşu sağlık sürecinin bir parçası haline getirmektedir²⁶⁷.

²⁶² M. Demir, s. 159- 189; H. Özdemir, s. 102- 157; Özcanoğlu Görkey, s. 53- 84; Er, s. 81- 112.

²⁶³ M. Demir, s. 160; H. Özdemir, s. 103; Er, s. 84, 85; Özcanoğlu Görkey, s. 69.

²⁶⁴ H. Özdemir, s. 133; Özcanoğlu Görkey, s. 74- 79; Er, s. 106; M. Demir, s. 161.

²⁶⁵ Er, s. 110; Özcanoğlu Görkey, s. 81; M. Demir, s. 168.

²⁶⁶ Burada sözü edilen aydınlatma yükümlülüğünün, tedavi/güvenlik aydınlatması olduğu konusunda bkz. Hakeri, s. 323; M. Demir, s. 179,180.

²⁶⁷ Karaca Dedeoğlu, s. 1896, 1897.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI SAĞLIK TURİZMİ ARACI KURULUŞUNUN SAĞLIK HİZMETİNDEN KAYNAKLANAN HUKUKİ SORUMLULUĞU

I. ULUSLARARASI SAĞLIK TURİZMİ ARACI KURULUŞUNUN HUKUKİ SORUMLULUĞUNA İLİŞKİN MEVZUATIN BELİRLENMESİ

A. Genel Olarak Hukuki Sorumluluk Kavramı

Borç ilişkilerinde, alacaklının borçluya karşı sahip olduğu ve borçlunun alacaklıya borçlanmış olduğu edimin yerine getirilmesinin teminatı olan yaptırım yetkisi, borçlunun sorumluluğunu ifade eder²⁶⁸. Borç ilişkisinde borçlanılmış olan edim alacaklıya verilen yaptırım yetkisi ve borçlunun mal varlığının tamamı ile teminat altına alınmıştır²⁶⁹. Alacaklı, sahip olduğu ifayı talep etme yetkisi ile borçlunun yerine getirmedeği edimin cebri icra yolu ile yine borçlunun mal varlığından karşılanmasını sağlar²⁷⁰. Bu noktada sorumluluk kavramı, borçlunun alacaklıya borçlandığı edimi yerine getirmemesi ihtimalinde, borca aykırı bu davranışı nedeniyle alacaklıya karşı malvarlığı ile sorumlu olması anlamına gelir²⁷¹. Borçlunun, alacaklıya karşı borçlandığı edimin teminatı olarak malvarlığı ile sorumlu olması, öğretide gerçek anlamda ve/veya teknik anlamda sorumluluk olarak adlandırılmaktadır²⁷².

²⁶⁸ Fikret Eren, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 25. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020, (Genel Hükümler), s. 87; İbrahim Kaplan, **Türk Sorumluluk Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022, s. 3; Murat Aydoğdu ve Serdar Nart, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 169.

²⁶⁹ Eren, Genel Hükümler, s. 87; Mustafa Alper Gümüş, **Borçlar Hukukunun Genel Hükümleri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, (Genel Hükümler), s. 91.

²⁷⁰ Gümüş, Genel Hükümler, s. 91; Kemal Oğuzman ve Turgut Öz, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler** Cilt. 1, Güncellenip Genişletilmiş 18. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2020, (C. I), s. 17; Aydın Aybay, **Borçlar Hukuku Dersleri Genel Bölüm**, Ondördüncü Basıdan Tıpkı Onbeşinci Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2020, s. 9.

²⁷¹ Ahmet M. Kılıçoğlu, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Gözden Geçirilmiş Güncelleştirilmiş 24. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2020, (Genel Hükümler), s. 47; O. Gökhan Antalya, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, C. V/1,1, Genişletilmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, (C. V/1,1), s. 119.

²⁷² Eren, Genel Hükümler, s. 86.

Sorumluluk kavramının bir diğer anlamı ise, borçlunun borca aykırı davranışı nedeniyle alacaklı nezdinde bir zarar meydana gelmesi durumunda, bu zararı giderme, tazmin etme yükümlülüğüdür²⁷³.

Zarar görenin zarara şahsen katlanmasına ilişkin geçmişten gelen düşüncenin²⁷⁴ aksine, kişinin mal varlığında ve/veya şahıs varlığında meydana gelebilecek olan zararlar, belirli bazı koşulların oluşması halinde bir başkasına yüklenebilmektedir. Meydana gelen zararın, zarara uğrayan dışında bir kişiye yükletilmesini mümkün kılan sebeplere sorumluluğun sebepleri denir²⁷⁵.

Borcun yaptırımı niteliğinde olan sorumluluk, sorumlu tutulan kişinin “ne ile” sorumlu olduğunu ifade ederken, tazmin yükümlülüğünü ifade eden sorumluluk, sorumlu tutulan kişinin “neden” sorumlu olduğunu ifade eder²⁷⁶.

Bu anlamda, borçlu alacaklıya karşı bütün mal varlığı ile sorumlu iken, meydana gelen zararı tazmin etme yükümlülüğü farklı hukuki sebeplere dayanabilir.

Tazmin yükümlülüğü anlamına gelen hukuki sorumluluğun sebepleri, “kusurdan”, “sözleşmeden” ve “kanun hükmünden” kaynaklanan sorumluluk olarak sınıflandırılırken; türleri ise, “kusur sorumluluğu”, “kusursuz sorumluluk” ve “hukuka uygun müdahaleden/ davranıştan sorumluluk” olarak sınıflandırılır²⁷⁷.

Çalışmamız kapsamında Aracı Kuruluşun sağlık hizmeti dolayısıyla sorumlu olup olmadığı, sorumlu ise neden sorumlu olduğu, sorumluluğunun dayanaklarının ve türünün ne olduğu ve/veya ne olması gerektiği incelenecektir.

Bu incelemeyi yapabilmek için aşağıda öncelikle Aracı Kuruluş ile Sağlık Hizmeti Sunucusu arasında kurulan sözleşme ilişkileri ve bunların nitelikleri belirlenecektir. Daha sonra, Aracı Kuruluş ile sağlık turisti arasında kurulan ilişkinin hukuki yapısı ve sözleşmenin özellikleri incelenecek ve bu anlamda Aracı Kuruluşun

²⁷³ Oğuzman ve Öz, C. I, s. 18; Eren, Genel Hükümler, s. 88; Necip Kocayusufpaşaoğlu, **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, Birinci Cilt, Yenilenmiş Genişletilmiş Tamamlanmış 4 üncü Basıdan 7 inci Tıpkı Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2017, s. 26.

²⁷⁴ Eren, Genel Hükümler, s. 554, dipnot, 9.

²⁷⁵ Eren, Genel Hükümler, s. 554; Gümüş, Genel Hükümler, s. 419; Özcan Günergök ve Şaban Kayıhan, **Borçlar Hukuku Dersleri Genel Hükümler**, Umuttepe Yayınları, İstanbul, 2020, s. 13.

²⁷⁶ Öğretide bu husus, “... ile sorumluluk” ve “...den sorumluluk” olarak ifade edilmektedir. Bkz. Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 47; Eren, Genel Hükümler, s. 88; Oğuzman ve Öz, C. I, s. 17,18; Gümüş, Genel Hükümler, s. 91, 92; Kaplan, s. 3; Aydoğdu ve Nart, s. 169; Mehmet Ayan, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Gözden Geçirilmiş 12. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 103; Kocayusufpaşaoğlu, s. 26; Günergök ve Kayıhan, s. 12, 13; Antalya, C. V/1,1, s. 117.

²⁷⁷ Aydoğdu ve Nart, s. 172, 173; Eren, Genel Hükümler, s. 554, 555.

sağlık turistine verilen sağlık hizmeti nedeniyle ve sağlık turistine karşı, meydana gelebilecek bir zarar durumunda Sağlık Hizmeti Sunucusu ile ve/veya Sağlık Hizmeti Sunucusu gibi tazmin yükümlülüğü olup olmadığı konusunda bir sonuca varılmaya çalışılacaktır.

B. USTY, TBK ve TKHK Hükümleri Kapsamında Değerlendirme

1. Genel Olarak

Sorumluluk kavramı, meydana gelen zararı tazmin etme yükümlülüğünü ifade ettiğinden, sorumluluğu doğuran sebebin ve sorumluluğun türünün doğru şekilde tespit edilmesi gerekir²⁷⁸.

Aracı Kuruluşun sorumluluğunun kaynağı hem Sağlık Hizmeti Sunucusu yönünden hem de sağlık turisti yönünden sözleşmeye dayanmaktadır. Bu anlamda yapılması gereken, Aracı Kuruluş ile taraflar arasında geçerli olan sözleşmelerin hukuki yapılarının ortaya konmasıdır.

Aracı Kuruluşun sağlık hizmetinden kaynaklanan bir sorumluluğu bulunup bulunmadığı konusunda bir değerlendirme yapmadan önce USTY kapsamında sorumluluk incelemesinin ne şekilde yapılacağı ve TBK ve TKHK kapsamında sözleşmeden kaynaklanan sorumluluk kavramı hakkında kısaca açıklamalar yapılacaktır.

2. USTY Kapsamında Sorumluluğa İlişkin Değerlendirme

Aracı Kuruluş kavramının USTY ile düzenlenmiş olduğunu, USTY öncesinde sağlık turizminde faaliyet gösteren özel hukuk tüzel kişilerine ilişkin bir düzenleme bulunmadığını ve ayrıca USTY’de Aracı Kuruluşun görev ve sorumluluklarından bahsedilmediğini belirtmiştik.

²⁷⁸ Haluk N. Nomer, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Onsekizinci Bası, Beta Basım, İstanbul, 2021, s. 31; Eren, Genel Hükümler, s. 88.

Aracı Kuruluş, hukuki yapısı itibariyle SASABK ve SAY düzenlemelerine tabi A grubu seyahat acentası olsa da USTY ile yapılan düzenlemelerle hukuki yapısı farklılaşmıştır. Bu nedenle Aracı Kuruluşa ilişkin sorumluluk değerlendirmelerinin herhangi bir A grubu seyahat acentası baz alınarak yapılabilmesi mümkün değildir.

Çalışmamızda, Aracı Kuruluşun sorumluluğuna ilişkin değerlendirme, İkinci Bölümde yaptığımız açıklamalardan yararlanılarak taraflar arasındaki sözleşme ilişkisi belirlendikten sonra TBK ve TKHK hükümleri yönünden değerlendirilerek yapılacaktır.

3. TBK Kapsamında Sözleşmeden Kaynaklanan Sorumluluk

TBK sistemi, borç ilişkisinin kaynaklarını, sözleşme ilişkisinden, haksız fiilden ve sebepsiz zenginleşmeden doğan borç ilişkileri olarak üçe ayırmışsa da buna kanundan kaynaklanan borçlar ile özel hükümler kapsamında düzenlenen vekaletsiz iş görmeden kaynaklanan borçların da eklenmesi mümkündür²⁷⁹.

Sorumluluğa ilişkin olarak borçların ifa edilmemesinin sonuçları, TBK m. 112 vd. maddelerinde, borcun ifa edilmemesi²⁸⁰ ve borçlunun temerrüdü başlıkları altında düzenlenmiştir.

Sözleşmeden kaynaklanan sorumluluğun ve tazmin borcunun kapsamını düzenleyen TBK m. 114/1, kural olarak, kusurlu sorumluluğu esas almakta, borçlunun hafif kusurlu olarak dahi olsa borca aykırılık teşkil eden davranışlarından dolayı sorumlu olduğunu belirtmektedir²⁸¹. Aynı maddenin devamında borçlunun sorumluluğunun kapsamının, sözleşmeye konu işin özel niteliği esas alınarak belirleneceğini ve bunun borçlu açısından özellikle yarar sağlayan bir durum olmaması halinde sorumluluğun hafif değerlendirileceğini düzenlemiştir.

TBK m. 114/2 ise, sözleşmeye aykırılık hallerine, haksız fiil sorumluluğuna ilişkin hükümlerin kıyas yolu ile uygulanacağını yani, alacaklının talep ettiği zararın

²⁷⁹ Antalya, C. V/1,1, s. 129- 131; H. Tamer İnal, **Borca Aykırılık Dönme ve Fesih**, Seçkin Yayıncılık, Güncellenmiş 7. Baskı, Ankara, 2018, s. 61; Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 56.

²⁸⁰ Borcun ifa edilmemesi kavramı borcun hiç ifa edilmemesi ve borcun gereği gibi ifa edilmemesi kavramlarını içerir. Fikret Eren ve Ünsal Dönmez, **Eren Borçlar Hukuku Şerhi**, C. III, m. 83-206, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2022, (Eren Şerh C.III), s. 2211; Aybay, s. 133.

²⁸¹ Eren ve Dönmez, Eren Şerh C. III, s. 2293.

miktarının ve borçlunun tazmin yükümlülüğünün kapsamının belirlenmesinde TBK m. 49 vd. düzenlenen haksız fiile ilişkin hükümlerin kıyasen uygulama alanı bulacağını düzenlemiştir²⁸².

Bu kapsamda değerlendirildiğinde aralarında sözleşme ilişkisi bulunan taraflar bakımından, sözleşmeden kaynaklanan bir sorumluluğun meydana gelebilmesi için, öncelikle bir zarar söz konusu olmalıdır. Meydana gelen bu zararın giderilmesi yükümlülüğünün, ilişkinin karşı tarafında bulunan kişiye yüklenebilmesi ise kural olarak karşı tarafta bulunan kişinin ve/veya eylemlerinden sorumlu olduğu kişilerden birinin, taraflar arasındaki sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüklerini kusurlu olarak²⁸³ ihlal etmesine ve meydana gelen zarar ile ihlal edilen yükümlülük arasında nedensellik bağı bulunmasına bağlıdır²⁸⁴.

TBK m. 112 vd. hükümleri kural olarak kusura dayalı sorumluluğu düzenlemekle birlikte, sorumluluğu azaltan (m. 115) anlaşmalar yapılmasına izin veren ve sorumluluğu ağırlaştıran (m. 116) hükümler de bulunmaktadır.

4. TKHK Kapsamında Değerlendirme

Sağlık turisti, ülkemize, sağlık hizmeti satın almak ve bunun yanında kendisine sunulan turizm olanaklarından yararlanmak üzere gelen kişidir. Sağlık turisti, ticari ve mesleki amaçlarla hareket etmeyen, kural olarak gerçek kişi olduğu kabul edilen kişi olduğundan tüketici olarak kabul edilir²⁸⁵.

Sağlık turizmi kapsamında sağlık turistine sağlık ve turizm sektörlerinin bir araya gelmesi ile oluşan bütün bir hizmet sunulmaktadır. Sunulan bu bütün, TKHK m.

²⁸² Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 805; Eren ve Dönmez, Eren Şerh C. III, s. 2295; Günergök ve Kayıhan, s. 267.

²⁸³ Akdi kusur kavramı konusunda bkz. Eren, Genel Hükümler, s. 1181-1189.

²⁸⁴ Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 812-818; Günergök ve Kayıhan, s. 266; Doruk Gönen, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2021, s. 141.

²⁸⁵ Şebnem Akipek Öcal, “Hasta Tüketici midir?”, **Sağlık ve Tıp Hukukunda Sorumluluk ve İnsan Hakları** (Ed. Özge Yücel, Gürkan Sert), Seçkin Yayıncılık, Bölüm 2, ss. 251-262, Ankara, 2018, s. 258, 259; Şahinkara, s. 5550; Ayfer Uyanık, “Estetik Sağlık Turizmi Hukuku”, **Tıp Hukuku Dergisi**, S. 19, 2019, ss. 21-32, s. 25, 26.

3/d’de yapılan tanıma²⁸⁶ göre konusu hizmet sağlama olan bir tüketici işlemi²⁸⁷ olarak değerlendirilir²⁸⁸.

TKHK kapsamında, bir işlemi tüketici işlemi olarak adlandırabilmemizi sağlayan bir diğer unsur, tüketicinin karşısında bulunan kişinin sıfatıdır. Buna göre, bir işlemin tüketici işlemi sayılabilmesi için tüketici karşısında bulunan gerçek ve/veya tüzel kişinin *ticari veya mesleki amaçlarla hareket eden veya onun adına ya da hesabına hareket eden* kişi olması gerekir²⁸⁹.

Sağlık turizmi kapsamında faaliyet gösteren Aracı Kuruluş (sağlık hizmetinden bağımsız olarak) ve Sağlık Hizmeti Sunucusu, TKHK kapsamında belirtilen amaçlarla hareket eden kişi²⁹⁰ konumundadır.

Aracı Kuruluşun sağlık hizmetinden kaynaklanan sorumluluğunun belirlenmesinde, TKHK hükümleri uyarınca; sağlık turistinin tüketici, Aracı Kuruluş ve Sağlık Hizmeti Sunucusunun ticari ve mesleki amaç doğrultusunda faaliyet gösteren kişi ve sağlık turistine verilen hizmetin tüketici işlemi niteliğinde olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

²⁸⁶ TKHK m. 3/d, “*Hizmet: Bir ücret veya menfaat karşılığında yapılan ya da yapılması taahhüt edilen mal sağlama dışındaki her türlü tüketici işleminin konusunu*” şeklindedir.

²⁸⁷ TKHK m. 3/1, “*Tüketici işlemi: Mal veya hizmet piyasalarında kamu tüzel kişileri de dâhil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla hareket eden veya onun adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişiler ile tüketiciler arasında kurulan, eser, taşıma, simsarlık, sigorta, vekâlet, bankacılık ve benzeri sözleşmeler de dâhil olmak üzere her türlü sözleşme ve hukuki işlemi*” şeklindedir.

²⁸⁸ Kutlu Köycü, **Tüketicinin Korunması Dün, Bugün, Gelecek**, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2023, s. 66, 67; Aslan, s. 16,17; Akipek Öcal ve Kara, s. 30.

²⁸⁹ Aslan, s. 9; Akipek Öcal ve Kara, s. 32.

²⁹⁰ Aracı Kuruluş, “A Grubu İşletme Belgesi Sahibi Seyahat Acentası” sıfatıyla, yalnızca tüzel kişi olabilirken, Sağlık Hizmeti Sunucusu hem gerçek kişi hem tüzel kişi olabilir.

II. ULUSLARARASI SAĞLIK TURİZMİ ARACI KURULUŞU İLE ULUSLARARASI SAĞLIK TURİZMİ SAĞLIK TESİSİ ARASINDAKİ HUKUKİ İLİŞKİ

A. Genel Olarak

Aracı Kuruluş ile Sağlık Hizmeti Sunucusu arasında, (EK-2 YK) m. 2 gereğince sözleşme imzalanması ve imzalanan bu sözleşmenin Sağlık Bakanlığı'na sunulması gerekmektedir.

Yukarıda²⁹¹ USTY'de yapılan düzenlemeler ile (EK-2 YK)'de yapılan düzenlemelerden farklı anlamlar çıktığını belirtmiştik. Bu farklılık, taraflar arasındaki hukuki ilişkinin de farklılaşmasına sebep olmaktadır.

USTY m. 5/4, sağlık turistin, tesise yatışından taburcu edilmesine kadar geçen süreçte sağlık hizmeti yanında ihtiyacı olabilecek her türlü hizmete ilişkin sorumluluğun Sağlık Hizmeti Sunucusunda olduğunu, ancak Sağlık Hizmeti Sunucusunun ihtiyaç duyması halinde Aracı Kuruluş ile sözleşme yapabileceğini düzenlemiştir.

(EK-2 YK)'de, m. 5/4'te yapılandırılan tamamen farklı ve bizce, Aracı Kuruluşun hasta yönlendirmesi alt yapısını oluşturan bir düzenleme yapılmıştır.

Aracı Kuruluş ile Sağlık Hizmeti Sunucusu arasındaki hukuki ilişki, sözleşme ilişkisidir. Aynı sözleşme ilişkisi, USTY m. 5/4 düzenlemesine göre farklı hukuki sonuçlar doğururken (EK-2 YK) göz önünde bulundurulduğunda farklı hukuki sonuçlar doğurmaktadır. Bu anlamda, USTY m. 5/4'e göre inceleme yaparken "Sağlık Hizmeti Sunucusunun hizmet alması", (EK-2 YK)'ye göre inceleme yaparken ise "Aracı Kuruluşu hizmet alması" başlıkları kullanılacaktır.

B. Sağlık Hizmeti Sunucusunun Hizmet Alması

USTY incelendiğinde, esasen Sağlık Hizmeti Sunucusuna herhangi bir Aracı Kuruluş ile sözleşme imzalama zorunluluğu yüklenmediği, Sağlık Hizmeti

²⁹¹ Bkz. İkinci Bölüm, I, 3.

Sunucusunun m. 5/4 kapsamında hizmet almak istemesi durumunda, Aracı Kuruluşla ve/veya diğer kurum ve kuruluşlarla da sözleşme imzalayabileceğinin düzenleme konusu yapıldığı görülmektedir.

Bu başlık altında yapacağımız inceleme, Sağlık Hizmeti Sunucusunun Aracı Kuruluştan hizmet almak istemesi ihtimali göz önünde bulundurularak yapılmaktadır.

Sağlık Hizmeti Sunucusunun, sağlık turistinın sağlık hizmeti dışında ihtiyaç duyacağı hizmetlerle ilgili olarak, bu hizmetlerin doğrudan doğruya sağlık turistine verilmesini sağlamak amacıyla Aracı Kuruluş ile sözleşme yapması mümkündür.

Sağlık Hizmeti Sunucusu, USTY gereği kendi sorumluluğunda olan bu hizmetleri, Aracı Kuruluş kullanarak sunmak üzere Aracı Kuruluş ile sözleşme imzalamaktadır. Sağlık Hizmeti Sunucusu tarafından Aracı Kuruluştan talep edilen, sağlık turistinın konaklama, ulaşım, transfer, yeme içme, tercümanlık gibi kişinin ihtiyaç duyacağı hizmetlerin sağlanmasıdır. Sağlık Hizmeti Sunucusu, Aracı Kuruluş tarafından sağlık turistine bu hizmetlerin sunulması karşılığında belirli bir bedel ödemeyi kabul etmektedir.

1. Taraflar Arasındaki Sözleşmenin Özellikleri

USTY m. 5/4'e uygun olarak Sağlık Hizmeti Sunucusu ile Aracı Kuruluş arasında imzalanan sözleşme, tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme niteliğindedir. Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler, tarafların karşılıklı olarak ve birbirine uygun edim yükümlülükleri üstlendiği ve bir tarafın ediminin, diğer tarafın ediminin karşılığını ve dolayısıyla borcunun sebebinin oluşturduğu sözleşmelerdir²⁹². Bu sözleşme ile Sağlık Hizmeti Sunucusu, Aracı Kuruluştan hizmet satın almakta, karşılığında ise belirli bir bedel ödemektedir.

USTY m. 5/4'te, Sağlık Hizmeti Sunucusunun sözleşme yapmasından bahsedilmişse de bu sözleşmenin yazılı ve/veya sözlü olarak yapılması konusunda herhangi bir düzenleme yapılmamıştır²⁹³. Bu anlamda herhangi bir zorunluluk olmadığından, Sağlık Hizmeti Sunucusu açısından bu sözleşmenin sözlü olarak da

²⁹² Eren, Genel Hükümler, s. 223; Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 72.

²⁹³ USTY, sözleşme yapma ve bunu Sağlık Bakanlığı'na sunma konusundaki yükümlülüğü (EK-2 YK) m. 2 ile yalnızca Aracı Kuruluşa yüklemiştir.

kurulması mümkündür. Ancak, (EK-2 YK) m.2’de yer alan düzenlemeye göre Aracı Kuruluşun sözleşmeyi Sağlık Bakanlığı’na sunma yükümlülüğü bulunduğundan Aracı Kuruluş açısından bu sözleşmenin yazılı olarak yapılması gerektiğini söyleyebiliriz. Burada bahsetmiş olduğumuz yazınlık, taraflardan yalnızca biri açısından idari bir yükümlülüğün yerine getirilmesi amacını taşıdığından, geçerlilik şartı olarak değerlendirilmesi mümkün değildir.

Aracı Kuruluş ile Sağlık Hizmeti Sunucusu arasında kurulan imzalanan bu sözleşme, konusu itibariyle bir tarafın hizmet satın aldığı ve karşılığında diğer tarafa taraflarca kararlaştırılan bedeli ödediği bir sözleşme olup kanunlarda ismen düzenlenmemiş, isimsiz sözleşme niteliğindedir²⁹⁴.

2. Taraflar Arasındaki Sözleşmenin Hukuki Niteliği

a. Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme Niteliğinde Olması

Sağlık Hizmeti Sunucusunun, Aracı Kuruluş ile imzalamış olduğu ve kendisinden sağlık hizmeti alan sağlık turistlerine konaklama, ulaşım, transfer, yeme içme, tercümanlık gibi ihtiyaç duyacağı hizmetlerin, ödenecek belirli bir bedel karşılığında, kendisi yerine Aracı Kuruluş tarafından sunulmasını konu alan bu sözleşme, üçüncü kişi yararına sözleşme niteliğindedir.

Üçüncü kişi yararına sözleşmeler TBK m. 129’da düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, kendisi adına bir sözleşme yapan alacaklı, sözleşmeye bu hususta hüküm koydurursa, taraflar arasında kararlaştırılmış olan edimin üçüncü kişiye ifa edilmesini talep edebilir.

Üçüncü kişi yararına sözleşme basitçe, sözleşmeden kaynaklanan edim ve/veya edimlerin, borçlu tarafından, alacaklı dışında, sözleşmenin tarafı olmayan üçüncü bir kişiye ifa edilmesinin kararlaştırıldığı sözleşme olarak tanımlanabilir²⁹⁵. Bu haliyle

²⁹⁴ TBK’da ve/veya diğer kanunlarda ismen düzenlenmemiş olan sözleşmelere isimsiz sözleşmeler denilmektedir. Bkz. Eren, Genel Hükümler, s. 219; Feyzanur Soylu, **İsimsiz Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşlukların Tamamlanması**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 24.

²⁹⁵ Şener Akyol, **Tam Üçüncü Şahıs Yararına Sözleşme**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2008, s. 9; Dilşah Buşra Kartal, **Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme**, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 5; Eren ve Dönmez, Eren Şerh C. III, s. 2480; M. Ayan, s. 101.

üçüncü kişi yararına sözleşme, sözleşme ilişkisinin yalnızca taraflar arasında sonuç doğuracağını ifade eden nisbilik ilkesinin bir istisnasını oluşturur²⁹⁶.

Bu sözleşmenin önemli unsurlarından biri, alacaklı ile borçlunun, yaptıkları sözleşmede kendi ad ve hesaplarına hareket ediyor oluşlarıdır²⁹⁷. Alacaklı ile üçüncü kişi arasında herhangi bir temsil ilişkisi yoktur²⁹⁸. Alacaklı ile borçlu arasında kurulan sözleşme gereği borçlu, kendi üzerine düşen edimin ifasını alacaklının belirttiği veya daha sonra belirlenmesi mümkün olan ve alacaklı ile borçlu arasındaki sözleşmenin tarafı olmayan üçüncü bir kişiye yapmaktadır²⁹⁹. Bu nedenle öğretide üçüncü kişi yararına sözleşmenin alacaklısı için vaad ettiren/taahhüt ettiren, borçlusu için ise vaad eden/taahhüt eden gibi terimler kullanılmaktadır³⁰⁰.

TBK m. 129'dan da anlaşıldığı şekilde, üçüncü kişi yararına sözleşmede üç taraflı bir yapı bulunmaktadır. Bu üç taraflı yapı; alacaklı ile borçlu, alacaklı ile üçüncü kişi ve borçlu ile üçüncü kişi arasında kurulur.

Üçüncü kişi yararına sözleşmeye esas olan ve bu sözleşmenin alacaklısı ve borçlusu arasında kurulan ilişkiye temel ilişki; alacaklının, temel ilişkide yararına ifaya ilişkin hüküm koydurduğu üçüncü kişi ile arasında var olan ilişkiye kazandırma ilişkisi ve temel ilişkinin borçlusu ile üçüncü kişi arasındaki ilişkiye de edim ilişkisi denir³⁰¹.

TBK m. 129/1, temel ilişkide alacaklı konumunda bulunan kişinin sözleşmeye koydurduğu hüküm ile borçludan ifayı üçüncü kişiye yapmasını talep etmesinden bahsetmektedir. Bu noktada üçüncü kişi yararına sözleşmeler, üçüncü kişinin borçludan ifanın kendisine yapılmasını talep etme yetkisinin olup olmamasına göre

²⁹⁶ Nomer, s. 505, Yavuz Can Aslan, **Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme**, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020; s. 73; Aydoğdu ve Nart, s. 325; Hüseyin Hatemi ve Emre Gökyayla, **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, 4. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2017, s. 308.

²⁹⁷ Akyol, s. 9; Günergök ve Kayıhan, s. 558; Eren ve Dönmez, Eren Şerh C. III, s. 2482.

²⁹⁸ Kartal, s. 5; Kemal Oğuzman ve Turgut Öz, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Cilt-2, Gözden Geçirilmiş 15. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2020, s. 442; Akyol, s. 86; Eren ve Dönmez, Eren Şerh C. III, s. 2482; Kocayusufpaşaoğlu, s. 19; Hatemi ve Gökyayla, s. 307.

²⁹⁹ Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 729; Eren ve Dönmez, Eren Şerh C. III, 2480, 2481; Hatemi ve Gökyayla, s. 310.

³⁰⁰ Eren ve Dönmez, Eren Şerh C. III, s. 2480, 2481; Kocayusufpaşaoğlu, s. 19; Gümüş, Genel Hükümler, s. 964; Oğuzman ve Öz, C. II, s. 442.

³⁰¹ Öğretide temel ilişki için kapama ilişkisi, kazandırma ilişkisine değer ilişkisi, edim ilişkisi için ise dış ilişki kavramları da kullanılmaktadır. Bkz. Akyol, s. 85,86. Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 730; Kartal, s. 17- 23; Ayşen Çilenti Konuralp, **Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme**, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020, s. 179- 200; Oğuzman ve Öz, C. II, s. 442, 443.

basit (eksik) üçüncü kişi yararına sözleşme ve tam üçüncü kişi yararına sözleşme olarak ikiye ayrılmaktadır³⁰².

Sözleşmede, ifanın üçüncü kişiye yapılmasının kararlaştırıldığı ancak ifayı talep hakkının alacaklıda bırakıldığı sözleşmelere basit (eksik) üçüncü kişi yararına sözleşme denir³⁰³.

Temel sözleşmenin alacaklı ve borçlusu tarafından, yararına hüküm konan üçüncü kişiye ifayı talep hakkı tanınması ve bu şekilde ifayı talep hakkının üçüncü kişiye ait olması durumunda tam üçüncü kişi yararına sözleşme söz konusu olur ve üçüncü kişi kural olarak alacaklıya ait olan alacak hakkını aslen kazanır³⁰⁴.

TBK m. 129, kural olarak basit üçüncü kişi yararına sözleşmeyi düzenlemiştir³⁰⁵.

TBK m. 129/2’de üçüncü kişinin veya ona halef olanların hangi hallerde ifayı talep edebileceği düzenlenmiş olup bunlar, üçüncü kişi yararına sözleşme tesis eden alacaklı ve borçlunun amacına uygun düştüğü haller ile ifayı talep etme yetkisinin örf ve adet gereği üçüncü kişiye tanındığı haller olarak belirlenmiştir³⁰⁶.

Belirtmek gerekir ki üçüncü kişi, tam üçüncü kişi yararına sözleşme gereğince ifayı talep yetkisine sahip olduğu durumlarda dahi, temel ilişkiyi oluşturan sözleşmenin tarafı haline gelmez. Bu durumun doğal sonucu olarak, taraflar arasındaki temel ilişkiden kaynaklanan fesih, dönme gibi haklar, alacaklıya ait olmaya devam eder³⁰⁷.

³⁰² Eren ve Dönmez, Eren Şerh C. III, s. 2487; Gümüş, Genel Hükümler, s. 965; Günergök ve Kayıhan, s. 558, 559; Oğuzman ve Öz, C. II, s. 444; Akyol, s. 10; Çilenti Konuralp, s. 35, 36; Y. Aslan, s. 73; Kartal, s. 50.

³⁰³ Gümüş, Genel Hükümler, s. 965; Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 733; Y. Aslan, s. 73; Oğuzman ve Öz, C. II, s. 444.

³⁰⁴ Oğuzman ve Öz, C. II, s. 444; Nomer, s. 505; Günergök ve Kayıhan, s. 559; Gümüş, Genel Hükümler, s. 965, 966.

³⁰⁵ Günergök ve Kayıhan, s. 558; Gönen, s. 158; Y. Aslan, s. 49; Gümüş, Genel Hükümler, s. 967; Oğuzman ve Öz, C. II, s. 445; Eren ve Dönmez, Eren Şerh C. III, s. 2490; M. Ayan, s. 102; Hatemi ve Gökyayla, s. 308.

³⁰⁶ Akyol, s. 21; Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 733; Çilenti Konuralp, s. 41, 42; Aydoğdu ve Nart, s. 326. Öğretide, üçüncü kişinin talep hakkının dayanağının özel bir kanun hükmü de olabileceği konusunda bkz. Akyol, s. 40- 46; Eren ve Dönmez, Eren Şerh C. III, s. 2490; Hatemi ve Gökyayla, s. 311; Günergök ve Kayıhan, s. 559.

³⁰⁷ Nomer, s. 506; Gümüş, Genel Hükümler, s. 966; Kocayusufpaşaoğlu, s. 19; Hatemi ve Gökyayla, s. 311.

Üçüncü kişi yararına sözleşme, esasen bir sözleşme türü değildir. Herhangi bir sözleşmenin, üçüncü kişi yararına düzenlenmesi mümkündür³⁰⁸.

b. Sağlık Hizmeti Sunucusunun Aracı Kuruludan Paket Tur Hizmetleri Satın Alması

Üçüncü kişi yararına sözleşme, bir sözleşme türü olmadığından, bu sözleşmenin konusu herhangi bir sözleşmeye ilişkin olabilir.

Sağlık Hizmeti Sunucusu, USTY m. 5/4 gereğince kendisine yüklenen, sağlık turistinin sağlık hizmeti dışında kalan ve ihtiyaç duyacağı her türlü hizmeti sağlama görevini, Aracı Kuruluş ile imzaladığı üçüncü kişi yararına sözleşme ile yerine getirmektedir. Bu kapsamda Sağlık Hizmeti Sunucusu, Aracı Kuruludan üçüncü kişi yararına sözleşme ile ifası sağlık turistine yapılmak üzere paket tur hizmetleri satın almaktadır.

A grubu seyahat acentası olan Aracı Kuruluş, konaklama, transfer, rehberlik, yeme-içme, ulaşım gibi hizmetler yanında sağlık turistinin talebi doğrultusunda hazırladığı turistik hizmetleri organize şekilde bir araya getirerek üçüncü kişi yararına sözleşmenin borçlusu sıfatıyla Sağlık Hizmeti Sunucusunun sağlık hizmeti verdiği sağlık turistlerine sunar.

Bu durumu, paket tur sözleşmeleri kapsamında değerlendirdiğimizde, sağlık turisti, Sağlık Hizmeti Sunucusunun, Aracı Kuruluş ile kurduğu paket tur hizmetlerinin ifasının sağlık turistine yapılması konulu üçüncü kişi yararına sözleşme yönünden PTSY m. 4/ç’de belirtilen katılımcı³⁰⁹ konumundadır.

³⁰⁸ Y. Aslan, s. 45; Kartal, s. 9; Çilenti Konuralp, s. 14; Hatemi ve Gökyayla, s. 310.

³⁰⁹ PTSY m. 4/ç; “Katılımcı: Herhangi bir paket turu satın alan veya almayı taahhüt eden, adına ya da lehine bir paket tur satın alınan veya satın alınması taahhüt edilen veya kendisine bir paket tur sözleşmesi devredilen tüketiciyi” ifade eder.

c. Sağlık Hizmeti Sunucusu ile Aracı Kuruluş Arasındaki Sözleşmenin Değerlendirilmesi

Sağlık Hizmeti Sunucusu ile Aracı Kuruluş arasında imzalanan paket tur hizmetlerinin satın alınmasına yönelik sözleşme, üçüncü kişi yararına sözleşme bağlamında temel ilişkiyi meydana getirir. Buna göre alacaklı sıfatı ile Sağlık Hizmeti Sunucusu, Aracı Kuruludan paket tur hizmetlerinin ifasının kendisinden sağlık hizmeti alan sağlık turistlerine yapılmasını talep etmektedir.

Sağlık Hizmeti Sunucusu ile sağlık turisti arasında var olan sağlık hizmeti sunumuna ilişkin sözleşme, üçüncü kişi yararına sözleşme açısından değer ilişkisini oluşturur.

Sağlık Hizmeti Sunucusu ile Aracı Kuruluş arasında var olan temel ilişkiye istinaden Aracı Kuruluş tarafından paket tur hizmetlerine ilişkin edimlerin ifasının sağlık turistine yapılması ise üçüncü kişi yararına sözleşmenin edim ilişkisini oluşturur.

Sağlık Hizmeti Sunucusu ile Aracı Kuruluş arasında imzalanan üçüncü kişi yararına sözleşme tam üçüncü kişi yararına sözleşme niteliğindedir. Aracı Kuruluş tarafından bu kapsamda sunulan hizmetler, paket tur sözleşmesine konu hizmetler olup sağlık turisti, bu hizmet kapsamında katılımcı sıfatına sahiptir. Paket tur ile ilgili açıklamalarımızda da³¹⁰ belirtmiş olduğumuz gibi, PTSY’de, paket tur sözleşmeleri kapsamında tanımlanan katılımcı kavramı esasen üçüncü kişi yararına sözleşmede lehine sözleşme düzenlenen kişiyi ifade etmektedir. Bu anlamda, Sağlık Hizmeti Sunucusu ile Aracı Kuruluş arasında tesis edilen üçüncü kişi yararına sözleşmede, sağlık turistinin katılımcı sıfatı ile Aracı Kuruludan ifanın kendisine yapılmasını talep etme yetkisine sahip olacağı açıktır.

³¹⁰ Bkz. s. 61 vd.

C. Aracı Kuruluşun Hizmet Satın Alması

1. Taraflar Arasındaki Sözleşme İlişkisine Yönelik Genel Açıklamalar

Yukarıda, Sağlık Hizmeti Sunucusunun USTY m. 5/4 kapsamında Aracı Kuruludan hizmet alması durumunda, taraflar arasındaki sözleşme ilişkisinin nasıl yorumlanacağını inceledik. Bu başlık altında ise, Aracı Kuruluşun (kendisine ulaşan ve/veya kendisinin ulaştığı) sağlık turistlerini Sağlık Hizmeti Sunucusuna yönlendirmesi halinde taraflar arasındaki sözleşme ilişkisinin ne şekilde yorumlanabileceğini inceleyeceğiz.

(EK-2 YK) m. 2, Aracı Kuruluşun sağlık turizmi yetki belgesine sahip olan en az üç Sağlık Hizmeti Sunucusu ile sözleşme imzalaması ve bunları Sağlık Bakanlığı'na sunması gerektiğini düzenlenmiştir. Belirtmemiz gerekir ki, (EK-2 YK), yalnızca yetki belgesi aşamasında kullanılan kriterler olmayıp USTY m. 14 gereğince olağan denetimlerde de kullanılan kriterlerdir.

Bu anlamda değerlendirildiğinde, her ne kadar taraflar arasında düzenlenen sözleşmenin yazılı olarak yapılması geçerlilik şartı değilse de Aracı Kuruluş açısından Sağlık Bakanlığı'na sunulması zorunluluğunun bulunması ve denetime konu edilerek yaptırım uygulanabilecek olması sözleşmenin yazılı olarak yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bu başlık altında sözü edilen sözleşme, yukarıda "Sağlık Hizmeti Sunucusunun Hizmet Satın Alması" başlığı altında incelenen sözleşme ile aynı nitelikte olsa da doğurduğu sonuçlar yönünden farklılık göstermektedir. Aşağıda, sözleşmenin farklı hukuki sonuçlara sebebiyet verecek nitelikleri göz önünde bulundurularak inceleme yapılacaktır.

2. Taraflar Arasındaki Sözleşmenin Hukuki Niteliği

a. Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme Olması

Aracı Kuruluşun hizmet satın almasına ilişkin sözleşme, yukarıda incelediğimiz sözleşme gibi, üçüncü kişi yararına sözleşme niteliğinde olduğundan, üçüncü kişi yararına sözleşme konusunda yukarıda yapmış olduğumuz açıklamalar, bu başlık altında yapacağımız inceleme için de geçerlidir.

Ancak bu ihtimalde, hizmet alımını konu edinen ve üçüncü kişi yararına düzenlenen sözleşmenin alacaklısı Aracı Kuruluş, borçlusu ise Sağlık Hizmeti Sunucusudur. Taraflar arasında imzalanan bu sözleşme, üçüncü kişi yararına sözleşmedeki temel ilişkiyi oluşturur.

Aracı Kuruluş ile sağlık turisti arasında imzalanan sözleşme değer ilişkisini, Sağlık Hizmeti Sunucusunun bu kapsamda sağlık turistine verdiği sağlık hizmeti ise üçüncü kişi yararına sözleşmenin edim ilişkisini meydana getirir.

b. Simsarlık Sözleşmesine İlişkin Unsurlar Taşınması

(EK-2 YK)'yi incelediğimizde, oluşturulan Aracı Kuruluş yapısının, Sağlık Hizmeti Sunucularına sağlık turisti yönlendirilmesi amacına göre düzenlendiğini düşündüğümüzü belirtmiştik³¹¹.

Böyle bir durumda taraflar arasında imzalanan sözleşme gereğince, Aracı Kuruluş, Sağlık Hizmeti Sunucusundan alacağı belirli bir ücret karşılığında, kendisinin ulaştığı ve/veya USTY ile verilen yetki dahilinde yaptığı tanıtım faaliyetleri sonucunda kendisine başvuran sağlık turistlerini Sağlık Hizmeti Sunucusuna yönlendirmeyi taahhüt etmektedir.

Sözleşmenin bu hali ile Aracı Kuruluş tarafından yapılan faaliyetin simsarlık faaliyeti niteliğinde olduğunu ve taraflar arasındaki sözleşmenin simsarlık sözleşmesine ilişkin unsurlar barındırdığını düşünmekteyiz.

³¹¹ Bkz. s. 79.

Simsarlık sözleşmesi, “Vekalet İlişkileri” başlığı altında TBK m. 520- 525 arasında düzenlenmiştir. TBK m. 520/1³¹²’de genel anlamda simsarlık sözleşmesinin tanımı yapılmış ve maddenin ikinci fıkrasında, simsarlık sözleşmesine kural olarak vekalet sözleşmesi hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir³¹³.

6762 sayılı Ticaret Kanunu³¹⁴ ticari işlerde tellallık kavramına ilişkin düzenlemeler içermekte iken 6102 sayılı TTK, tellallık veya simsarlık adı altında herhangi bir düzenleme yapmamış ve bu şekilde simsarlık faaliyetlerinin tamamı TBK hükümlerine tabi hale gelmiştir³¹⁵.

Simsarlık sözleşmesi, simsarın iş sahibine karşı, iş sahibi ile üçüncü kişiler arasında bir sözleşme ilişkisi kurulmasına aracılık etmek veya sözleşme ilişkisi kurulması için imkan yaratmak şeklindeki iş görme faaliyetlerini borçlandığı, iş sahibi ile üçüncü kişiler arasında simsarın bu faaliyetleri sonucunda sözleşme kurulması halinde ücrete hak kazandığı sözleşme olarak tanımlanabilir³¹⁶.

Sözleşmenin unsurları, simsarın sözleşme kurulması imkanını yaratma veya sözleşmenin kurulmasına aracılık etme şeklinde gerçekleştirdiği simsarlık faaliyetlerinden hangisi olduğunun açıkça belirlenmesi, tarafların bu konuda anlaşmaları ve bu faaliyetin sonuca ulaşması yani iş sahibi ile üçüncü kişiler arasında sözleşme imzalanması durumunda simsara ücret ödeneceği hususunun belirlenmesidir³¹⁷.

³¹² TBK m. 520/1, “Simsarlık sözleşmesi, simsarın taraflar arasında bir sözleşme kurulması imkânının hazırlanmasını veya kurulmasına aracılık etmeyi üstlendiği ve bu sözleşmenin kurulması hâlinde ücrete hak kazandığı sözleşmedir.”

³¹³ Arkan, s. 206; Bozer ve Göle, s. 148.

³¹⁴ RG. 09.07.1956 tarih, 9353 sayı.

³¹⁵ Arkan, s. 208; Bozer ve Göle, s. 146; Poroy ve Yasaman, s. 337; Cevdet Yavuz, Faruk Acar ve Burak Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, İkinci Cilt, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Güncellenmiş ve Yenilenmiş 11. Baskı, Beta Basım, İstanbul, 2022, (Özel Hükümler, C. II), s. 1424; Deniz Sönmez, **Simsarlık Sözleşmesinde Ücret** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019, s. 5; Himmet Üçyıldız, **Simsarlık Sözleşmesi** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2019, s. 58.

³¹⁶ Bozer ve Göle, s. 147; Ahmet M. Kılıçoğlu, **Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, Gözden Geçirilmiş Güncellenmiş 2. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2020, (Özel Hükümler), s. 585; Cevdet Yavuz, Faruk Acar ve Burak Özen, **Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler)**, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Güncellenmiş ve Yenilenmiş 18. Baskı, Beta Basım, İstanbul, 2022, (Borçlar Hukuku Dersleri), s. 722, 723; Yavuz, Acar ve Özen, s. 1426; Mustafa Alper Gümüş, **Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, C. II, 3. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014, (Özel Hükümler), s. 205.

³¹⁷ Domaniç, s. 297; Domaniç ve Ulusoy, s. 376; İmregün, Kara Ticaret Hukuku, s. 147; Yavuz, Acar ve Özen, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 723; Gümüş, Özel Hükümler, s. 206; Kılıçoğlu, Özel

Sözleşmenin esaslı unsuru sayılan simsarlık faaliyeti, TBK m. 520’de, iş sahibi ile üçüncü kişi arasında sözleşme yapma imkanının sağlanması veya bu sözleşmelerin yapılmasına aracılık edilmesi olarak ifade edilmiştir. Buna göre simsarın sözleşmeden kaynaklanan simsarlık faaliyetlerinin, iş sahibi ile üçüncü kişi arasında sözleşme kurulması amacıyla uygun üçüncü kişilerin bulunarak iş sahibine bildirilmesi şeklinde ortaya çıkan fırsat gösterme simsarlığı veya bu sözleşmelerin kurulmasına fiilen aracılık edilmesi şeklinde ortaya çıkan aracı simsarlık olarak tarif edilmesi mümkündür³¹⁸. Öğretide ayrıca, simsarlık faaliyetinin, fırsat gösterme simsarlığı ile aracı simsarlık arasında iş sahibi ile sözleşme kurmaya uygun olan üçüncü kişilerin iş sahibi ile görüşme yapmaları konusunda ikna edilmesi şeklinde de ortaya çıkabileceği ve bu faaliyetin de yönlendirici simsarlık faaliyeti olarak adlandırılabilceği belirtilmektedir³¹⁹.

Simsarlık sözleşmesi, kural olarak herhangi bir şekil şartına bağlı değildir³²⁰. Kural bu olmakla birlikte, TBK m. 520/3, taşınmazlarla ilgili olarak kurulacak simsarlık sözleşmelerini yazılılık şartına bağlamıştır.

Vekalet ilişkileri başlığı altında düzenlenmiş olan simsarlık sözleşmesi, TBK m. 520 ve 521’deki açık düzenleme gereğince, ücret ödenmesinin sözleşmenin zorunlu unsuru olması ile vekalet sözleşmesinden ayrılır³²¹.

Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus, simsarlık sözleşmesindeki esaslı unsurun ücretin miktar olarak belirlenmesi değil, simsara ücret ödeneceği hususu ile ödenecek ücretin belirli ve/veya belirlenebilir olmasıdır³²². Simsara ödenecek olan

Hükümler, s. 586, 587; Arkan, s. 209; Tamer Bozkurt, **Türk Hukukunda ve Uygulamada Tellallık**, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2007, s. 127; Sönmez, s. 22; Üçyıldız, s. 9.

³¹⁸ Şener, s. 301; Gümüş, Özel Hükümler, s. 206; Yavuz, Acar ve Özen, Özel Hükümler C. II, s. 1428; Kılıçoğlu, Özel Hükümler, s. 585, 586; Yavuz, Acar ve Özen, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 723.

³¹⁹ Gümüş, Özel Hükümler, s. 206; C. Salih Şahin, **Türk Borçlar Hukukunda Gayrimenkul Tellallığı (Emlak Komisyonculuğu – Emlak Danışmanlığı) Sözleşmesi**, Beta Basım, İstanbul, 2002, s. 280; Sönmez, s. 27; Üçyıldız, s. 107; Fatih Furkan Bilge, **Simsarlık Sözleşmesi** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2023, s. 93.

³²⁰ Kılıçoğlu, Özel Hükümler, s. 587; Bozkurt, Tellallık, s. 128, 129; Şahin, s. 48.

³²¹ Bozer ve Göle, s. 148; Haluk Tandoğan, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, Cilt II, 1989 Yılı Dördüncü Tıpkı Basımdan Beşinci Tıpkı Basım, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2010, (Borçlar Özel), s. 380; Aydın Zevkliler ve K. Emre Gökyayla, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, 20. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2020, s. 649; Aydoğdu ve Kahveci, s. 798; Gümüş, Özel Hükümler, s. 207; Kılıçoğlu, Özel Hükümler, s. 588; Yavuz, Acar ve Özen, Özel Hükümler C. II, s. 1432; Sönmez, s. 28; Bilge, s. 11.

³²² Bozer ve Göle, s. 148; Kılıçoğlu, Özel Hükümler, s. 587; Gümüş, Özel Hükümler, s. 207.

ücret TBK m. 522'ye uygun olarak her zaman belirlenebileceğinden, ücretin sözleşmede miktar olarak belirlenmesi gerekli değildir³²³.

TBK m. 520 ve 521 uyarınca simsar, simsarlık faaliyetleri sonucunda iş sahibi ile üçüncü kişi arasında sözleşme kurulmasını sağlarsa ve/veya buna aracılık ederse ücrete hak kazanır. Ancak simsar, hiçbir zaman iş sahibi ile üçüncü kişi arasında imzalanan sözleşmenin tarafı olmaz³²⁴. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, tarafı olmadığı bir sözleşmenin kurulması ile ücrete hak kazanacak olan simsarın, simsarlık faaliyetinin ne olduğunun belirlenmesi simsarlık sözleşmesinin önemli bir unsurudur³²⁵.

Simsarlık sözleşmesi, ani edimli bir sözleşme niteliğinde olduğundan taraflar arasında sürekli bir hukuki ilişki bulunmamaktadır³²⁶. Bu durum, aynı zamanda simsarın, iş sahibine tabi olmamasından yani bağımsız tacir yardımcısı olmasından kaynaklanmaktadır³²⁷.

Simsarlık sözleşmesinin hukuki niteliği öğretide tartışmalıdır. Bazı yazarlar, simsarın ücrete hak kazanmasının ancak simsarlık faaliyetleri sonucunda iş sahibi ile üçüncü kişi arasında sözleşmenin kurulmasıyla mümkün olması nedeniyle bir iş görme borcu niteliğinde değil, eser sözleşmesine benzer şekilde³²⁸, sonuç meydana getirme

³²³ Poroy ve Yasaman, s. 339; Gümüş, Özel Hükümler, s. 207; Kılıçoğlu, Özel Hükümler, s. 587; Yavuz, Acar ve Özen, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 725; Sönmez, s. 28; Üçyıldız, s. 113; Bilge, s. 11.

³²⁴ Kılıçoğlu, Özel Hükümler, s. 586; Gümüş, Özel Hükümler, s. 207. Simsarın kural olarak iş sahibini temsil yetkisi de bulunmamaktadır. Ancak taraflar arasında imzalanan sözleşme ile simsara bu konuda yetki verilmesinin mümkün olduğu konusunda bkz. Yavuz, Acar ve Özen, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 723, Arkan, s. 208.

³²⁵ Öğretide bu husus sözleşmenin unsurları kapsamında “tarafların anlaşması” olarak da nitelendirilmektedir. Bkz. Kılıçoğlu, Özel Hükümler, s. 587; Gümüş, Özel Hükümler, s. 207; Sönmez, s. 8; Bilge, s. 10.

³²⁶ Domaniç, s. 297; Domaniç ve Ulusoy, s. 376; Yavuz, Acar ve Özen, Özel Hükümler C. II, s. 1428; Arkan, s. 207, 208; Sönmez, s. 29. Simsarlık sözleşmesinin ani edimli olması, taraflar arasındaki simsarlık ilişkisinin yalnızca bir kereye mahsus olması anlamında değil, her bir simsarlık faaliyetinin ayrı bir sözleşme konusu olması anlamına gelmektedir.

³²⁷ Arkan, s. 205; Bozer ve Göle, s. 146; Şener, s. 299; Bozkurt, Ticari İşletme, s. 480.

³²⁸ Öğretide Kılıçoğlu, eser sözleşmesi ile simsarlık sözleşmesinin sonuç odaklı yapılarının, her iki sözleşmenin benzer noktaları olduğunu düşünmekte iken, Gümüş ise simsarın simsarlık faaliyetinin asli yüküm, müteahhidin eser meydana getirme borcunun ise edim yükümü olduğunu, bu nedenle her iki sözleşmenin bu anlamda benzer olmadığını düşünmektedir. Kılıçoğlu, Özel Hükümler, s. 587- 589; Gümüş, Özel Hükümler, s. 211, 212.

borcu niteliğinde olduğunu, bu nedenle simsarlık sözleşmesinin eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşme³²⁹ niteliğinde olduğunu savunmaktadır³³⁰.

Karşı görüşteki yazarlar ise simsarın ücret alacağının iş sahibi ile üçüncü kişi arasında sözleşme kurulmasına bağlı olmasının simsarın iş sahibine karşı simsarlık faaliyetinde bulunma borcu altında olmadığı anlamına gelmeyeceğini bu nedenle simsarlık sözleşmesinin tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme niteliğinde olduğunu savunmaktadır³³¹.

Her ne kadar iş sahibinin ücret ödeme borcu, simsarın faaliyetleri sonucunda iş sahibi ile üçüncü kişi arasında sözleşme ilişkisi kurulması halinde doğmaktaysa da bu sözleşmenin kurulması ile doğan ücret ödeme borcu, simsarın simsarlık faaliyetlerinin karşılığını oluşturduğundan, biz de simsarlık sözleşmesinin tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme niteliğinde olduğu görüşüne katılmaktayız.

b. Sağlık Alanında Simsarlığın Yasak Faaliyet Olması

Hukukumuzda, kamu yararı gözetilerek bazı sektörlerde simsarlık faaliyetinde bulunulması ve/veya simsarlık faaliyetlerinden yararlanılması yasaklanmıştır. Bu yasağın bulunduğu sektörlerden bir tanesi de sağlık sektörüdür.

6023 sayılı Türk Tabipler Birliği Kanunu³³² (TTBK) m. 64³³³, bir bedel veya menfaat karşılığı olarak hekimlere iş getirenler veya buna teşebbüs edenlere, üç aydan bir seneye kadar hapis cezası verileceği, failin memur sıfatı olması halinde bu cezanın yarı oranında arttırılacağı düzenlemesini içermektedir.

³²⁹ Eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler, sözleşme ilişkisi içerisinde bulunan tarafların edimlerinin karşılıklılık ilişkisi içinde bulunmadığı, bir tarafın ediminin diğer tarafın ediminin sebebini ve sonucunu oluşturmadığı sözleşmelerdir. Eren, Genel Hükümler, s. 224, 225.

³³⁰ Tandoğan, Borçlar Özel, s. 380; Şahiniz, s. 19, s. 380; Sönmez, s. 30; Bilge, s. 20; Üçyıldız, s. 154.

³³¹ Yavuz, Acar ve Özen, Özel Hükümler C. II, s. 1427; Gümüş, Özel Hükümler, s. 208; Kılıçoğlu, Özel Hükümler, s. 587.

³³² RG. 31.01.1953 tarih, 8323 sayı.

³³³ TTBK m. 64; “*Ücret ve herhangi bir menfaat mukabilinde tabiplere iş getirenler veya delalet edenlere, üç aydan bir seneye kadar hapis cezası verilir.*

Bu suretle hareket edenler memur iseler ceza yarisına kadar arttırılır.”

Tıbbi Deontoloji³³⁴ Nizamnamesi m. 12³³⁵, bu hususta 5 fıkra halinde düzenleme yapmış ve özetle, hekimlerin birbirlerine hasta göndermeleri ve bunun karşılığında ücret almalarının, hasta bulmak amacıyla eczacı, tıbbi malzeme ve/veya cihaz satışı yapanlara aracılık etmelerinin, hasta bulmak amacıyla aracı kullanmalarının ve herhangi bir şekilde hastalarından menfaat elde etmelerinin yasak olduğu düzenlemesine yer vermiştir.

Hekimlik Meslek Etiği Kuralları m. 14³³⁶, hekimlerin hiçbir şekilde diğer hekimlere ve/veya sağlık kuruluşlarına menfaat karşılığı hasta gönderemeyeceği, bu hususta aracı kullanamayacağı düzenlemesini içermektedir.

Türk Tabipleri Birliği Disiplin Yönetmeliği³³⁷ m. 4/i³³⁸, meslektaşlarına, sağlık kurum ve kuruluşlarına ve/veya herhangi bir kişiye menfaat karşılığında hasta yönlendirmenin ve bu konuda aracı kullanmanın disiplin cezasını gerektiren hallerden olduğunu düzenlemiştir.

Türk Diş Hekimleri Birliği Kanunu³³⁹ m. 45/1³⁴⁰, hastalar ve diş hekimleri arasında çıkar karşılığında aracılık yapanlar ve bu aracıları kullananlar hakkında cezai işlem yapılacağı düzenlemesini içermektedir.

³³⁴ Deontoloji, Türk Dil Kurumu sözlüğünde “Ödev bilgisi, yükümlülükler bilgisi, normatif bilgi. 2. Hekimin mesleki etkinlikleri sırasında, hastasına, hasta sahibine, meslektaşlarına ve topluma karşı, uymak ve uygulamak zorunda olduğu kurallar, tutum ve davranışların normatif bilgisi”, “meslek ahlakı” olarak açıklanmıştır. <https://sozluk.gov.tr/> (et. 12.12.2023).

³³⁵ Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi m. 12; “Tabip ve diş tabiplerinin:

A) Hastalara, herhangi bir suretle olursa olsun, haksız bir menfaat teminini istihdaf eden fiil ve hareketlerde bulunmaları;

B) Birbirlerine, muayene ve tedavi için hasta göndermeleri mukabilinde ücret alıp vermeleri;

C) Kendilerine hasta temini maksadıyla, eczacı, yardımcı tıbbi personel ve diğer her hangi bir şahsa tavassut ücreti ödemeleri;

D) Şahsi bir menfaat düşüncesi veya gayrimeşru bir gaye ile ilaç, tıbbi alet veya vasıtalar tavsiye etmeleri yahut sağlık müesseselerine hasta sevk etmeleri veya yatırmaları;

E) Muayene ve tedavi ücretinin tesbiti ve bunun ödenmesi hususunda, üçüncü şahısların tavassutunu kabul etmeleri; caiz değildir.”

³³⁶ Hekimlik Meslek Etiği Kuralları m. 14; “Hekim öteki hekimlere veya tetkik-tedavi kuruluşlarına maddi çıkar karşılığı hasta gönderemez. Hekim, hasta sağlamak amacıyla aracı kişilerden yararlanamaz.”

³³⁷ RG. 28.04.2004 tarih, 25446 sayı.

³³⁸ TTB Disiplin Yönetmeliği m. 4/i; “Meslektaşlara maddi çıkar karşılığı muayene ve tedavi için hasta göndermek, kendisine hasta sağlaması için aracı kullanmak veya herhangi bir kişiye bu nedenle çıkar sağlamak, hastaları zorunlu durumlar dışında kendisine, yakınına veya ortağına ait özel sağlık kuruluşlarına yönlendirici tavır ve davranışlarda bulunmak”.

³³⁹ RG. 25.06.1985 tarih, 18792 sayı.

³⁴⁰ Türk Diş Hekimleri Birliği Kanunu m. 45/1; “Hastalar ile diş hekimleri arasında herhangi bir menfaat karşılığında aracılık yapanlar veya bu kişileri aracı olarak kullanan diş hekimleri üç aydan bir yıla kadar hapis ve adli para cezası ile cezalandırılır.

Yukarıdaki mevzuat hükümlerinde, sağlık alanında faaliyet gösteren her türlü serbest muayenehane sahibi doktor, klinik, poliklinik, hastane vb. sağlık tesisinin hasta yönlendirme amaçlı araçlarla çalışmasının ve/veya bu aracılık yapmasının yasaklanmış olduğu belirtilmiş ve bu konuda uygulanacak yaptırımlar belirlenmiştir.

Birinci Bölümde de değinmiş olduğumuz gibi, sağlık hizmetleri nitelik olarak bireysel ve toplumsal yarar kavramı gözetilerek uluslararası belgelerle düzenlenmiş, ulusal anayasal düzenlemelerle güvence altına alınmıştır. Bu güvencelerin biri de devletlerin sağlık hizmetlerine yönelik düzenlemeleridir. İçinde bulunulan dönemde, dünya devletleri tarafından sağlık hizmetleri alanında özelleştirilmelere gidilse de devletlerin sağlık hizmetlerinden tamamen el çekmesi veya sağlık sektörünü denetimsiz bırakması düşünülemez³⁴¹. Bu alanda yapılan özelleştirmelerin amacı, sağlık hizmetlerinin tamamen ticarileşmesi değil, hizmet sürekliliğinin sağlanması ve oluşacak rekabet ortamı ile hizmet kalitesinin artırılmasıdır.

Yukarıda saydığımız mevzuat hükümleri karşısında Aracı Kuruluş ile Sağlık Hizmeti Sunucusu arasında imzalanan sözleşmenin simsarlık unsurları barındırıyor oluşu, normlar hiyerarşisine aykırılık teşkil etmektedir.

Sağlık turizminin ülke ekonomisine katkıları düşünüldüğünde, mevzuat kapsamında oluşan bu durumun, sağlık hizmeti sunumundaki bireysel ve toplumsal yarar olgusu göz ardı edilmeden çözümlenmesinin mümkün ve gerekli olduğunu düşünmekteyiz.

c. Aracı Kuruluşun Hizmet Alımına İlişkin Sözleşmenin Değerlendirilmesi

Simsarlık sözleşmesine ilişkin açıklamalarımız, Sağlık Hizmeti Sunucusu ile Aracı Kuruluş arasında imzalanan sözleşme ilişkisi ile karşılaştırıldığında, sözleşmenin gerçekten de simsarlık ilişkisine ilişkin unsurlar taşıdığı görülmektedir.

Simsarlık sözleşmesinin unsurlarının, simsarın simsarlık faaliyetlerinin kapsamının belirlenmesi, tarafların bu konuda anlaşmaları ve simsarlık ücreti

³⁴¹ Joshua P. Reading, "Who's Responsible for This? The Globalization of Healthcare in Developing Countries", *Indiana Journal of Global Legal Studies*, S. 17/2, 2010, ss. 367-387, <https://www.jstor.org/stable/10.2979/gls.2010.17.2.367> (et. 09.08.2023), s. 370.

olduğunu belirtmiştik³⁴². Sağlık Hizmeti Sunucusu ile Aracı Kuruluş arasında USTY uyarınca sözleşme imzalanmakta ve Aracı Kuruluş kapsamı USTY ile belirlenen tanıtım faaliyetleri ile kendisine ulaşan sağlık turistlerini sözleşme imzalamış olduğu Sağlık Hizmeti Sunucularından birine yönlendirmektedir.

Taraflar arasında kurulan ilişki uyarınca Aracı Kuruluş hasta yönlendirmesine ilişkin bu faaliyeti sonucunda sağlık turistinin Sağlık Hizmeti Sunucusundan sağlık hizmeti alması durumunda ücret almaktadır³⁴³. Aracı Kuruluş, hasta yönlendirme öncesinde yapmış olduğu ve simsarlık faaliyeti olarak değerlendirebileceğimiz faaliyetleri için ise Sağlık Hizmeti Sunucusundan ücret almamaktadır³⁴⁴.

Sağlık Hizmeti Sunucusu ile Aracı Kuruluş arasında bağlı bir hukuki ilişki bulunmamaktadır. Aracı Kuruluşun Sağlık Hizmeti Sunucusu ile USTY gereği imzalamak ve Sağlık Bakanlığı'na sunmakla yükümlü olduğu sözleşme dışında, taraflar arasında süreklilik arz eden ve/veya bağımlılık unsuru oluşturan bir ilişki şekli mevcut değildir.

Sözleşmenin simsarlık unsurları taşıyor olması, simsarlık sözleşmesi olarak nitelendirilebileceği anlamına gelmemektedir. Aracı Kuruluş tarafından yapılan faaliyet simsarlık unsurları taşıyorsa da taraflar arasındaki ilişki sadece simsarlık sözleşmesi olarak nitelendirilemez.

Bunun en önemli nedenlerinden biri, simsarın, simsarlık faaliyetleri sonucunda iş sahibi ile üçüncü kişi arasında sözleşmenin kurulmasına aracılık etmesi ve sözleşmenin kurulması sonrasında simsarın görevinin bitmesidir³⁴⁵. İkinci Bölümde yapmış olduğumuz açıklamalar dikkate alındığında, Aracı Kuruluşun tek görevinin taraflar arasında sözleşmenin kurulmasına aracılık etmek olmadığı, sözleşmenin imzalanmasından sonra da birtakım görevleri olduğu, bu aşamaya kadar yaptığı faaliyetler simsarlık faaliyeti olarak nitelendirilebilirse de taraflar arasındaki sözleşmenin yalnızca simsarlık sözleşmesi olarak değerlendirilmesinin mümkün olmadığı görülecektir.

³⁴² Bkz. ss. 88- 90.

³⁴³ Söz konusu ücret, sağlık turistinden Aracı Kuruluş aracılığıyla tahsil edildikten ve kendi ücreti mahsup edildikten sonra Sağlık Hizmeti Sunucusuna ödenebileceği gibi, Sağlık Hizmeti Sunucusu tarafından yapılan tahsilat üzerinden de ödenebilir.

³⁴⁴ Aracı Kuruluş bu faaliyeti kapsamında devlet teşviklerinden yararlanmaktadır. Bkz. ss. 25- 27.

³⁴⁵ Şahiniz, s. 142.

İncelemiş olduğumuz bu sözleşme, TBK’da veya diğer kanunlarda ismen düzenlenmiş sözleşmelerden olmadığından Aracı Kuruluş ile Sağlık Hizmeti Sunucusu arasında imzalanan sözleşme, isimsiz sözleşmelerdendir.

Özetlememiz gerekirse, Aracı Kuruluş ile Sağlık Hizmeti Sunucusu arasında imzalanan sözleşmenin, simsarlık unsurları barındıran isimsiz üçüncü kişi lehine sözleşme olduğunu söylememiz mümkündür.

Aşağıda, Aracı Kuruluş ile sağlık turisti arasında imzalanan sözleşme kapsamında Aracı Kuruluşun sorumluluğunu değerlendirirken, Aracı Kuruluş ile Sağlık Hizmeti Sunucusu arasında imzalanan bu sözleşmelerden kaynaklanan sorumluluğa da değineceğiz.

III. ULUSLARARASI SAĞLIK TURİZMİ ARACI KURULUŞU İLE SAĞLIK TURİSTİ ARASINDAKİ HUKUKİ İLİŞKİ VE ULUSLARARASI SAĞLIK TURİZMİ ARACI KURULUŞUNUN SAĞLIK HİZMETİNDEN KAYNAKLANAN HUKUKİ SORUMLULUĞUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. Genel Olarak

Sağlık turizmi kapsamında hizmet almak isteyen sağlık turistinin hukuki durumu, Aracı Kuruluş ve Sağlık Hizmeti Sunucusu ile kurduğu hukuki ilişkilere göre farklılık göstermektedir.

Aracı Kuruluşa ilişkin USTY m. 5/4 dışında yapılmış açık bir düzenleme bulunmadığından, çalışmamızda USTY ekleri ile çeşitli kaynakları birlikte kullanarak, Aracı Kuruluş olarak adlandırılan yapının fonksiyonunun ne olduğunu ve ne gibi hizmetler sunduğunu tespit etmeye çalıştık.

Çalışmamızın devamında, yukarıda yaptığımız tespitler kapsamında, Aracı Kuruluş ile sağlık turisti arasında kurulan ilişkiyi hukuken yorumlamaya ve bu ilişkiye mevzuatımız kapsamında hangi hükümlerin uygulanabileceğini tespit etmeye çalışacağız.

Sağlık turizmi açısından yapılan değerlendirmelerde, aracı kuruluşların önemini vurgulamak amacıyla, sağlık turizmine açılan ilk kapı, sağlık turisti ile sağlık tesisi arasındaki köprü, sağlık turizmi sektörünün lokomotif gibi ibareler kullanılmaktadır³⁴⁶. Bunun en önemli nedeni, temelde turizm sektöründe faaliyet gösteren Aracı Kuruluşun ülke sınırları dışında faaliyette bulunabilmesi ve hedef kitleye yönelik reklam çalışmaları yapabilmesidir.

Sağlık sektöründe faaliyet gösteren sağlık kuruluşlarının ise gerek ulusal gerek uluslararası düzenlemeler gereğince, bu kadar yaygın bir şekilde ve alanda tanıtım çalışması yapması mümkün değildir.

USTY’de yapılan bilgilendirme ve tanıtım düzenlemelerine ilişkin açıklamalarımızı³⁴⁷ göz önünde bulundurarak oluşan bu fiili durumu değerlendirdiğimizde, bu durumun, Aracı Kuruluş açısından büyük bir kolaylık sağlarken aynı zamanda sorumluluğunun belirlenmesinde de önemli bir unsur olduğunu düşünmekteyiz.

Bunun yanında, Aracı Kuruluşun bilgilendirilmiş onam alma, özel nitelikli kişisel verilere erişim hakkı, hasta dosyasının organizasyonu, hastanın ülkesine dönüşünden sonra takibinin yapılması gibi İkinci Bölümde açıklamış olduğumuz görevleri de sorumluluğunun belirlenmesinde rol oynayan unsurlardır.

B. Aracı Kuruluş ile Sağlık Turisti Arasındaki Hukuki İlişki

Aracı Kuruluşun hedef pazarında yapmış olduğu reklam ve tanıtım faaliyetleri sonucunda kendisine ulaşan veya Aracı Kuruluşun ulaştığı sağlık turistleri ile Aracı Kuruluş arasında sözleşme ilişkisi kurulmaktadır. Bu anlamda Aracı Kuruluşun sorumluluğunun kaynağının sözleşme ilişkisi olduğunda tereddüdümüz bulunmamaktadır.

Bu noktada asıl sorun, taraflar arasındaki sözleşme ilişkisinin, Aracı Kuruluşun sorumluluğunu doğuracak nitelikte olup olmadığıdır.

³⁴⁶ Tontuş, Aracı Kurumlar, s. 1, Çelik, s. 417; Emre, s. 43; Somuncu, s. 344; Barutçu ve İçöz, s. 156; Zafer Buzcu, “Medikal Turizm”, **Multidisipliner Yaklaşımla Sağlık Turizmi** (Ed. Şükran Karaca), 5. Bölüm, ss. 83-101, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 90.

³⁴⁷ USTY’de bulunan bilgilendirme ve tanıtım düzenlemeleri ile ilgili açıklama ve eleştirilerimiz için bkz. ss. 51- 54.

Aşağıda bu sözleşme ilişkisinin bazı özellikleri incelenecek ve buradan yola çıkılarak sorumluluk konusunda bir sonuca varılmaya çalışılacaktır.

1. Sözleşme İlişkisinin Özellikleri

Aracı Kuruluş ile sağlık turisti arasında kurulan sözleşme ilişkisi USTY’de açıkça belirlenmiş değilse de yapılan değerlendirmelerden ilk bakışta anlaşılması mümkün olan birtakım özellikleri olduğunu söyleyebiliriz.

Buna göre taraflar arasındaki sözleşme ilişkisi, karşılıklı tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme niteliğindedir.

USTY’de bu konuda açık bir düzenleme bulunmadığından, sözleşmenin her şekilde kurulması mümkündür. Ancak bu noktada yukarıda açıklamış olduğumuz paket tur sözleşmeleri ile aşağıda açıklayacağımız mesafeli sözleşmelere ilişkin özellikler göz önünde bulundurulmalıdır.

Aracı Kuruluş ile sağlık turisti arasında imzalanan sözleşme, Aracı Kuruluş ile Sağlık Hizmeti Sunucusu arasında imzalanan üçüncü kişi yararına sözleşme yönünden değer ilişkisinin oluşturur.

2. Mesafeli Olarak Kurulması

Aracı Kuruluş ile sağlık turisti arasında kurulan sözleşme ilişkisi, tarafların bir araya gelmeden ve çeşitli iletişim araçlarını kullanarak kurdukları bir ilişkidir. Bu ilişki, TKHK m. 48 çerçevesinde yapılan mesafeli sözleşme tanımına uygun olduğundan TKHK m. 48 ve Mesafeli Sözleşmeler Yönetmeliği³⁴⁸ (MSY) hükümlerine tabidir³⁴⁹.

³⁴⁸ RG. 27.11.2014 tarih, 29188 sayı.

³⁴⁹ Yakup Gökhan Doğramacı, “Teletip, Sağlık Turizmi ve Uzaktan Sağlık Hizmetleri: Mesafeli Sözleşmeler”, **İstanbul Hukuk Mecmuası**, C. 78, S. 2, ss. 657-710, 2020, <https://iupress.istanbul.edu.tr/tr/journal/mecmua/article/teletip-saglik-turizmi-ve-uzaktan-saglik-hizmetleri-mesafeli-sozlesmeler> (et. 05.12.2023), (Mesafeli Sözleşmeler), s. 670.

TKHK m. 48 ve MSY m. 4/e³⁵⁰'ye uygun olarak mesafeli sözleşmeler, sözleşmenin tarafı olan tüketici, satıcı ve/veya sağlayıcının fiziksel olarak bir araya gelmeksizin satıcı ve/veya sağlayıcı tarafından mal ve hizmetlerin uzaktan pazarlanması için özel olarak oluşturulmuş bir alt yapı sistemi aracılığıyla ve sözleşmenin kurulduğu an da dahil olmak üzere bütün süreç boyunca m. 4/h'de belirtilen araçlar kullanılarak kurulmuş olan sözleşmelerdir³⁵¹.

Mesafeli sözleşme, bir sözleşme türü değil, sözleşmenin yapılma şeklini ortaya koyan bir adlandırma olduğundan, mesafeli sözleşme tanımına uygun olarak yapılan, herhangi bir konudaki her türlü sözleşme, kendi konusu dışında aynı zamanda mesafeli sözleşmedir³⁵².

İncelemiş olduğumuz (EK-2 YK)'de de bu hususun göz önünde bulundurulmuş olduğunu ve buna uygun bir alt yapı tesis edilmek istendiğini düşünmekteyiz. (EK-2 YK) m.3'te yer alan ve biri mutlaka İngilizce olmak üzere en az 2 dilde 7/24 hizmet veren çağrı sistemi ile Türkçe ve İngilizce zorunlu olmak üzere en az 3 dili destekleyen internet sitesi alt yapısı, uzaktan pazarlama yapma amacına uygun ve özel olarak oluşturulmuş bir sistem görüntüsü vermektedir.

MSY ile mesafeli sözleşmelerde tüketicinin korunması amacıyla satıcı ve sağlayıcıya yüklenen tüketiciye ön bilgilendirme³⁵³ yapılması yükümlüğü ile

³⁵⁰ MSY m. 4/e, “Satıcı veya sağlayıcı ile tüketicinin eş zamanlı fiziksel varlığı olmaksızın, mal veya hizmetlerin uzaktan pazarlanmasına yönelik olarak oluşturulmuş bir sistem çerçevesinde, taraflar arasında sözleşmenin kurulduğu ana kadar ve kurulduğu an da dahil olmak üzere uzaktan iletişim araçlarının kullanılması suretiyle kurulan sözleşmeleri” şeklindedir.

³⁵¹ Mustafa Topaloğlu, “Mesafeli Sözleşmeler”, **Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 2, S. 3, Haziran 2016, ss. 13-50, s. 14; Derya G. Bütün Yılmaz, “Mesafeli Sözleşmelerin Kapsamı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 69, S. 2, Haziran 2020, ss. 325-367, s. 328, 329; Seda İrem Çakırca, “6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’a Göre Mesafeli Sözleşmeler”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, C. 34, S. 3, Eylül 2018, ss. 99-147, s. 106.

³⁵² Cihan Avcı Braun, “Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Kapsamında Mesafeli Sözleşmeler”, **Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 12, S. 2, Kasım 2016; ss. 17-45, s. 22; Selin Sert Sütçü, “Mesafeli Sözleşmelerin Kurulmasına Aracılık Edenlerin Tüketici Hukuku Bağlamında Sorumluluğunun Belirlenmesi”, **Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 4, S. 1, Haziran 2021, ss. 276- 287, s. 278; Ece Baş Süzel, **Mesafeli Sözleşmeler ve İş Yeri Dışında Kurulan Sözleşmeler**, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2022, s. 12; Doğramacı, **Mesafeli Sözleşmeler**, s. 682, 683.

³⁵³ MSY m. 5, 6, 7, 8.

tüketicinin cayma hakkı³⁵⁴ ve malın teslim edilmiş ve/veya hizmetin ifa edilmiş olması hallerinde³⁵⁵ tüketiciye tanınmış olan fesih hakkı düzenlemelerine yer verilmiştir³⁵⁶.

Mesafeli olarak kurulan sözleşmelerde tüketici, satıcı ve/veya sağlayıcı ile fiziksel olarak bir araya gelmeyip satın alma kararını normal yollarla yapılan işlemlere nazaran daha kısa süre içerisinde aldığından ve özellikle elektronik ticarete kitle iletişim araçları ile sanal gerçeklik de dahil olmak üzere her türlü reklam uygulaması³⁵⁷ yapıyor olduğundan tüketicinin, mesafeli olarak kurulan sözleşmelerde özel olarak korunması gerekliliği doğmuştur³⁵⁸.

Sağlık hizmetinin gerektirdiği hukuki korumanın, niteliği gereği bu düzenlemeler ile sağlanan korumadan daha üstün ve farklı olduğunu, mesafeli sözleşmeler ile ilgili olarak TKHK m. 48 ve MSY kapsamında yapılan düzenlemeler ile sağlanan korumanın, Aracı Kuruluş ile sağlık turisti arasındaki ilişkiye ancak niteliğine uygun düştüğü oranda uygulanabileceğini düşünüyoruz.

3. Paket Tur Sözleşmesine İlişkin Unsurlar Taşınması

Aracı Kuruluş ile sağlık turisti arasında kurulan sözleşmenin paket tur sözleşmesine ilişkin unsurlar barındırdığını ve Aracı Kuruluşun sağlık hizmetine yönelik edimleri dışında kalan diğer edimlerinin, paket tur sözleşmesi hükümlerine tabi olacağını İkinci Bölümde belirtmiştik³⁵⁹.

Aracı Kuruluş ile sağlık turisti arasında kurulan sözleşme ilişkisi, mesafeli sözleşme niteliğini taşımakta ise de MSY m. 2/f gereği, paket tur sözleşmeleri, mesafeli sözleşmelerin kapsamı dışındadır. Sözleşmenin paket tur hizmetlerine yönelik unsurlarına TKHK m. 48 ile MSY hükümlerinin uygulanması mümkün değildir. Bu kapsamda, sözleşme ilişkisinin yalnızca sağlık hizmetine yönelik

³⁵⁴ MSY m. 9, 10, 11, 12, 12/A, 13, 14, 15.

³⁵⁵ MSY m. 16.

³⁵⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Akipek Öcal ve Kara, s. 136- 148; Baş Süzel, Mesafeli Sözleşmeler, s. 32- 112; Topaloğlu, s. 25 vd., Bütün Yılmaz, s. 334- 340; Avcı Braun, s. 32 vd., Çakırca, s. 114 vd.

³⁵⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Çetin, s. 7- 12.

³⁵⁸ Akipek Öcal ve Kara, s. 136, 137; Baş Süzel, Mesafeli Sözleşmeler, s. 10; Köycü, s. 94, 95; Doğramacı, Mesafeli Sözleşmeler, s. 681, 682.

³⁵⁹ Bkz. s. 66.

unsurları TKHK m. 48 ve MSY hükümlerine tabi olacak ve bu hükümler, sözleşmenin niteliğine uygun düştüğü oranda uygulama alanı bulacaktır.

4. Aracı Kuruluşun Sağlık Hizmeti ile Diğer Hizmetleri Bir Bütün Olarak Sunması

Aracı Kuruluş, A grubu seyahat acentası sıfatı ile kendi adına işlem yapma hak ve yetkisine sahiptir. Bu durum, hukukumuzda tur operatörü faaliyetlerinin A grubu seyahat acentalarına özgülenmesinden kaynaklanmaktadır. Tur operatörü faaliyetleri çerçevesinde A grubu seyahat acentaları hizmet üretme ve ürün oluşturma yetkisine sahiptir³⁶⁰.

Seyahat acentalarının kendi adlarına satış yapabilmeleri, meydana getirdikleri bir ürünü satışa sunabilmelerine bağlıdır³⁶¹. Bu anlamda en belirgin örneği paket turlar oluşturmaktadır. Paket tur ürünü, seyahat acentasının birbirinden bağımsız hizmet sağlayıcıları tarafından sunulan hizmetleri tüketicinin eğilim ve talepleri doğrultusunda bir araya getirerek sunması şeklinde oluşur³⁶².

Sağlık turizmi hizmeti de seyahat acentaları tarafından oluşturulmuş bir üründür³⁶³. Sağlık turisti ile ilk iletişimi kuran Aracı Kuruluşun üretim süreci, sağlık turistinin almak istediği sağlık hizmeti kapsamında sağlık turistinden KVKK m. 6/1 gereğince özel nitelikli kişisel veri olarak kabul edilen tıbbi bilgilerine erişim talep etmesi ile başlar. Sağlık turistinden özel nitelikli kişisel verilerini alan Aracı Kuruluş, bu verileri, sağlık hizmet seçeneklerinin belirlenmesi ve tedavi alternatiflerinin

³⁶⁰ Bkz. s. 37 vd.

³⁶¹ Cüneyt Sadıç, **Temel Paket Tur Oluşturma, Planlama ve Maliyetlendirme**, TÜRSAB Akademi, İstanbul, 2017, www.tursab.org.tr/apps/OldFiles/dosya/15941/01-tursab-16-mart159394151241_15941_3504765.PDF, (et. 27.12.2023), s. 30.

³⁶² Sadıç, s. 39.

³⁶³ Tezel Çetin, **Sağlık Turizmi Kapsamında Medikal Turizm Pazarlaması: Türkiye Medikal Turizm Şirketleri Üzerine Bir Uygulama** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Doğu Akdeniz Üniversitesi Yüksek Lisans Enstitüsü, KKTC, 2019, s. 16, 17; Liliya Khafizova, **Medikal Turizmin Gelişmesinde Seyahat İşletmelerinin Önemi ve Türkiye'deki Durum** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011, s. 64-67; Kerem Bayar, **Dünyada ve Türkiye'de Sağlık Turizminin Önemi ve Gelişimi: Antalya Yöresi Araştırması** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, 2019, s. 123; Gülay Tamer, **Sağlık Turizmi Kapsamında Estetik Uygulamalar Üzerine Bir Araştırma: İstanbul İli Bakırköy İlçesi Örneği** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2020, s. 28.

sunulması, sağlık hizmet sunucularından yaklaşık bedel talep edilmesi ve sağlık turistinın Sağlık Hizmeti Sunucusuna yönlendirilmesi gibi amaçlarla işlemektedir.

Aldığı tıbbi veriler kapsamında yaklaşık hizmet bedeline ilişkin bilgi toplayan Aracı Kuruluş bu bilgiyi sağlık turisti ile paylaşmakta ve sağlık turisti de kendisi için en uygun olan seçeneği değerlendirerek bir karar vermektedir.

Sözleşmeli olduğu Sağlık Hizmeti Sunucularından hangisine yönlendirme yapacağı belli olan Aracı Kuruluş, alınacak sağlık hizmetinin tarihi, niteliği ve süresi gibi unsurları göz önünde bulundurarak, sağlık hizmeti etrafında şekillenen ve konaklama, yeme- içme, ulaşım gibi hizmetlerden oluşan tek bir ürün meydana getirir. Sağlık turisti, Aracı Kuruluştan turizm ve sağlık hizmetlerinden oluşan ve organize edilerek bir bütün haline getirilmiş bu hizmeti satın alır.

Sağlık turistlerinin tek bir muhatabı olmasını tercih edeceği tespiti içeren çalışmalarda yer aldığı şekliyle³⁶⁴, sağlık turisti ulaşım, konaklama, transfer, rehberlik vb. hizmetleri ile sağlık hizmetini, aynı muhataptan yani Aracı Kuruluştan satın almaktadır³⁶⁵.

Bu anlamda, her ne kadar sağlık hizmetini veren Sağlık Hizmeti Sunucuları olsa da sağlık hizmetini bir ürün haline getirerek satışa sunan, çeşitli tekniklerle pazarlayan ve nihayetinde satış işlemini gerçekleştiren Aracı Kuruluşlardır³⁶⁶.

C. Aracı Kuruluşun Sağlık Hizmetinden Kaynaklanan Hukuki Sorumluluğunun Değerlendirilmesi

Sorumluluk kavramına ilişkin açıklamalarımızda, bu kavramın farklı anlamlarda kullanıldığını ve bunların, borçlunun alacaklıya borçlandığı edimini yerine getirmemesi ihtimalinde alacaklıya karşı malvarlığı ile sorumlu olması ile borçlunun borca aykırı davranışı nedeniyle alacaklı nezdinde meydana gelen zararı giderme, tazmin etme yükümlülüğü olduğunu belirtmiştik.

İkinci Bölümde, “Aracı Kuruluşun Sağlık Turistine Verdiği Hizmetler” başlığı altında, Aracı Kuruluş tarafından yapılan bazı faaliyetleri incelemiş, Aracı Kuruluşun

³⁶⁴ Emre, s. 51; Tontuş, Aracı Kurumlar, s. 1; Somuncu, s. 431.

³⁶⁵ Khafizova, s. 64; Angın, s. 41; Buzcu, s. 89.

³⁶⁶ Çetin, s. 16, 17; Khafizova, s. 64-67; Bayar, s. 123; Tamer, s. 28.

sağlık turizmindeki yerini tespit etmeye çalışmıştık. Bu bölümde ise İkinci Bölümde tespit etmiş olduğumuz bu faaliyetlerin hangilerinin ne şekilde Aracı Kuruluşun yükümlülükleri olduğunu inceleyeceğiz.

Aracı Kuruluşun sağlık turisti ile olan hukuki ilişkisi, sözleşme ilişkisi olduğuna göre, varsa sorumluluğunun dayanağının ve mevzuatımızdaki düzenlemelerin neler olduğunun tespit edilmesi amacıyla öncelikle Aracı Kuruluşun taraflar arasındaki sözleşme gereğince asli edim yükümlülüklerinin neler olduğunu açıklamayı uygun görüyoruz.

1. Tarafların Asli Edim Yükümlülükleri

a. Asli Edim Yükümlülüğü Kavramı

Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde, o sözleşmenin niteliğini belirleyen ve tarafların sözleşmeyi yapmakla elde etmek istedikleri ifa menfaatlerini ve bu menfaatlerin karşılıklı değişim değerini oluşturan edim yükümlülüklerine asli edim yükümlülükleri denir³⁶⁷. Bu anlamda, sözleşme ilişkisi kurarken, bir tarafın elde etmek istediği menfaatin diğer tarafın asli edim yükümlülüğünü oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Asli edim yükümlülükleri, bir sözleşme ilişkisine, o sözleşmenin taraflarının elde etmek istedikleri sonuca ulaşmalarını sağlayan özellikleri veren yükümlülüklerdir³⁶⁸. Sözleşme ilişkisinde asli edim yükümlülükleri, diğer yükümlülüklerden bağımsız olarak talep ve dava edilebilirler³⁶⁹.

³⁶⁷ Eren, Genel Hükümler, s. 32; Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 42; Aydoğdu ve Nart, s. 53; Gümüş, Genel Hükümler, s. 45; M. Ayan, s. 54; Mehmet Remzi ve Sezer Aydın, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 12. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 37.

³⁶⁸ Eren, Genel Hükümler, s. 32; Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 42; Aydoğdu ve Nart, s. 54; Günergök ve Kayıhan, s. 7.

³⁶⁹ Eren, Genel Hükümler, s. 33; Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 43; Aydoğdu ve Nart, s. 54; Günergök ve Kayıhan, s. 8; Gümüş, Genel Hükümler, s. 45.

b. Aracı Kuruluşun Asli Edim Yükümlülükleri

Sözleşme ilişkisinde, karşı tarafın yerine getirmek zorunda olduğu asli edim yükümlülüğü, diğer tarafın sözleşmeyi kurma amacına karşılık geldiğinden, Aracı Kuruluşun asli edim yükümlülüklerinin neler olduğunun belirlenmesi, sağlık turistinin Aracı Kuruluş ile sözleşme yapmakla elde etmek istediği değerin ne olduğunu, sözleşmeyi kurarken iradesinin yöneldiği amacı gösterecektir.

Sağlık turizmi, amacı sağlık hizmeti almak olan turistin gerçekleştirdiği seyahattir. Birincil amacı sağlık hizmeti almak olan kişi, kendisine tanınan diğer olanaklardan da yararlanarak sağlık turisti adını almaktadır.

Sağlık turistinin Aracı Kuruluş ile iletişime geçmesinin ilk amacı, ülkemizde sunulan sağlık hizmetlerinden yararlanmaktır. Sağlık turisti, sağlık hizmetiyle birlikte seyahati nedeniyle ihtiyaç duyacağı kalacak yer, ulaşım, yeme-içme, tercümanlık gibi hizmetleri de satın alır.

Sağlık turisti, yabancı bir ülkede karşılaşılabileceği sorunları en başından ortadan kaldırmak ve yetkinlik gerektiren bir hizmet olan sağlık hizmetini sorunsuz bir şekilde almak istediği için Aracı Kuruluş ile hukuki ilişkiye girmektedir. Aracı Kuruluşun tıbbi bilgilere erişim, bilgilendirilmiş onam alma gibi, sağlık turistinin Sağlık Hizmeti Sunucusuna gelmesinden önce başlayan faaliyetleri, sağlık turistinin alacağı sağlık hizmetinin organize edilmesi, randevuların ayarlanması, gerekliyse tıbbi müdahale için gün belirlenmesi vb. hizmetlerle devam etmekte, sağlık turisti organize edilmiş bir sağlık hizmetini satın almaktadır.

Sağlık turistinin, sağlık hizmeti etrafında şekillenen seyahati için, Aracı Kuruluş tarafından sunulacak paket tur hizmetlerinin de sağlık hizmeti ile uyumlu olması gerekmektedir.

Seyahat sözleşmesi incelenirken kullanılan edimlerin birbiriyle birleştirilerek bir bütün olarak sunulması³⁷⁰ unsurları, sağlık hizmeti esas alınarak ve ona uygun şekilde oluşturulmalıdır. Örneğin sağlık turistinin kalacağı yer ve kendisine

³⁷⁰ Öğretide edimlerin bütünlüğü ve birleştirilmesi olarak ifade edilen bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. Ayşe Havutçu, “Seyahat Sözleşmesi ve Ayıplı İfa Halinde Tüketicinin Hakları”, **Manisa Barosu Dergisi**, S. 62-63, Manisa 1997, ss. 27-45, s. 31, 32; Tezcan, s. 187, 188; Sayın, s. 52-59; Yurt, s. 44-50; B. Demir, Paket Tur, s. 42, 43; Vardar Hamamcıoğlu, s. 279, 280; Sert, s. 222-224.

sağlanacak ulaşım olanakları, alacağı sağlık hizmetine göre belirlenmeli, sağlık durumuna uygun turistik imkanlar sunulmalıdır.

Bu şekilde oluşturulan ürün, yukarıda “Aracı Kuruluşun Sağlık Hizmeti ve Diğer Hizmetleri Bir Bütün Olarak Sunması” başlığı altında yapmış olduğumuz açıklamalarımızda da belirtildiği gibi, Aracı Kuruluş tarafından bir araya getirilerek, bir bütün halinde sunulan tek bir ürünü ifade etmektedir. Aracı Kuruluş tarafından satışa sunulan bu ürün artık tek tek sunulan hizmetleri değil, bunların birbirleriyle birleşimi sonucunda meydana gelen tek bir ürünü ifade etmektedir³⁷¹.

Sağlık turizmi kapsamında Aracı Kuruluş tarafından sunulan ürün, Aracı Kuruluş tarafından organize edilmiş sağlık hizmeti etrafında şekillenen paket tur ürününü içermektedir. Bu ürün artık yalnızca sağlık hizmeti olarak değerlendirilemeyeceği gibi, yalnızca paket tur ürünü olarak da değerlendirilemez. Aracı Kuruluş, sağlık turistine sunduğu bu sağlık turizmi ürününün, tüm unsurlarının eksiksiz olarak yerine getirilmesini ve taraflar arasındaki sözleşme ilişkisine uygun olarak ifa edilmesini borçlanmıştır³⁷².

Bu nedenle, sağlık hizmetinin organize edilerek paket tur unsurlarıyla birlikte, taraflar arasındaki sözleşmeye uygun bir biçimde sunulmasının Aracı Kuruluşun asli edim yükümlülüğü olduğunu düşünmekteyiz.

c. Sağlık Turistinin Asli Edim Yükümlülükleri

Taraflar arasında kurulan sözleşme ilişkisi, tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme niteliğindedir. Bu tür sözleşmelerde asli edim yükümlülükleri, karşılıklılık ilişkisi içerisinde olup diğer taraf için ifadan beklenen menfaati ifade eder.

Aracı Kuruluş ile sağlık turisti arasında kurulan sözleşme ilişkisinde, Aracı Kuruluşun organize edilmiş sağlık hizmetlerinin paket tur unsurları ile bir araya getirilerek sunulması şeklinde ortaya çıkan asli edim yükümlülüğü karşısında sağlık turistinin asli edim yükümlülüğü, taraflarca belirlenen hizmet bedelinin ödenmesidir.

³⁷¹ Saibe Oktay, **Gezi Sözleşmesi**, Beta Basım, İstanbul, 1997, s. 8, 9.

³⁷² Oktay, s. 65, 66; Yurt, s. 42, 43; Havutçu, s. 61, 62; Tezcan, s. 190; Can ve Güner, s. 246, 247.

2. Aracı Kuruluşun Hizmet Satın Almasına İlişkin Sözleşmede Sağlık Hizmeti Sunucusunun, Aracı Kuruluşun İfa Yardımcısı Olması

a. İfa Yardımcısı Kavramı

TBK m. 83 düzenlemesine göre, borçlunun borcunu bizzat ifa etmesinde alacaklının menfaati bulunmadığı sürece, borçlu borcunu mutlaka kendisi ifa etmekle yükümlü değildir³⁷³.

Buna göre, borç ilişkisinde alacaklı olan tarafın ifa menfaatini etkileyen bir durum bulunmadığı ve borca aykırılık teşkil etmediği sürece borçlu, ifayla yükümlü olduğu borcunu, kendisine yardımcı olabilecek kişiler kullanarak da yerine getirebilir³⁷⁴.

TBK m. 116/1, ifa yardımcısı kavramını, borçlunun beraber yaşadığı kişiler ya da yanında çalışanlar şeklinde örneklendirmiştir³⁷⁵. Bir kişinin, borçlunun ifa yardımcısı sayılabilmesi için, o kişi ile borçlu arasında herhangi bir hukuki ilişki bulunup bulunmadığı, böyle bir ilişki varsa bu ilişkinin niteliği, yardımcının borçlunun çalışanı olup olmadığı, bu yardım karşılığında herhangi bir ücret alıp almadığı gibi hususlar önemli değildir³⁷⁶. İfa yardımcısı gerçek kişi ya da tüzel kişi de olabileceği

³⁷³ Eren ve Dönmez, Eren Şerh C. III, s. 2318; Eren, Genel Hükümler, s. 1193; Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 821; Remzi ve Aydın, s. 258.

³⁷⁴ Haluk Tandoğan, **Türk Mesuliyet Hukuku**, 1961 Yılı Birinci Basıdan Tıpkı Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2010, (Mesuliyet Hukuku), s. 441; Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 821; Günergök ve Kayıhan, s. 288.

³⁷⁵ Oğuzman ve Öz, C. 1, s. 446; Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 823; Antalya, C. V/1,3, s. 368.

³⁷⁶ Rona Serozan, Başak Baysal ve Kerem Cem Sanlı, **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2022, s. 395; Gümüş, Genel Hükümler, s. 842, 843; Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 823; Oğuzman ve Öz, C. 1, s. 446; Tandoğan, Mesuliyet Hukuku, s. 437; Antalya, C. V/1,3, s. 367, 368.

gibi³⁷⁷, borçlunun eşi, dostu, akrabası, çalışanı veya hiç tanımadığı ve/veya tesadüfen aynı ortamda bulunduğu biri de olabilir³⁷⁸.

Bu anlamda ifa yardımcısının, borçlunun iradesine dayalı olarak ve kendi seçimiyle, yardımcı kullanabileceği bir borcunun ifasına yönelik faaliyetlerde kendisine yardımcı olması amacıyla kullandığı kişi olduğunu söyleyebiliriz³⁷⁹.

Aşağıda, TBK m. 116 gereğince borçlunun ifa yardımcısı olarak seçtiği kişinin fiilinden sorumluluğunun kapsamı ve şartları incelenecektir.

b. İfa Yardımcısının Fiilinden Sorumluluk ve Sorumluluğun Şartları

Yukarıda da belirttiğimiz gibi borçlu, alacaklının ifadan beklediği menfaati, taraflar arasındaki borç ilişkisine en uygun şekilde yerine getirebilmek için TBK m. 116'da belirtilen şartlara uygun olarak yardımcı kişi kullanabilir³⁸⁰. Esasen bu durum, gelişen ekonomik yapı gereği üretim süreçlerinde iş bölümüne gidilmesi ihtiyacının bir sonucudur³⁸¹.

TBK m. 116'ya göre, borçlu borcunu ifa ederken yardımcı bir kişinin faaliyetlerinden yararlanmışsa, ifa yardımcısı olan kişinin borca aykırı fiillerinden sorumludur³⁸².

³⁷⁷ Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 823; Oğuzman ve Öz, C. 1, s. 446; Gümüş, Genel Hükümler, s. 843; Antalya, C. V/1,3, s. 365; Zarife Şenocak, **Borçlunun İfa Yardımcılarından Dolayı Sorumluluğu**, Dayınlarlı Hukuk Yayınları, Ankara, 1995, s. 105; Melih Arslan, **Türk Borçlar Kanunu Çerçevesinde Yardımcı Kişilerin Fiillerinden Sorumluluğun Sınırlandırılması ve Kaldırılması**, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020, s. 16; Mine Yağcı, **Yardımcı Kişilerin Fiillerinden Sorumluluk (TBK M. 116)**, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018; s. 44; Semih Yünlü, **Yardımcı Kişilerin Fiillerinden Sorumluluk**, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 130.

³⁷⁸ Tandoğan, Mesuliyet Hukuku, s. 437; Oğuzman ve Öz, s. 446; Serozan, Baysal ve Sanlı, s. 395; Gümüş, Genel Hükümler, s. 843, Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 823; Arslan, s. 16.

³⁷⁹ Şenocak, s. 104; Yağcı, s. 43; Arslan, s. 13; Yünlü, s. 108, 109.

³⁸⁰ Şenocak, s. 5, 6; Tandoğan, Mesuliyet Hukuku, s. 441.

³⁸¹ Eren, Genel Hükümler, s. 1193; Eren ve Dönmez, Eren Şerh C. III, s. 2318; O. Gökhan Antalya, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, C. V/1,3, Genişletilmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, (C. V/1,3), s. 364; Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 821; Gümüş, Genel Hükümler, s. 839; Remzi ve Aydın, s. 258.

³⁸² Serozan, Baysal ve Sanlı, s. 390, 391; Tandoğan, Mesuliyet Hukuku, s. 435; Cevdet İlhan Günay, **Türk Borçlar Kanunu Şerhi**, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2015, s. 424; Oğuzman ve Öz, C. I, s. 445; Eren ve Dönmez, Eren Şerh C. III, s. 2318; Gümüş, Genel Hükümler, s. 841; Günergök ve Kayıhan, s. 288; M. Ayan, s. 493.

Borçlunun, ifa yardımcısının fiillerinden sorumlu tutulabilmesi için bazı şartların oluşması gerekir. Bu şartların başında, ifa yardımcısı kullanan borçlu ile bu yardımcının fiilinden zarar gören alacaklı arasında geçerli bir borç ilişkisinin bulunması gelir³⁸³. Bu ilişki genellikle sözleşmeden kaynaklansa da bu bir zorunluluk olmadığından, taraflar arasındaki borç ilişkisi, sebepsiz zenginleşmeden ve/veya haksız fiilden de kaynaklanmış olabilir³⁸⁴.

Borcun ifasında ifa yardımcısı kullanılabilmesi için taraflar arasındaki borç ilişkisinin, ifanın yardımcı aracılığıyla görülmesine uygun olması gerekir³⁸⁵. Gerçekten de TBK m. 83, borçlunun ancak alacaklının menfaatlerine uygun olması halinde ifa yardımcısı kullanmasına izin vermiştir³⁸⁶. Bu anlamda alacaklının ifadan beklediği menfaat, borçlunun bu borcu bizzat yerine getirmesini gerektiriyorsa, böyle bir durumda borçlu tarafından ifa yardımcısı kullanılması borca aykırılık teşkil eder³⁸⁷.

Borçlu olan kişi, alacaklıya karşı ifa etmekle yükümlü olduğu borcun ifasının bir kısmını veya tamamını kendi isteği ve bilgisi dahilinde ifa yardımcı olarak seçtiği kişiye bırakmış olmalıdır³⁸⁸. Bunun anlamı, borçlunun borcun ifası amacıyla, kendi isteğiyle ifa yardımcısına başvurmuş olmasıdır. Aksi halde borçlunun haberi olmadan kendi kararı ile ifa faaliyetine katılan kişi, ifa yardımcısı olarak nitelendirilemez³⁸⁹.

İfa yardımcısının borca aykırı davranışlarından borçlunun sorumlu tutulabilmesinin bir diğer şartı, ifa yardımcısı olan kişinin ifa faaliyetlerine, hazırlık aşamasında dahi olsa kısmen veya tamamen ve fiilen katılmış olmasıdır³⁹⁰. Bu noktada ifa yardımcısı olarak belirlenen kişi, borçlunun seçimi ve kararıyla belirlenmiş

³⁸³ Serozan, Baysal ve Sanlı, s. 394; Gümüş, Genel Hükümler, s. 841, 842; Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 822; Tandoğan, Mesuliyet Hukuku, s. 435; Eren ve Dönmez, Eren Şerh C. III, s. 2321; Eren, Genel Hükümler, s. 1194; Arslan, s. 40, 41; Yağcı, s. 79, 80; Yünlü, s. 63- 65.

³⁸⁴ Tandoğan, Mesuliyet Hukuku, s. 435; Eren, Genel Hükümler, 1194; Gümüş, Genel Hükümler, s. 841; Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 822; Yağcı, s. 82.

³⁸⁵ Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 822, 823; Arslan, s. 54, 55;

³⁸⁶ Gümüş, Genel Hükümler, s. 844.

³⁸⁷ Oğuzman ve Öz, C. 1, s 451; Gümüş, Genel Hükümler, s. 844.

³⁸⁸ Antalya, C. V/1, 3, s. 372; Oğuzman ve Öz, s. 447; Gümüş, Genel Hükümler, s. 844, 845; Eren, Genel Hükümler, s. 1196; Tandoğan, Mesuliyet Hukuku, s. 440; Şenocak, s. 151; Arslan, s. 49; Yağcı, s. 111, 112; Yünlü, s. 230, 231.

³⁸⁹ Gümüş, Genel Hükümler, s. 845; Antalya, C. V/1, 3, s. 372; Tandoğan, Mesuliyet Hukuku, s. 437; Eren, Genel Hükümler, s. 1196; Yağcı, s. 44.

³⁹⁰ Eren ve Dönmez, Eren Şerh C. III, s. 2327; Eren, Genel Hükümler, s. 1197; Gümüş, Genel Hükümler, s. 845; Antalya, C. V/1, 3, s. 373; Oğuzman ve Öz, C. I, s. 448, 449; Şenocak, s. 161; Arslan, s. 52- 54; Yağcı, s. 109.

olduğundan, ifa faaliyetlerine katılmış olmasının borçlunun bilgisi dahilinde olması veya olmaması sorumluluğu ortadan kaldırmaz³⁹¹.

Son olarak, ifa yardımcısının borca aykırı fiili nedeniyle borçlunun sorumlu tutulabilmesi için alacaklının gördüğü zararın, ifa yardımcısının ifaya yönelik faaliyetleri sırasında meydana gelmiş olması gerekir³⁹².

TBK m. 116'nın kusura dayanmayan bir sorumluluk hali olduğunu söylemek mümkündür³⁹³. Bu kural, TBK m. 112 ile getirilen borçlunun kusuru olmadığını kanıtlamadıkça sorumlu olduğu şeklindeki kusura dayanan sorumluluk kuralının istisnasını teşkil eder³⁹⁴. Buna göre TBK m. 83'e göre borcunu, ifa yardımcısı kullanarak ifa eden borçlu, ifa yardımcısının, borcun ifası sırasında borca aykırı eylemlerinden dolayı alacaklıya verdiği zarardan TBK m. 116 uyarınca, kusuru olup olmadığına bakılmaksızın sorumludur³⁹⁵.

İfa yardımcısı kullanan borçlunun, yardımcısının alacaklıya zarar veren fiilinden sorumlu olması için ifaya yardım eden kişinin de kusurlu olması veya olmaması önemli değildir³⁹⁶. Bu noktada öğretide, TBK m. 116'da düzenlenen sorumluluk kapsamında, TBK m. 66'da düzenlenen adam çalıştıranın sorumluluğundan farklı olarak borçlunun kurtuluş kanıtı³⁹⁷ getirmesinin de mümkün olmadığı göz önünde bulundurularak, farazi kusur kavramı kullanılmaktadır. Farazi kusur, borçlunun, ifa yardımcısı kullanmak yerine ifaya yönelik fiilleri kendi

³⁹¹ Oğuzman ve Öz, C. I, s. 448.

³⁹² Eren ve Dönmez, Eren Şerh C. III, s. 2333; Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 825; Tandoğan, Mesuliyet Hukuku, s. 441, 442; Gümüş, Genel Hükümler, s. 842, 843; Arslan, s. 59.

³⁹³ Serozan, Baysal ve Sanlı, s. 391; Gümüş, Genel Hükümler, s. 846. Burada sözü edilen kusura dayanmayan sorumluluğun, TBK m. 65- 77 arasında düzenlenen kusursuz sorumluluk halleri ile karıştırılmaması gerektiği konusunda bkz. Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 826; Günergök ve Kayıhan, s. 290.

³⁹⁴ Gümüş, Genel Hükümler, s. 846; Serozan, Baysal ve Sanlı, s. 391; Eren ve Dönmez, Eren Şerh C. III, s. 2319.

³⁹⁵ Tandoğan, Mesuliyet Hukuku, s. 444; Serozan, Baysal ve Sanlı, s. 392; Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 825; Eren ve Dönmez, Eren Şerh C. III, s. 2319; Gönen, s. 146; Remzi ve Aydın, s. 260; Hatemi ve Gökyayla, s. 289; Nomer, s. 380, 381; Gümüş, Genel Hükümler, s. 846.

³⁹⁶ Gümüş, Genel Hükümler, s. 846; Serozan, Baysal ve Sanlı, s. 392; Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 826; Hatemi ve Gökyayla, s. 289; Nomer, s. 381; Günergök ve Kayıhan, s. 290.

³⁹⁷ TBK m. 66/2; “Adam çalıştıran, çalışanını seçerken, işiyle ilgili talimat verirken, gözetim ve denetimde bulunurken, zararın doğmasını engellemek için gerekli özeni gösterdiğini ispat ederse, sorumlu olmaz” şeklindedir.

gerçekleştirmiş olsaydı, kusurlu sayılacaktı ise bu halde ifaya yardım eden kişinin fiilinden sorumlu tutulması gerekliliğini ifade eder³⁹⁸.

c. Sorumsuzluk Anlaşması

TBK m. 116/2, tarafların önceden yaptıkları bir anlaşma ile, ifa yardımcılarının fiillerinden doğabilecek olan sorumluluğu kısmen veya tamamen kaldırabileceklerini düzenlemiştir.

TBK sistematigi içerisinde, sorumsuzluk anlaşmalarına ilişkin genel hüküm TBK m. 115 düzenlemesidir. TBK m. 116/2 ise, bu genel düzenlemenin karşısında, borçlunun ifa yardımcılarının kasıtlı ve/veya ağır kusurlu davranışlarından sorumlu olmayacağına dair anlaşma yapabileceğini düzenleyen özel bir düzenlemedir³⁹⁹. TBK m. 116/2'ye uygun olarak hafif veya ağır kusurdan olması fark etmeksizin sorumsuzluk anlaşması yapılabilmesi için taraflar arasında geçerli olan borç ilişkisinde, borçlu tarafından ifa yardımcısı kullanılmasının mümkün olması gerekmektedir⁴⁰⁰.

İfa yardımcısının fiilinden sorumluluk yukarıda açıkladığımız şekilde kusura dayanmayan bir sorumluluk türü olduğundan, sorumluluğun anlaşma ile sınırlandırılması ve/veya tamamen ortadan kaldırılması borçluya tanınmış bir imkan niteliğindedir⁴⁰¹.

TBK m. 116/2, bu düzenlemeye bir istisna getirmiş ve uzmanlık gerektiren bir hizmet, sanat ve/veya mesleğin, kanunun veya yetkili makamların verdiği izinle yürütülmesi halinde borçlunun ifa yardımcılarının fiillerinden sorumlu olmayacağına dair anlaşmaların kesin olarak hükümsüz olduğu düzenlemesine yer vermiştir.

³⁹⁸ Eren ve Dönmez, Eren Şerh C. III, s. 2337; Eren, Genel Hükümler, s. 1203; Gümüş, Genel Hükümler, s. 846; Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 846; Serozan, Baysal ve Sanlı, s. 393; Şenocak, s. 211; Antalya, C. V/1, 3, s. 376, 377; Günergök ve Kayıhan, s. 289, 290; Oğuzman ve Öz, C. I, s. 454; Gönen, s. 145; Yağcı, s. 123.

³⁹⁹ Eren ve Dönmez, Eren Şerh C. III, s. 2343; Eren, Genel Hükümler, s. 1208; Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 837; Serozan, Baysal ve Sanlı, s. 400; Tandoğan, Mesuliyet Hukuku, s. 458; Gümüş, Genel Hükümler, s. 847; Antalya, C. V/1, 3, s. 378; Günergök ve Kayıhan, s. 291, 292; Oğuzman ve Öz, C. I, s. 456; Yağcı, s. 160; Şenocak, s. 240, 241.

⁴⁰⁰ Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 838; Eren ve Dönmez, Eren Şerh C. III, s. 2343; Eren, Genel Hükümler, s. 1207.

⁴⁰¹ Gümüş, Genel Hükümler, s. 847; Arslan, s. 98.

d. Aracı Kuruluş ile Sağlık Hizmeti Sunucusu Arasındaki İlişkinin İfa Yardımcısı Kavramı Yönünden Değerlendirilmesi

Yukarıda, Aracı Kuruluş ile Sağlık Hizmeti Sunucusu arasında imzalanan sözleşmenin üçüncü kişi yararına sözleşme olduğunu ve bu sözleşmeye istinaden Aracı Kuruluşun kendisine başvuran kişileri sağlık turisti olarak Sağlık Hizmeti Sunucusuna yönlendirdiğini belirtmiştik.

Sağlık turizmi kapsamında Aracı Kuruluş tarafından bu kapsamda yürütülen faaliyet, tam olarak turizm ve sağlık hizmetlerinin bir araya getirilerek organize bir ürün halinde sağlık turistine belirli bir bedel karşılığında satılmasıdır. Bu halde Aracı Kuruluş, sağlık turistine karşı, sağlık hizmeti de dahil olmak üzere organize bir bütün haline getirmiş olduğu hizmetlerin tamamının, sağlık turisti ile arasındaki sözleşme ilişkisine uygun olarak verilmesi borcu altına girmektedir.

Aracı Kuruluş, aynen paket tur hizmeti sunumunda bağımsız hizmet sağlayıcılardan yararlandığı gibi⁴⁰², sağlık hizmeti sunumunda da Sağlık Hizmeti Sunucusundan yararlanmakta, Sağlık Hizmet Sunucusunu ifa yardımcısı olarak kullanmaktadır. Bu nedenle Aracı Kuruluş, sağlık turistine sunulan sağlık hizmeti dolayısıyla, Sağlık Hizmeti Sunucusunun borca aykırı her türlü davranışından TBK m. 116 gereğince sorumludur.

TBK m. 116 kapsamında sorumluluğun şartları yönünden değerlendirdiğimizde Aracı Kuruluş ile sağlık turisti arasında geçerli olarak kurulan sözleşme ilişkisinin Aracı Kuruluşun ifa yardımcısı kullanmasına olanak verdiği görülmektedir. Sağlık hizmeti yönünden Aracı Kuruluşun bu hizmeti Sağlık Hizmeti Sunucusunu kullanarak yani ifa yardımcısı aracılığıyla görmesi bir seçim olmanın ötesinde aynı zamanda bir gerekliliktir. Sağlık hizmetine yönelik edimlerin büyük bir kısmı⁴⁰³ fiilen Sağlık Hizmeti Sunucusu tarafından verilmektedir.

Sağlık ve turizm hizmetlerini bu şekilde organize ederek bir bütün halinde satışa sunan Aracı Kuruluş, sağlık hizmetinin görülmesi esnasında Sağlık Hizmeti

⁴⁰² Bağımsız hizmet sağlayıcılarının paket tur düzenleyen ve aracısının ifa yardımcısı olduğu konusunda bkz. s. 61.

⁴⁰³ Bu noktada Aracı Kuruluş tarafından sağlık hizmeti kapsamında verilen hizmetler olduğu göz önünde bulundurulduğundan, Sağlık Hizmeti Sunucusunun sağlık hizmetine yönelik edimlerin büyük bir kısmını yerine getirdiği belirtilmiştir.

Sunucusunun borca aykırı herhangi bir fiili nedeniyle sağlık turistinın zarara uğraması halinde, TBK m. 116 uyarınca Sağlık Hizmeti Sunucusunun vermiş olduğu zarardan sorumludur.

TBK m. 116/2 uyarınca Aracı Kuruluş ile Sağlık Hizmeti Sunucusu tarafından yerine getirilen faaliyetler, uzmanlık gerektirmesinin yanında, yetkili makam olan Sağlık Bakanlığı tarafından özel olarak verilen izin ve belge yürütölmektedir. Bu nedenle, Aracı Kuruluşun sağlık turisti ile sorumsuzluk anlaşması yapması mümkün olmadığı gibi, buna ilişkin anlaşmalar yasanın açık ve emredici hükmü dolayısıyla kesin olarak hükümsüzdür.

3. Tüketicinin Korunması ve Sağlık Hakkı Kapsamında Değerlendirme

Dünya üzerinde ekonomik kalkınmanın ivme kazandığı 19. yüzyıldan itibaren tüketicinin yaşadığı olumsuz deneyimler, tüketicinin korunması ihtiyacını doğurmuş ve bu durum, birtakım düzenlemelerle sağlanmaya çalışılmıştır⁴⁰⁴.

Ekonomik kalkınma, herkesin ihtiyacı olanı satın alması şeklinde süregelen tüketim alışkanlıklarını değiştirmiştir⁴⁰⁵. Bu değişimin yarattığı ekonomik büyümenin sürdürülebilir kılınmasının en önemli unsuru, sunulan ekonomik değeri tüketebilecek kişilerin tüketimden elde etmek istedikleri menfaatlerin korunması ile devamlılığın sağlanmasıdır. Satın aldığı mal veya hizmetten memnun kalmayan veya bundan zarar gören tüketicinin memnuniyetinin sağlanmaması ve/veya zararının tazmin edilmemesi, onun ve dolayısıyla toplumun diğer üyelerinin söz konusu mal ve hizmetleri tüketmemesi sonucunu doğurabilecek ve bu da ekonomik gelişmeye zarar verecektir. Bu anlamda tüketicinin korunması, bireysel olarak tüketicinin korunması yanında ekonomik sistemin ve gelişimin de korunması amacına hizmet etmektedir.

Tüketicinin korunması küresel pazar dinamiklerini de etkileyen bir husus olduğundan hem ulusal hem de uluslararası düzeyde düzenlemeler yapılmıştır.

⁴⁰⁴ Göle, s. 13, 14; Akipek Öcal ve Kara, s. 16- 18; Kutlu, s. 23, 24.

⁴⁰⁵ Fatma Zeynep Altınar Yolcu, “Tüketicinin Korunması Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Bu Gelişimin Türk Hukukuna Yansıması”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 24, S. 2, 2018, ss. 1111-1124, s. 1113.

Tüketicinin korunması gerekliliği, Amerika Birleşik Devletleri Kongresinde 1962’de dile getirilmiş, Avrupa Birliği (o zamanki adı ile Avrupa Ekonomik Topluluğu) tarafından ise 1975 yılında tüketicinin korunması ve bilgilendirilmesi amacıyla, bir program hazırlanmıştır⁴⁰⁶.

Avrupa Birliği’nin kurucu anlaşması olan Maastricht Anlaşması⁴⁰⁷ da tüketicinin korunması ilişkin hükümler içermekte olup Avrupa Birliği, süreç içerisinde gelişmelere ayak uydurmak amacıyla çeşitli düzenlemeler yapmaya devam etmiş ve etmektedir⁴⁰⁸.

Bu gelişmelerin ardından, BM tarafından 1985 yılında yapılan toplantıda, Tüketicinin Korunması Rehberi adı ile tüketiciye tanınan bazı haklar kabul edilmiştir⁴⁰⁹. Bu metinler, 1999 ve 2015 yıllarında yenilenerek şu anki halini almıştır⁴¹⁰.

Rehber kapsamında kabul edilen ilkeler⁴¹¹ tüketiciye tanınmış olan hakları ifade etmekte, büyük bir kısmı aynı zamanda insan haklarına konu hakları farklı bir başlık altında kapsamına almaktadır⁴¹².

Avrupa Birliği nezdinde yapılan düzenlemeler, ülkemizi de etkilemiş mülga 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun⁴¹³’a 4822 sayılı Kanun⁴¹⁴ ile bu yönde değişiklikler ve eklemeler yapılmıştır. Tüketicinin korunmasına ilişkin yeni düzenlemeler içeren 6502 sayılı TKHK yapılırken, Avrupa Birliği tarafından getirilen yeni düzenlemelerin kanunumuza aktarılmasına özen gösterilmiştir

Tüketicinin korunması, ilgili mal ve hizmeti sunan ve/veya üretenlerin, mal veya hizmete ilişkin bilgisinin tüketiciden çok daha fazla olması ve tüketicinin

⁴⁰⁶ Göle, s. 15; Akipek Öcal ve Kara, s. 17-19; Aydoğdu ve Kahveci, s. 28.

⁴⁰⁷ 07.02.1992’de imzalanarak 01.11.1993’te yürürlüğe giren anlaşmanın metni için bkz. <https://ataum.ankara.edu.tr/temel-belgeler/> (et. 29.12.2023).

⁴⁰⁸ Avrupa Birliği tarafından tüketicinin korunması amacıyla çıkarılan düzenlemeler için bkz. Akipek Öcal ve Kara s. 18- 21; Kutlu, s. 34- 42; Aydoğdu ve Kahveci, s. 28- 34; Aslan, s. 42- 61.

⁴⁰⁹ Akipek Öcal ve Kara, s. 17, 18; Kutlu, s. 23, 24.

⁴¹⁰ 1985, 1999 ve 2015 tarihli metinlere ulaşmak için bkz. <https://unctad.org/topic/competition-and-consumer-protection/un-guidelines-for-consumer-protection> (et. 28.12.2023).

⁴¹¹ Temel gereksinimlerin karşılanması hakkı, sağlık ve güvenliğin korunması hakkı, ekonomik çıkarların korunması ve seçme hakkı, bilgilendirme hakkı, eğitime hakkı, tazmin edilme hakkı, temsil edilme hakkı ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı.

⁴¹² Akipek Öcal ve Kara, s. 18; Kutlu, s. 24, Aydoğdu ve Kahveci, s. 29; Altınar Yolcu, s. 1113.

⁴¹³ RG. 08.03.1995 tarih, 22221 sayı.

⁴¹⁴ RG. 14.03.2003 tarih, 25048 sayı.

ekonomik olarak satıcı ve/veya sağlayıcıdan daha zayıf konumda bulunmasını esas almaktadır⁴¹⁵.

Sağlık turizmi, sağlık ve turizm sektörlerinin bir araya getirilerek oluşturulan bir hizmetler bütünüdür. Uluslararası piyasaya ihraç edilen bir hizmet olarak sağlık turizminde de insan haklarının ve sağlık turizmi sektörünün korunması ve geliştirilmesi, sağlık turistinin hukuki güvenliğinin sağlanması ile mümkün olabilecektir. Sağlık turistini tüketici olarak kabul ettiğimizde, tüketim konusunun bireyin sağlığı ve bedensel bütünlüğüne ilişkin olduğunu göz ardı etmemiz mümkün değildir.

Sağlık turizminde, Aracı Kuruluş tarafından sağlık turistine verilen hizmetlerin bir bölümü, yukarıda açıklamış olduğumuz gibi paket tur sözleşmesinin konusu oluşturur.

Hukukumuzda, paket tur sözleşmelerine ilişkin düzenleme ilk olarak, mülga 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Avrupa Birliği Paket Tur Yönergesi⁴¹⁶'ne uyum çerçevesinde hazırlanarak eklenen 4822 sayılı Kanun m. 6/C ile yapılmıştır⁴¹⁷. Bu düzenlemeden önce, uygulamada var olan sorunların çözümü için öğretide seyahat sözleşmesi, gezi sözleşmesi, tur sözleşmesi gibi kavramlar⁴¹⁸ kullanılmakta ve fiili duruma, sözleşme hukuku bağlamında çözüm yolları aranmaktaydı.

Öğretide 23.04.1970 tarihli Brüksel Konvansiyonu⁴¹⁹ metninde yapılan tanımdan yola çıkılmış ve seyahat sözleşmesi, gezi sözleşmesi, tur sözleşmesi olarak adlandırılan sözleşmenin, bir kişinin bir başkası adına toplam bir fiyat karşılığında konaklama, ulaşım ve yolculuğa bağlı başka hizmetlerden oluşan bir hizmet bütününe yerine getirmeyi üstlendiği sözleşme olduğu tanımlaması yapılmıştır⁴²⁰. Burada tanımlı yapılan seyahat sözleşmesi, aynı zamanda üçüncü kişi yararına sözleşme niteliğindedir⁴²¹.

⁴¹⁵ Akipek Öcal ve Kara, s. 22; Aslan, s. 66; Aydoğdu ve Kahveci, s. 44, 45; Zevkliler ve Özel, s. 43.

⁴¹⁶ 90/314 sayılı Avrupa Birliği Paket Tur, Paket Tatil ve Paket Turlara İlişkin Konsey Yönergesi.

⁴¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Sayın, s. 24-26.

⁴¹⁸ Bu kavramlar için bkz. Oktay, s. 7-12; Havutçu, s. 31; Tezcan, s. 182. Yurt, s. 41 vd.

⁴¹⁹ <https://www.unidroit.org/instruments/transport/ccv> (et. 21.12.2023).

⁴²⁰ Oktay, s. 8; Havutçu, s. 30; Tezcan, s. 185; Can ve Güner, s. 243, 244; Yurt, s. 41.

⁴²¹ Oktay, s. 14.

Bu noktada, hizmetlerin bir bütün haline getirilmesi ve henüz kavram olarak kullanılmasa da bir paket olarak toplam bir bedelle satılması hususları göz önünde bulundurularak, bu hizmetler bütünü için para ve zaman harcayan kişinin korunması gerekliliği vurgulanmıştır⁴²².

Öğretide Serozan, gezi sözleşmeleri konusunda yapılacak düzenlemelerin, kişilerin anayasal dinlenme hakkını korumaya yönelik olması gerekliliğine vurgu yapmıştır⁴²³. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, uluslararası belgelerle tanınmış sağlık hakkını konu olan sağlık turizmi kapsamında yapılacak olan düzenlemelerin, bireylerin sağlık hakkının korunması düşüncesinden yola çıkılarak yapılması gerekmektedir.

Çalışmamız kapsamında vurguladığımız gibi, Aracı Kuruluş tarafından yerine getirilen sağlık hizmetine yönelik edimlerin, gerek sağlık hizmetinin niteliğinin paket tur sözleşmesine konu hizmetlerden farklı olması⁴²⁴, gerekse de PTSY düzenlemelerinde sayılan başka turizm hizmetleri kapsamına sağlık hizmetlerinin dahil olmaması sebebiyle, paket tur sözleşmesi kapsamında değerlendirilmesi mümkün değildir.

Ancak konunun önemi değerlendirildiğinde, TKHK kapsamında yer alan düzenlemelere dahil olmaması ve USTY’de görev ve sorumluluk kapsamında herhangi bir düzenleme bulunmaması karşısında oluşan boşluğun, sağlık turistlerinin en başta insan haklarının ve yukarıda belirttiğimiz evrensel nitelikteki tüketici haklarının ihlal edilmesine yol açması düşünülemez.

Bu anlamda, sağlık turisti gözünde İkinci Bölümde belirttiğimiz şekilde özellikle tıbbi bilgilere erişim ve bilgilendirilmiş onam gibi birebir sağlık hizmetinin parçası olan ve sürecin sonuna kadar devam eden yetkilerle sağlık hizmetinin bir parçası olduğu görüntüsünü veren Aracı Kuruluşun tüketici gözünde yaratmış olduğu bu izlenim, tüketici lehine korunmalıdır⁴²⁵.

⁴²² Rona Serozan, “Turistik Gezi Sözleşmeleri”, **Yargı Dergisi**, S. 49, ss. 20-27; <https://ronaserozanvakfi.org/turkce-makale-ve-yayinlar> (et. 21.12.2023), s. 20, 21; Sayın, s. 15.

⁴²³ Serozan, s. 27.

⁴²⁴ Sağ, s. 9; Akın Erdemir, “Sağlık Hizmetleri Yönetiminde Sağlık Turizmi Tesisleri”, **Sağlık Turizmi Uygulamaları**, (Ed. İlhan Sağ, İsmail Şimşir, Fatih Seyran), Nobel Yayıncılık, ss. 191-208, Ankara, Ekim 2022, s. 191.

⁴²⁵ Serozan, s. 21.

SONUÇ

Anayasa m. 56’da düzenlenen sağlık hakkı yanında, tüketicinin korunması da Anayasa m. 172’de düzenlemesi yapılmış bir hak ve devlete yüklenmiş bir yükümlülüktür⁴²⁶. Devlet, kişilerin birey olarak sağlığını korumak ve tüketici olarak sahip olduğu korunmayı sağlamak ve gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.

Sağlık turizmi kapsamında hizmet alan sağlık turisti, aynı hizmet nedeni ile her iki hakkı bakımından koruma kapsamındadır. Bu anlamda sağlık turizmi, ekonomik değeri gibi riskleri de yüksek bir hizmet sektörüdür.

USTY, isabetli bir düzenleme Aracı Kuruluş kavramını getirmiş ve sağlık turizmi kapsamında faaliyet göstermek isteyen özel şirketlere yönelik bir düzenleme yaparak, sektörde gerçekleştirilen faaliyetleri denetim altına almıştır. Ancak çalışmamız kapsamında çokça belirttiğimiz gibi Aracı Kuruluşa ilişkin görev ve sorumluluk düzenlemesi yapmayarak bu alanda boşluk oluşmasına yol açmıştır.

Aracı Kuruluş sağlık turizmi kapsamında ülkemizin tanıtımının yapılması ve sağlık turistlerine nitelikli hizmet sunulması açısından büyük öneme sahiptir. Hizmet ihracatı kapsamında sağlanan teşviklerin büyük bir bölümü de tanıtım amacına yönelik olarak Aracı Kuruluşlara sağlanmakta olduğundan Aracı Kuruluş yapısı bu konuda önemli maddi kolaylıklarla desteklenmektedir.

Ancak, hizmet sektörünün ekonomik anlamda önemli bir değer yaratabilmesi ancak sürdürülebilirliğine bağlıdır. Sağlık turizmi kapsamında hizmet ihraç edebilmek için, sunulan hizmetin niteliği göz önünde bulundurularak sağlık hakkının özüne yakışır hukuki güvenliğin sağlanması gereklidir.

Sağlık turizminden bağımsız olarak, yalnızca turizmin dahi, sektör olarak yükselişi ve artan mağduriyetler, var olan düzenlemelerin sektörün özel yapısına hitap etmediği gerçeğini ortaya koyduğundan, turizm sektörünü özel olarak ele alan düzenlemeler yapılmış ve bu anlamda paket tur, paket tatil gibi kavramlar kullanılarak yeknesak bir çözüme gidilmiştir⁴²⁷.

⁴²⁶ Tüketicinin korunmasının Anayasal temelleri hakkında bkz. Çabri, s. 58; Aslan, s. 63; Aydoğdu ve Kahveci, s. 41; Zevkliler ve Özel, s. 38- 40.

⁴²⁷ Ferhat İlker Ünsever ve Sabiha Elif Altaş, “Turizmde Tüketici Haklarının Diğer Mal ve Hizmetlerden Ayrıştırılarak Düzenlenmesi Gerekliliği Hakkında Değerlendirme”, **9. Tüketici Hukuku Kongresi- 2020** (Ed. Hakan Tokbaş), Aristo Yayınevi, İstanbul, 2021, ss. 293- 335, s. 296.

Sağlık turizmi ise turizm faaliyetinin ötesinde bir kavramdır. Sağlık ve turizm hizmetlerinin birlikte sunulduğu bu yapı kapsamında değerlendirme yapılırken, sağlık hizmetinin baz alınması ve sektöre yönelik düzenlemelerin bu bakış açısı ile yapılması gerekmektedir.

Bu anlamda değerlendirildiğinde, turizm hizmetini bir kenara bırakacak olursak, sağlık hizmeti nedeniyle sağlık turisti nezdinde oluşabilecek zarar, kişinin sağlığı ve beden bütünlüğünde meydana gelecektir.

Sağlık turisti/ hasta/ tüketici olan kişi, belirli bazı sebeplerle sağlık hizmetini yurtdışında almaya karar verirken profesyonel yardım alacağı düşüncesiyle Aracı Kurulardan yardım almakta ve çalışmamız içeriğinde belirttiğimiz şekilde sağlık hizmeti dahil olmak üzere yapacağı seyahatle ilgili bütün hizmetleri Aracı Kurulardan satın almaktadır. Sağlık turisti ile Aracı Kuruluş arasında kurulan ilişki sağlık hizmetinin parçası niteliğindeki edimleri de içeriyor olduğundan, Aracı Kuruluş, sağlık turisti nezdinde bu hizmetin bir parçası, hizmetin sağlayıcısıdır.

Sağlık hizmetinden dolayı bir zarara uğrayan sağlık turistinin, Aracı Kuruluşun bu hizmet dolayısıyla bir sorumluluğunun olduğunu düşünmesi olağandır. Zira sorumluluk bir anlamıyla da borcun yaptırımı niteliğinde olduğundan kendisine borçlanılan edimin gereği gibi yerine getirilmediğini düşünen kişi, yaptırım yetkisini kullanmak isteyecektir.

İşte bu nedenlerle, Aracı Kuruluşun sorumluluğunun ne olduğunun belirlenmesi önemlidir.

Çalışmamız kapsamında yaptığımız incelemede, Aracı Kuruluşun sağlık hizmeti nedeniyle sorumluluğunun TBK m. 116 hükümleri gereğince borçlunun yardımcı kişinin fiilinden sorumluluğu hükümlerine göre belirlenebileceğini, yaygın kanının aksine paket tur sözleşmesi kapsamında değerlendirilmesinin mümkün olmadığını tespit ettik.

Paket tur sözleşmesinden kaynaklanan sorumluluk ile ifa yardımcısının fiilinden kaynaklanan sorumluluk hallerinde varılacak nihai sonucun aynı olması, nitelendirmenin hatalı olduğu gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır.

Bu noktada, yapılması gerekenin Aracı Kuruluşa vermek istenen sorumluluğun kapsamının belirlenmesi ve bu belirlemeye uygun olarak Aracı Kuruluşun hangi faaliyetleri yürütmekle sorumlu olacağının belirlenmesidir. Faaliyet alanı ve sorumluluk kapsamı konusunda bir düzenleme yapılmaması, öncelikle mağduriyetlere ve yaşanan mağduriyetler gereği sektörün zarar görmesine ve amaçlanmayan bir sonuca yol açabilmektedir.

KAYNAKÇA

Abi, Sema. **Türk Tur Operatörlerinin Kültür Turizmi Pazarında Sundukları Ürünler Açısından Yabancı Turist Talebinin İncelenmesi Kuzey ABD ve Kanada Ülkelerine Yönelik İstanbul’da Bir Araştırma** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012.

Ağaoğlu, Ferhat Onur, Naim Karagöz ve Sezgin Zabun. “Sağlık Turizmi Uygulamaları ve Türkiye’ye Getirilerine İlişkin Bir Değerlendirme”, **Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C.20, S.2, 2019, ss. 428-450.

Aker, Mete Salih. “Bilgilenme – Açıklama – Aydınlanma – Algılama / Bilgilendirme ve Aydınlatma Kavramları”, **Bilgilendirilmiş Rıza** (Ed. Neval Yılmaz, Dilek Özcengiz), Yetkin Yayınları, 1. Bölüm, Ankara, 2020.

Akipek Öcal, Şebnem ve İlhan Kara. **Tüketici Hukuku Dersleri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021.

Akipek Öcal, Şebnem. “Hasta Tüketici midir?”, **Sağlık ve Tıp Hukukunda Sorumluluk ve İnsan Hakları** (Ed. Özge Yücel, Gürkan Sert), Seçkin Yayıncılık, Bölüm 2, ss. 251-262, Ankara, 2018.

Aksoy, Nazım. **TTK, TBK ve İlgili Mevzuat Kapsamında Seyahat Acentesi ve Seyahat Şirketinin (Müvekkilinin) Hukuki Sorumluluğu**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

Akyol, Şener. **Tam Üçüncü Şahıs Yararına Sözleşme**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2008.

Alaeddinoğlu, Faruk ve Ali Selçuk Can, “Türk Turizm Sektöründe Tur Operatörleri ve Seyahat Acenteleri”, **Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi**, S. 2, 2007, ss. 50-66.

Altiner Yolcu, Fatma Zeynep. “Tüketicinin Korunması Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Bu Gelişimin Türk Hukukuna Yansıması”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 24, S. 2, 2018, ss. 1111-1124.

Andaç, Faruk. **Turizm Hukuku**, Güncellenmiş 6. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara, 2018.

Antalya, O. Gökhan. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, C. V/1,1, Genişletilmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, (C. V/1,1).

Antalya, O. Gökhan. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, C. V/1,3, Genişletilmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, (C. V/1,3).

Arkan, Sabih. **Ticari İşletme Hukuku**, Son Değişikliklere Göre Hazırlanmış Yirmi Yedinci Bası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2021.

Arslan, Melih. **Türk Borçlar Kanunu Çerçevesinde Yardımcı Kişilerin Fiillerinden Sorumluluğun Sınırlandırılması ve Kaldırılması**, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020.

Aslan, İ. Yılmaz. **6502 Sayılı Kanuna Göre Tüketici Hukuku**, 5. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2015.

Aslan, Yavuz Can. **Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme**, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020.

Avcı Braun, Cihan. “Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Kapsamında Mesafeli Sözleşmeler”, **Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 12, S. 2, 2016, ss. 17-45.

Ayan, Mehmet. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Gözden Geçirilmiş 12. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020.

Ayan, Özge. **Acentenin Denkleştirme Talep Hakkı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008.

Aybay, Aydın. **Borçlar Hukuku Dersleri Genel Bölüm**, Ondördüncü Basıdan Tıpkı Onbeşinci Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2020.

Aydın, Dursun, Süreyya Şeker ve Sultan Şahan. **Kamu Hastanelerinde Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Uygulama Rehberi**, Ankara, 2011.

Aydoğdu, Murat ve Nalan Kahveci. **Tüketici Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.

Aydoğdu, Murat ve Serdar Nart, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.

Bakaner, Gökhan. **Yabancıların Türkiye’deki Sağlık Kurumlarındaki Tedavilerinde Kurum, Hekim ve Aracı Şirketler Sorumluluğu** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2019.

Barca, Mehmet, Erdal Akdeve ve İklim Gedik Balay. “Türkiye Sağlık Turizm Sektörünün Analizi ve Strateji Önerileri”, **İşletme Araştırmaları Dergisi**, C. 5, S. 53, 2013, ss. 64-92.

Barutçu, Sadık Burak ve Onur İçöz. “Sağlık Turizminde Aracı Kurumlar”, **Turizmde Yeni Umut: Sağlık Turizmi** (Ed. Aziz Bostan, Erhan Coşkun, Ayşe Arslan), İkinci Cilt, 8. Bölüm, Detay Yayıncılık, Ankara, 2021.

Baş Süzel, Ece. **Mesafeli Sözleşmeler ve İş Yeri Dışında Kurulan Sözleşmeler**, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2022, (Mesafeli Sözleşmeler).

Baş Süzel, Ece. **Tatil Sözleşmeleri Devre Tatil, Uzun Süreli Tatil, Değişim, Yeniden Satış Sözleşmeleri ve Paket Tur Sözleşmesi**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, (Tatil Sözleşmeleri).

Başpınar, Veysel ve Bahadır Demir. “Paket Tur Sözleşmelerinde Seyahat Edenin Hakları ve Borçları”, **Terazi Hukuk Dergisi**, C. 9, Özel Sayı, 2014, ss. 144-155.

Bayar, Kerem. **Dünyada ve Türkiye’de Sağlık Turizminin Önemi ve Gelişimi: Antalya Yöresi Araştırması** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, 2019.

Berksoy, Filiz. **Sağlık Turizminin Gelişmesinde Sağlık Turizmi Seyahat Acentelerinin Rolü ve Önemi** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın, 2022.

Bilge, Fatih Furkan. **Simsarlık Sözleşmesi** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2023.

Bilgili, Fatih ve Ertan Demirkapı. **Ticaret Hukuku Bilgisi**, 19. Basım, Dora Yayınevi, Bursa, 2021.

Boz, Necip ve Ulvi Hocaoglu, **Turizm Hukuku**, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2008.

Bozer, Ali ve Celal Göle. **Ticari İşletme Hukuku**, Güncellenmiş ve Genişletilmiş Yedinci Bası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2021.

Bozkurt, Tamer. **Ticari İşletme Hukuku**, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 5. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2023, (Ticari İşletme).

Bozkurt, Tamer. **Türk Hukukunda ve Uygulamada Tellallık**, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2007, (Tellallık).

Burkett, Levi. “Medical Tourism Concerns, Benefits and The American Legal Perspective”, **The Journal of Legal Medicine**, S. 28, 2007, ss. 223-245.

Buzcu, Zafer. “Medikal Turizm”, **Multidisipliner Yaklaşımla Sağlık Turizmi** (Ed. Şükran Karaca), 5. Bölüm, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2021.

Bütün Yılmaz, Derya G. “Mesafeli Sözleşmelerin Kapsamı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 69, S. 2, 2020, ss. 325-367.

Can, Halil ve Semih Güner. **Turizm Hukuku**, 2. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2000.

Ceylan, Ebru. “Paket Tur Sözleşmesiyle İlgili 6502 Sayılı Yeni Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’a Göre Getirilen Düzenlemeler”, **İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 1, S. 1, 2015, ss. 82-109, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iauhfd/issue/40544/486525> (et. 31.10.2023).

Cihanoğlu Gülen, Gülnihal. **İşlevsel Bir Bütünleşme Alanı Olarak Küresel Sağlık Diplomasisi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2018.

Crooks, Valorie A. ve Jeremy Snyder. “Medical tourism What Canadian family physicians need to know”, **Canadian Family Physician**, S. 57, 2011, ss. 527-529.

Çabri, Sezer. **Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi**, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.

Çakırca, Seda İrem. “6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’a Göre Mesafeli Sözleşmeler”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, C.34, S.3, 2018, ss.99-147.

Çelik, Faik. “Hekimlik Uygulamalarında Aydınlatılmış Onam İhlalleri (TTB – Yüksek Onur Kurulu Kararları)”, **Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 3, S. 2, İstanbul, 2006, ss. 71-81, <https://www.jurix.com.tr/article/12013> (et. 08.11.2023).

Çelik, Rukiye. “Sağlık Turizmi Sunumunda Ana-Aracı Kuruluşlar ve Akreditasyon Standartları”, **Sağlık Turizmi** (Ed. Hüseyin Eriş), Iksad Yayınevi, 12. Bölüm, Ankara, 2020, <https://iksadyayinevi.com/wp-content/uploads/2020/06/SAGLIK-TURIZMI.pdf> (et. 16.10.2023).

Çetin, Tezel. **Sağlık Turizmi Kapsamında Medikal Turizm Pazarlaması: Türkiye Medikal Turizm Şirketleri Üzerine Bir Uygulama** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Doğu Akdeniz Üniversitesi Yüksek Lisans Enstitüsü, KKTC, 2019.

Çilenti Konuralp, Ayşen. **Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme**, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020.

Dağ, Mehmet ve Muhammet Çelik. “Yatırım Teşvikleri Nelerdir? Kavram ve Kapsamı Üzerine Bir Değerlendirme”, **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 7, S. 2, 2018, ss. 863-875.

Demir, Bahadır. **6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Kapsamında Paket Tur Sözleşmeleri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015 (Paket Tur).

Demir, Bahadır. **Reklam Sözleşmeleri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022, (Reklam).

Demir, Bayram. “Medikal Turizmin Değerlendirilmesi: Sınırı Aşan Hastalar”, **Sağlık Turizmi Uygulamaları**, (Ed. İlhan Sağ, İsmail Şimşir, Fatih Seyran), Nobel Yayıncılık, Ankara, Ekim 2022, ss. 73-88.

Demir, Mahmut. **Seyahat Acentacılığı ve Tur Operatörlüğü -İlkeler ve Yönetim-**, Güncellenmiş 2. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara, 2017.

Demir, Mehmet. **Hekim ve Hastane Yönünden Tıbbi Sorumluluk Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018.

Doğramacı, Yakup Gökhan. “Teletıp, Sağlık Turizmi ve Uzaktan Sağlık Hizmetleri: Mesafeli Sözleşmeler”, **İstanbul Hukuk Mecmuası**, C. 78, S.2, 2020, ss. 657-710, <https://iupress.istanbul.edu.tr/tr/journal/mecmua/article/teletip-saglik-turizmi-ve-uzaktan-saglik-hizmetleri-mesafeli-sozlesmeler> (et. 05.12.2023), (Mesafeli Sözleşmeler).

Doğramacı, Yakup Gökhan. **Tıbbi Uygulamadan Kaynaklanan Manevi Tazminat**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, (Tıbbi Uygulama).

Domaniç, Hayri ve Erol Ulusoy. **Ticaret Hukukunun Genel Esasları TTK Tasarısı ve Gerekçeleri ile Birlikte**, Gözden Geçirilmiş Yenilenmiş 5. Bası, Arıkan Basım Yayım, İstanbul, 2007.

Domaniç, Hayri. **Türk Ticaret Kanunu Şerhi Cilt:1**, Temel Yayınları, İstanbul, 1988.

Dönmez, Beril. “Tur Operatörlüğü ve Paket Tur”, **Seyahat Acentacılığı ve Tur Operatörlüğü** (Ed. Yasin Keleş), Grafiker Yayınları, 6. Bölüm, Ankara, 2015.

Dülger, Murat Volkan. “Sağlık Hukukunda Kişisel Verilerin Korunması ve Hasta Mahremiyeti”, 2021, <https://ssrn.com/abstract=3792208> (et. 07.11.2023).

Dünya Sağlık Örgütü Anayasası, <https://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/constitution-en.pdf?ua=1>, (et. 04.10.2023).

Ekinci, Esra. **Sağlık Turizmine İlişkin Düzenleme ve Teşviklerin Sağlık Turizmi Gelirlerine Etkisi: Müdahale Analizi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2019.

Ekizer, Ahmet. “Sağlık Sosyolojisi ve Tarihsel Gelişimi”, **Selçuk Sağlık Dergisi**, S. 1, C. 1, 2020, ss. 1-12, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ssd/issue/54163/635122> (et. 24.07.2023).

Emre, Sinan. **Sağlık Turizminde Aracı Kurumların Rolü** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2016.

Er, Ünal. **Sağlık Hukuku**, Savaş Yayınevi, Yenilenmiş 2. Baskı, Ankara, 2019.

Erdemir, Akın. “Sağlık Hizmetleri Yönetiminde Sağlık Turizmi Tesisleri”, **Sağlık Turizmi Uygulamaları**, (Ed. İlhan Sağ, İsmail Şimşir, Fatih Seyran), Nobel Yayıncılık, ss. 191-208, Ankara, 2022.

Erdoğan, Nazmiye. “Seyahat Acenteleri Örneğiyle Turizmde Sürdürülebilirlik: Ekoetiket, Sertifikasyon ve Akreditasyon Programı”, **Verimlilik Dergisi**, S. 3, 2013, ss. 65-92, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/verimlilik/issue/21764/233939> (et. 10.10.2023).

Eren, Fikret ve Ünsal Dönmez. **Eren Borçlar Hukuku Şerhi**, C. III, m. 83-206, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2022, (Eren Şerh C.III).

Eren, Fikret. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 25. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020, (Genel Hükümler).

Ertan, İzzet Mert. **Uluslararası Boyutlarıyla Sağlık Hakkı**, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2012.

Exploring Health Tourism, <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284420308> (et. 18.03.2022).

Fulya İlçin Gönenç, “Hukuki ve Etik Boyutuyla Medikal Turizm”, **Prof. Dr. Cevdet Yavuz'a Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 22, S. 3, 2016, ss. 1173-1184, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruhad/issue/36500/334216> (et. 12.11. 2022).

Gan, Lydia L and James R. Frederick. “Medical Tourism Facilitators: Patterns of Service Differentiation”, **Journal of Vacation Marketing**, S. 17/3, 2011, ss. 165-183, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1356766711409181> (et. 30.09.2023).

Gemalmaz, H. Burak ve İzzet Mert Ertan. “‘Rabbim Cleveland Dedi’ Sağlık Turizmi-İnsan Hakları Üzerine Başlangıç Notları”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C. 70, S. 4, 2015, ss. 1003-1039.

Göle, Celal. **Ticaret Hukuku Açısından Aldatıcı Reklamlara Karşı Tüketicinin Korunması**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1983.

Gönen, Doruk. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2021.

Gülerci, Altan Fahri. “Seyahat Acentalarının Hukuki Niteliği”, **Terazi Hukuk Dergisi**, S. 193, 2022, ss. 84-97.

Gülmez, Mustafa. “Sağlık Turizminde Öncü Ülkeler, Turizm Politikaları ve Pazarlama Stratejileri”, **Sağlık Turizmi**, (Ed. Dilaver Tengilimoğlu) Siyasal Kitabevi, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3. Baskı, 6. Bölüm, Ankara, 2020.

Gümüş, Mustafa Alper. **Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, C. II, 3. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014, (Özel Hükümler).

Gümüş, Mustafa Alper. **Borçlar Hukukunun Genel Hükümleri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, (Genel Hükümler).

Günay, Cevdet İlhan. **Türk Borçlar Kanunu Şerhi**, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2015.

Günergök, Özcan ve Şaban Kayıhan. **Borçlar Hukuku Dersleri Genel Hükümler**, Umuttepe Yayınları, İstanbul, 2020.

Günler, Zeynep. **İnsan Hakları Açısından Aydınlatılmış Onam**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.

Güvenç, Muhammed Cihan. **Acentenin Hakları** (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2017.

Güzel Şahin, Gonca ve Şule Tuzlukaya. “Turizm Türleri ve Turizm Politikaları, Dünyada ve Türkiye’de Sağlık Turizmi”, **Sağlık Turizmi** (Ed. Dilaver Tengilimoğlu), Siyasal Kitabevi, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3. Baskı, 2. Bölüm, Ankara, 2020.

Güzel, Yakup. **Reklam Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

Hacıoğlu, Necdet. **Seyahat Acentalığı ve Tur Operatörlüğü**, 8. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2016.

Hakeri, Hakan. **Tıp Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 7243 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişiklikler Eklenmiş 20. Baskı, Ankara, 2020.

Hasanov, Araz. **Sağlık Turizmi Kapsamındaki Medikal Turizmin Mevcut Durumu, Potansiyeli ve Geleceği: Türkiye'nin Medikal Turizm Değerlendirmesi** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018.

Hatemi, Hüseyin ve Emre Gökyayla. **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, 4. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2017.

Havutçu, Ayşe. "Seyahat Sözleşmesi ve Ayıplı İfa Halinde Tüketicinin Hakları", **Manisa Barosu Dergisi**, S. 62-63, Manisa 1997, ss. 27-45.

<https://ataum.ankara.edu.tr/temel-belgeler> (et. 29.12.2023).

<https://disiliskiler.ktb.gov.tr/TR-22149/birlesmis-milletler-dunya-turizm-orgutu-bmdto.html> (et. 10.09.2023).

<https://research.un.org/en/docs/ga/quick/regular/1>, (et. 14.08.2023).

<https://ticaret.gov.tr/destekler/hizmet-sektoru-destekleri/hizmet-ihracatinin-tanimlanmasi-siniflandirilmasi-ve-desteklenmesi-hakkinda-karar/saglik-ve-spor-turizmi-hizmetleri-sektoru> (et. 30.08.2023).

https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-3&chapter=4&clang=en, (et. 10.09.2023).

<https://unctad.org/topic/competition-and-consumer-protection/un-guidelines-for-consumer-protection> (et. 28.12.2023).

<https://www.merriam-webster.com/dictionary/wellness> (et. 02.10.2023).

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=23751&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> (et.12.10.2023).

<https://www.saglikturizmtesvik.com/saglik-turizminde-vergi-avantajlari> (et. 30.08.2023).

<https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari> (et.15.10.2023).

<https://www.turizmgunlugu.com/2022/08/12/por-los-pelos-fragman> (et. 28.12.2023).

<https://www.unidroit.org/instruments/transport/ccv> (et. 21.12.2023).

<https://www.unwto.org/history> (et. 10.09.2023).

<https://www.ushas.com.tr/hakkimizda>, (et. 10.09.2023).

https://www.who.int/health-topics/travel-and-health#tab=tab_1 (et.11.10.2023).

İçöz, Onur. “Sağlık Turizmi Kapsamında Medikal (Tıbbi) Turizm ve Türkiye’nin Olanakları”, **Journal of Yasar University**, C.4, S. 14, 2009, ss. 2257-2279, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jyasar/issue/19126/202962> (et. 27.12.2023).

İdiz, Gizem Ayla. **Uluslararası Sağlık Turizmi Tarafları ve Yükümleri** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2018.

İlhan, Mustafa Necmi ve Sinem Somunoğlu İkinci. “Turist Sağlığı Hizmetleri”, **Sağlık Turizmi**, (Ed. Dilaver Tengilimoğlu) Siyasal Kitabevi, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3. Baskı, 7. Bölüm, Ankara, 2020.

İlter Oltulular, Fadime. **Medikal Turizm Girişimciliğinde Mevcut Durum ve Sorunların Tespitine Yönelik Bir Araştırma: İzmir Örneği** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir, 2018.

İmregün, Oğuz. **Kara Ticaret Hukuku Dersleri (Genel Hükümler-Ortaklıklar-Kıymetli Evrak)**, Yeniden Gözden Geçirilmiş İlaveli Onbirinci Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1996, (Kara Ticaret Hukuku).

İmregün, Oğuz. **Ticaret Hukukunun Genel İlkeleri**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995, (Genel İlkeler).

İnal, H. Tamer. **Borca Aykırılık Dönme ve Fesih**, Seçkin Yayıncılık, Güncellenmiş 7. Baskı, Ankara, 2018.

Kaplan, İbrahim. **Türk Sorumluluk Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022.

Karaca Dedeoğlu, Ayşegül, “Uluslararası Sağlık Turizminde Hastanın Özel Hayatının Gizliliği ve Mahremiyetinin Korunması Hakkı”, **Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, C.10, S.17, 2019, ss. 1875-1910.

Karaege, Özge. **Acentenin Ücret Hakkı**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.

Kartal, Dilşah Buşra. **Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme**, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021.

Kaya Cankat, Didem. **Acentelik Sözleşmesinin Sona Ermesi**, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019.

Kaya, Arslan. **Türk Ticaret Kanunu Şerhi Birinci Kitap Ticari İşletme, Yedinci Kısım Acentelik (TTK m. 102-123)**, Genişletilmiş 2. Baskı, Beta Basım, İstanbul, 2016.

Kaya, Mustafa İsmail. **Acentelik Hukuku**, Adalet Yayınevi, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 2. Baskı, Ankara, 2022.

Kayar, İsmail. **6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Ticaret Hukuku**, Güncellenmiş 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.

Kayıhan, Şaban. **Türk Ticaret Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu Işığında Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi**, Umuttepe Yayınları, Güncellenmiş 5. Baskı, Kocaeli, 2018.

Khafizova, Liliya. **Medikal Turizmin Gelişmesinde Seyahat İşletmelerinin Önemi ve Türkiye'deki Durum** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011.

Kılıçoğlu, Ahmet M. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Gözden Geçirilmiş Güncelleştirilmiş 24. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2020, (Genel Hükümler).

Kılıçoğlu, Ahmet M. **Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, Gözden Geçirilmiş Güncellenmiş 2. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2020, (Özel Hükümler).

Kiremit, Aysun Şebnem. **Turizmin Gelişiminde Bir Alternatif Olarak Medikal Turizm: Bir Sağlık Kuruluşunda Araştırma**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2008.

Kirkit, Ecem. **Tıbbi Müdahalenin Hukuka Uygunluğu**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.

Kocayusufpaşaoğlu, Necip. **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, Birinci Cilt, Yenilenmiş Genişletilmiş Tamamlanmış 4 üncü Basıdan 7 inci Tıpkı Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2017.

Korkmaz Özcan, Zişan ve Vahdettin Aydın. **Sağlık Turizmi (Teori ve Politika)**, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2015.

Korun, Yusuf. **Acentenin Hak ve Borçları** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013.

Koyunoğlu, Sevim, **Turist Sağlığı Turist Sigortası ve Tüketicinin Korunması**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2003.

Kozak, Nazmi. “Türkiye’de Seyahat Acenteleri Yöneticilerinin İş Alanlarıyla İlgili Beklentileri: Arakesitsel Bir Çalışma”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 1, S. 2, 2004, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mkusbed/issue/19564/208568> (et. 10.10.2023).

Lunt, Neil, Richard Smith, Mark Exworthy, Stephen T Green, Daniel Horsfall ve Russell Mannion. **Medical Tourism: Treatments, Markets and Health System Implications: A scoping review**, OECD Publications, 2011, <https://www.oecd.org/els/health-systems/48723982.pdf> (et. 24.07.2023).

Mert, Gülnur. “Sağlık Turizminde Aracı Kurumlar”, **Sağlık Turizmi Uygulamaları** (Ed. İlhan Sağ, İsmail Şimşir, Fatih Seyran), Nobel Yayıncılık, ss. 135- 150, Ankara, Ekim 2022.

Mısırlı, İrfan. **Seyahat Acentalığı ve Tur Operatörlüğü**, Altıncı Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara, 2018.

Mutlu, Arif Koray. **Acentelik Sözleşmesinde Tarafların Hakları ve Borçları** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya 2012.

Nomer, Haluk N. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Onsekizinci Bası, Beta Basım, İstanbul, 2021.

OECD, Improving Estimates Of Exports And Imports Of Health Services And Goods Under The Sha Framework, Final Report, June 2011, <https://www.oecd.org/health/health-systems/49011758.pdf> (et. 24.07.2023).

Oğuz, Elif. **Türk ve Avrupa Birliği Hukukuna Göre Acenteliğin Uygulama Alanı Kapsamındaki Çevirimiçi Aracılar**, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2022.

Oğuzman, Kemal ve Turgut Öz, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Cilt-1, Güncellenip Genişletilmiş 18. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2020, (C.I).

Oğuzman, Kemal ve Turgut Öz, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Cilt-2, Gözden Geçirilmiş 15. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2020, (C.II).

Oktay, Saibe. **Gezi Sözleşmesi**, Beta Basım, İstanbul, 1997.

Okur, Sinan. **Türk Medeni ve Borçlar Hukukunda Metot**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.

Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) Sağlık Turizminin Geliştirilmesi Programı Eylem Planı, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/17Saglik_Turizminin_Gelistirilmesi_Programi.pdf (et. 23.10.2023).

Özcanoğlu Görkey, Ayşe Betül. **Hekimlik Sözleşmesi ve Hekimin Tazminat Sorumluluğu**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

Özdemir, Hayrunnisa. **Sağlık Hukuku Alanında Teşhis ve Tedavi Sözleşmesi**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2017.

Özdemir, Semih Sırrı. “Sağlık Hizmetlerinde Reklama Yönelik Sınırlandırmalar ve Hukuki Sonuçları”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, S. 34, 2018, ss. 253-282, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/taad/issue/52648/693643> (et.19.10.2023).

Öztürk, Gülay. **Sağlık Turizminde Hasta Hakları ve Etik Sorunsalı Üzerine Bir Araştırma** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019.

Poroy, Reha ve Hamdi Yasaman, **Ticari İşletme Hukuku**, Güncellenmiş 19. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

Rai, Anu. **Medical Tourism in Kolkata, Eastern India**, Springer International Publishing AG, 2019, <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-319-73272-5> (et. 06.08.2023).

Reading, Joshua P. “Who’s Responsible for This? Th Globalization of Healthcare in Developing Countries”, **Indiana Journal of Global Legal Studies**, S. 17/2, 2010, ss. 367-387, <https://www.jstor.org/stable/10.2979/gls.2010.17.2.367> (et. 09.08.2023).

Remzi, Mehmet ve Sezer Aydın. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 12. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020.

Saatçi, Gencay, Mustafa Kemal Gül ve Özcan Öztürk. “Sağlık Turizmi Yetki Belgesine Sahip Aracı Kuruluşların Sundukları Hizmetlerin İncelenmesi”, **Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel**, S.5(1), 2022, ss. 55-65,

<https://www.joghat.org/uploads/2022-vol-5-issue-1-full-text-114.pdf> (et. 23.10.2023).

Sadıç, Cüneyt. **Temel Paket Tur Oluşturma, Planlama ve Maliyetlendirme**, TÜRSAB Akademi, İstanbul, 2017, www.tursab.org.tr/apps/OldFiles/dosya/15941/01-tursab-16-mart159394151241_15941_3504765.PDF, (et. 27.12.2023).

Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, **Sağlık Turizminde Süreçler ve Aracı Kuruluşlar Araştırma Raporu**, 2012, <http://dursunaydin.com/upload/tr-saglik-turizminde-surecler-ve-araci-kuruluslar-arastirma-raporu.pdf> (et. 22.09.2023), (Araştırma Raporu).

Sayın, Feyza Eren. **Paket Tur Sözleşmesi**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017.

Serozan, Rona “Turistik Gezi Sözleşmeleri”, **Yargı Dergisi**, S. 49, 1980, ss. 20-27; <https://ronaserozanvakfi.org/turkce-makale-ve-yayinlar> (et. 21.12.2023).

Serozan, Rona, Başak Baysal ve Kerem Cem Sanlı. **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2022.

Sert Sütçü, Selin. “Mesafeli Sözleşmelerin Kurulmasına Aracılık Edenlerin Tüketici Hukuku Bağlamında Sorumluluğunun Belirlenmesi”, **Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 4, S.1, 2021, ss. 276- 287.

Sert, Selin. “6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Hükümlerine Göre Paket Tur Sözleşmeleri”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, S. 22, 2015, ss. 217-240.

Solak, Mustafa ve Muzaffer Şener. “Küresel Salgın Sonrası Sağlık Turizminin Geleceği ve Türkiye’nin Önündeki Fırsatlar”, **Küresel Salgının Anatomisi İnsan ve**

Toplumun Geleceği, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara, 2020, ss. 605-630, <https://www.tuba.gov.tr/tr/yayinlar/suresiz-yayinlar/bilim-ve-dusunce/kuresel-salginin-anatomisi-insan-ve-toplumin-gelecegi-1/kuresel-salgin-sonrasi-saglik-turizminin-gelecegi-ve-turkiyenin-onundeki-firsatlar> (et. 18.10.2023).

Somel, Ali. “Ekonomik Kriz ve Sağlık Turizmi”, **ODTÜ Gelişme Dergisi**, S. 47, 2020, ss. 205-255.

Somuncu, Fatih. “Sektörden Bir Bakış Açısı: Sağlık Turizminde Aracı Kuruluşlar”, **Sağlık Turizmi** (Ed. Dilaver Tengilimoğlu), Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3. Baskı, 14. Bölüm, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2020.

Soylu, Feyzanur. **İsimsiz Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşlukların Tamamlanması**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

Sönmez, Deniz. **Simsarlık Sözleşmesinde Ücret** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019.

Sürücü, Mehmet. **Sağlık Turizminde Ticari İş Niteliğindeki Sözleşmelerden Çıkan Uyuşmazlıkların Milli Mahkemelerce Çözümlemesi** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur, 2022.

Şahiniz, C. Salih. **Türk Borçlar Hukukunda Gayrimenkul Tellallığı (Emlak Komisyonculuğu – Emlak Danışmanlığı) Sözleşmesi**, Beta Basım, İstanbul, 2002.

Şahinkara, İpek. “Uluslararası Sağlık Turizminde Aracı Kuruluşların Yabancı Hastaya Karşı Sorumluluğu”, **Legal Hukuk Dergisi**, C. 19, S. 228, 2021, ss. 5543-5573.

Şen, Canberk, Feza Şen ve Ümit Erdem. “Sağlık Turizminde Malpraktisin Milletler Arası Hukuk Yönüyle İrdelenmesi”, **Sağlık Turizmi Uygulamaları** (Ed. İlhan Sağ, İsmail Şimşir, Fatih Seyran), Nobel Akademik Yayıncılık, ss. 151- 190, Ankara, 2022.

Şener, Oruç Hami. **Ticari İşletme Hukuku Ders Kitabı**, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020.

T.C. Kalkınma Bakanlığı Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Onuncu_Kalkinma_Plani-2014-2018.pdf (et. 15.10.2023).

T.C. Sağlık Bakanlığı 2010-2014 Stratejik Planı, <https://sgb.saglik.gov.tr/TR,60674/stratejik-yonetim.html> (et. 15.10.2023).

T.C. Sağlık Bakanlığı 2013-2017 Stratejik Planı, <https://sgb.saglik.gov.tr/TR,60674/stratejik-yonetim.html> (et. 15.10.2023).

Tamer, Gülay. **Sağlık Turizmi Kapsamında Estetik Uygulamalar Üzerine Bir Araştırma: İstanbul İli Bakırköy İlçesi Örneği** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2020.

Tandoğan, Haluk. **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, Cilt II, 1989 Yılı Dördüncü Tıpkı Basımdan Beşinci Tıpkı Basım, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2010, (Borçlar Özel).

Tandoğan, Haluk. **Türk Mesuliyet Hukuku**, 1961 Yılı Birinci Basımdan Tıpkı Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2010, (Mesuliyet Hukuku).

Tarman, Hande. **Acentelik Sözleşmesinden Doğan Haklar ve Borçlar** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü, İstanbul, 2021.

Taş, İlkay. **Avrupa Birliği’nde Sağlık Turizmi Kapsamında Sınır Ötesi Hasta Hareketliliği**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2010.

Taşkın, Ercan ve H. Yelda Şener. “Sağlık Turizmi Markası Kütahya”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 36, 2013, ss. 253-260.

Temizkan, Saadet Pınar ve Çiçek Dönüş. “Sağlık Turizmi Kavramı ve Özellikleri”, **Sağlık Turizmi** (Ed. Saadet Pınar Temizkan), 2. Bölüm, Detay Yayıncılık, Ankara, 2015.

Tezcan, Bülent. **Turizm Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003.

Tontuş, H. Ömer. **Sağlık Turizminde Mevzuat ve Teşvikler**, SATURK Yayınları, <https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/TR-23596/saglik-turizminde-mevzuat-ve-tesvikler.html> (et. 20.10.2023), (Mevzuat ve Teşvikler).

Tontuş, H. Ömer. **Sağlık Turizmi Nedir?**, SATURK Yayınları, <https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/TR-23587/saglik-turizmi-nedir.html>, (et. 20.10.2023), (Sağlık Turizmi).

Tontuş, H. Ömer. **Sağlık Turizminde Aracı Kurumlar**, SATURK Yayınları, <https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/TR-23593/saglik-turizminde-araci-kurumlar.html> (et. 20.10.2023), (Aracı Kurumlar).

Tontuş, H. Ömer. **Sağlık Turizminde Tanıtım ve Markalaşma**, SATURK Yayınları, <https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/TR-23595/saglik-turizminde-tanitim-ve-markalasma.html> (et.20.10.2023), (Tanıtım).

Tontuş, H. Ömer. **Sağlık Turizminde Türkiye Vizyonu**, SATURK Yayınları, <https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/TR-23590/saglik-turizminde-turkiyevizyonu.html>, (et. 20.10.2023), (Türkiye Vizyonu).

Topaloğlu, Mustafa. “Mesafeli Sözleşmeler”, **Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.2, S.3, 2016, ss. 13-50.

Tözün, Mustafa ve Melih Kaan Sözmen. “Halk Sağlığının Tarihsel Gelişimi ve Temel Kavramları”, **Smyrna Tıp Dergisi**, S. 3, 2015, ss. 58-61.

Turizme Giriş Seyahat Acentacılığı ve Tur Operatörlüğü, TÜRSAB Akademi, 2019, <https://www.tursab.org.tr/assets/pdf/turizme-giris-seyahat-acentaligi-ve-tur-operatorlugu.pdf>, (et. 21.07.2023), (Turizme Giriş).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023), [https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On Birinci Kalkinma Plani-2019-2023.pdf](https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Plani-2019-2023.pdf) (et. 15.10.2023).

UNWTO Tourism Definitons, <https://www.eunwto.org/doi/book/10.18111/9789284420858> (et. 18.03.2022).

Uslu, Ferhat. **Turizm Hukuku Dersleri**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.

Uyanık Çavuşoğlu, Ayfer. “Sağlık Turizmi Aracı Kuruluşu Hizmet Standartları Hakkında Düşünce ve Öneriler”, **Sağlıkta Kalite ve Akreditasyon Dergisi**, C. 1, S. 2, 2018, ss. 1-5.

Uyanık, Ayfer. “Estetik Sağlık Turizmi Hukuku”, **Tıp Hukuku Dergisi**, S. 19, 2019, ss. 21-32.

Uyanık, Ayfer. <https://www.klinikiletisim.com/hukuki-acidan-saglik-turizmi/> (et.14.02.2023).

Üçyıldız, Himmet. **Simsarlık Sözleşmesi** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2019.

Ünal Göker, Selcan. **Acentelik Sözleşmesi** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2015.

Ünsever Ferhat İlker ve Sabiha Elif Altaş. “Turizmde Tüketici Haklarının Diğer Mal ve Hizmetlerden Ayırıştırılarak Düzenlenmesi Gerekliği Hakkında Değerlendirme”, **9. Tüketici Hukuku Kongresi- 2020** (Ed. Hakan Tokbaş), Aristo Yayınevi, İstanbul, 2021, ss. 293- 335.

Vardar Hamamcıoğlu, Gülşah. “Paket Tur Sözleşmelerinde Tüketicinin Korunması”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. LXVIII, S.1-2, 2010, ss. 275-304.

Wahed, Hanis. “Ethical and Legal Issues in Medical Tourism”, **IIUM Law Journal**, S.23/2, 2015, ss. 227-245, <https://journals.iium.edu.my/iiumlj/index.php/iiumlj/article/view/130/161> (et. 02.01.2023).

Yağcı, Mine. **Yardımcı Kişilerin Fiillerinden Sorumluluk (TBK M. 116)**, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018.

Yavuz, Cevdet, Faruk Acar ve Burak Özen. **Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler)**, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Güncellenmiş ve Yenilenmiş 18. Baskı, Beta Basım, İstanbul, 2022, (Borçlar Hukuku Dersleri).

Yavuz, Cevdet, Faruk Acar ve Burak Özen. **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, İkinci Cilt, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre Güncellenmiş ve Yenilenmiş 11. Baskı, Beta Basım, İstanbul, 2022, (Özel Hükümler, C.II).

Yurt, Bülent. **Seyahat Düzenleme Sözleşmesi**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2000.

Yücel, Özge. “Medeni Hukuk Bakış Açısıyla Tıbbi Müdahalenin Hukuka Uygunluğunun Koşulları”, **Sağlık ve Tıp Hukukunda Sorumluluk ve İnsan Hakları** (Ed. Özge Yücel, Gürkan Sert), Seçkin Yayıncılık, Bölüm 2, ss. 193- 234, Ankara, 2018.

Yünlü, Semih. **Yardımcı Kişilerin Fiillerinden Sorumluluk**, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019.

Zevkliler, Aydın ve K. Emre Gökyayla. **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, 20. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2020.

Zevkliler, Aydın ve Çağlar Özel. **Tüketicinin Korunması Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.